รายงานโครงการวิจัย

โครงการการปรับปรุงพันธุ์กล้วยน้ำว้าระยะที่2

Breeding on Banana “Kluai Nam wa” Phase2

ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

นางเพ็ญจันทร์ สุทธานุกูล

Mrs.PENCHAN SUTHANUKOOL

ปี พ.ศ. 2562

รายงานโครงการวิจัย

โครงการการปรับปรุงพันธุ์กล้วยน้ำว้าระยะที่2

Breeding on Banana “Kluai Nam wa” Phase2

ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

นางเพ็ญจันทร์ สุทธานุกูล

Mrs.PENCHAN SUTHANUKOOL

ปี พ.ศ. 2562

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	1
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	2
กิจกรรมที่ 1.การปรับปรุงพันธุ์กล้วยบริโภคผลสด	3
กิจกรรมที่ 2.การรวบรวมและศึกษาพันธุกรรมกล้วย	16
บทสรุปและข้อเสนอแนะ	62
บรรณานุกรม	63
ภาคผนวก	65

สารบัญตาราง

หน้า

กิจกรรมที่ 1.การปรับปรุงพันธุ์กล้วยบริโภคผลสด

ตารางที่ 1.1 ผลผลิตกล้วยน้ำว้า เป็นน้ำหนักเครือเฉลี่ย (กิโลกรัม) รุ่นต้นแม่ และรุ่นหน่อที่ 1 จากการทดสอบสายต้นกล้วยน้ำว้าใน ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ปี 2559-2560 8

ตารางที่ 1.2 เปรียบเทียบผลผลิตกล้วยน้ำว้า เป็นน้ำหนักเครือเฉลี่ย (กิโลกรัม) รุ่นต้นแม่ จากการทดสอบสายต้นกล้วยน้ำว้าในศูนย์วิจัยที่เป็นแหล่งปลูก 2 แห่ง ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเพชรบุรี และศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเลย ปี 2559-2560 8

ตารางที่ 1.3 ผลผลิตกล้วยน้ำว้า เป็นน้ำหนักเครือเฉลี่ย (กิโลกรัม) รุ่นต้นแม่ และรุ่นหน่อที่ 1 จากการทดสอบสายต้นกล้วยน้ำว้าในศูนย์วิจัยที่เป็นแหล่งปลูก 3 แห่ง ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเพชรบุรี และศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเลย ปี 2559-2560 9

ตารางที่ 1.4 การเจริญเติบโตเฉลี่ย (ความสูง และเส้นรอบวงโคนต้น) ของกล้วยน้ำว้าต้นแม่และรุ่นหน่อที่ 1ในการเปรียบเทียบสายต้นกล้วยน้ำว้า ที่ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ปี 2555 2557 9

ตารางที่ 1.5 ผลผลิตและองค์ประกอบผลผลิตเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้า ต้นแม่ แต่ละสายต้น/พันธุ์ในการเปรียบเทียบสายต้นกล้วยน้ำว้า ที่ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ปี 2555 2557 10

ตารางที่ 1.6 ผลผลิตและองค์ประกอบผลผลิตเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้า รุ่นหน่อที่ 1 แต่ละสายต้น/พันธุ์ ในการเปรียบเทียบสายต้นกล้วยน้ำว้า ที่ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ปี 2555 2557 10

ตารางที่ 1.7 ผลวิเคราะห์ดินแต่ละแหล่งทดสอบ ในการทดสอบต้นกล้วยน้ำว้าในศูนย์วิจัยที่เป็นแหล่งปลูก ปี 2558 -2560 11

ตารางที่ 1.8 การเจริญเติบโตเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้าแต่ละสายต้น/พันธุ์ การทดสอบต้นกล้วยน้ำว้าในศูนย์วิจัยที่เป็นแหล่งปลูก ที่ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ปี 2558 -2560 11

ตารางที่ 1.9 การเจริญเติบโตเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้าแต่ละสายต้น/พันธุ์ การทดสอบต้นกล้วยน้ำว้าในศูนย์วิจัยที่เป็นแหล่งปลูก ที่ศูนย์วิจัยแลพัฒนาการเกษตรเลย ปี 2558 -2560 11

ตารางที่ 1.10 การเจริญเติบโตเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้าแต่ละสายต้น/พันธุ์ การทดสอบต้นกล้วยน้ำว้าในศูนย์วิจัยที่เป็นแหล่งปลูก ที่ศูนย์วิจัยแลพัฒนาการเกษตรเพชรบุรี ปี 2558 -2560 12

ตาราง ที่ 1.11 ผลผลิตกล้วยน้ำว้า เป็นจำนวนหวีต่อเครือเฉลี่ย (กิโลกรัม) แต่ละปี แต่ละแหล่งทดสอบ 12

ตารางที่ 1.12 น้ำหนักเครือเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้าสายต้นทดสอบในแต่ละแห่งปลูก ปี 2562 13

ตารางที่ 1.13 จำนวนหวีเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้าสายต้นทดสอบในแต่ละแห่งปลูก ปี 2562 13

ตารางที่ 1.14 น้ำหนักหวีเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้าสายต้นทดสอบในแต่ละแห่งปลูก ปี 2562 14

ตารางที่ 1.15 จำนวนผลต่อหวีเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้าสายต้นทดสอบในแต่ละแห่งปลูก ปี 2562 14

กิจกรรมที่ 2.การรวบรวมและศึกษาพันธุกรรมกล้วย

ตารางที่2.1 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ลำต้นเทียม 21
ตารางที่2.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ใบ 24
ตารางที่ 2.3 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ช่อดอก/ปลี 34
ตารางที่ 2.4 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ใบประดับ 41
ตารางที่ 2.5 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ดอกเพศผู้ 44
ตารางที่ 2.6 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ผล 52

สารบัญรูปภาพ

หน้า

กิจกรรมที่ 1.การปรับปรุงพันธุ์กล้วยบริโภคผลสด

ภาพที่ 1.1 ลักษณะประจำพันธุ์กล้วยน้ำว้าสายต้น สท.55-4 115

กิจกรรมที่ 2.การรวบรวมและศึกษาพันธุกรรมกล้วย

ภาพที่ 2.1 การวัดขนาดของปลี เพื่อการคำนวณรูปร่างและขนาดปลี 40

สารบัญภาคผนวก

หน้า

กิจกรรมที่ 1.การปรับปรุงพันธุ์กล้วยบริโภคผลสด

ผนวก 1.1 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วยน้ำว้า สท. 55-4 เปรียบเทียบกับกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง 65

ผนวก 1.2 ลักษณะทางการเกษตร ของกล้วยน้ำว้า สท. 55-4 เปรียบเทียบกับกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง 66

ผนวก 1.3 คุณสมบัติทางเคมี ของกล้วยน้ำว้า สท. 55-4 เปรียบเทียบกับกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง 67

ผนวก 1.4 ข้อมูลอุตุนิยมวิทยา จังหวัดสุโขทัย ปี 2558-2560 67

ผนวก 1.5 ข้อมูลอุตุนิยมวิทยา จังหวัดเพชรบุรีปี 2558-2560 68

ผนวก 1.6 ข้อมูลอุตุนิยมวิทยา จังหวัดเลยปี 2558-2560 68

กิจกรรมที่ 2.การรวบรวมและศึกษาพันธุกรรมกล้วย

ผนวก 2.1 ลักษณะส่วนต่างๆ ของต้นกล้วย 69

ผนวก 2.2 คู่มือเก็บลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย 70

กิตติกรรมประกาศ

การดำเนินงานโครงการการปรับปรุงพันธุ์กล้วยน้ำว้าระยะที่2 เป็นโครงการวิจัยต่อเนื่องจากการรวบรวมคัดเลือกเบื้องต้นที่ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้พันธุ์กล้วยน้ำว้าที่ให้ผลผลิตสูง ลักษณะการบริโภคดีเป็นที่ต้องการของตลาด ซึ่งการดำเนินงานต่างๆ สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของนักวิจัยทุกๆ ท่าน ในฐานะที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าโครงการต้องขอขอบคุณผู้ร่วมงานทุกท่านที่ร่วมดำเนินงานเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณหน่วยงานสนับสนุนงบประมาณ สถาบันวิจัยพืชสวน และผู้มีส่วนร่วมทุกๆท่านที่ช่วยทำให้โครงการฯนี้สำเร็จด้วยดี และหวังว่าผลงานวิจัยนี้จะได้เป็นการเพิ่มอีกทางเลือกหนึ่งให้แก่เกษตรกร

เพ็ญจันทร์ สุทธานุกูล

หัวหน้าโครงการฯ

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ม.	=	เมตร
ซ.ม.	=	เซนติเมตร
ก.ก.	=	กิโลกรัม
ก.	=	กรัม
สท.	=	สุโขทัย
C.V.	=	Coefficient of variation
ppm	=	part per million
ppb	=	part per billion
RCB	=	Randomized Complete Block Design
UTC	=	Untreated control
%	=	เปอร์เซ็นต์ (อัตราร้อยละ)
^{o}C	=	องศาเซลเซียส
pH	=	ค่าความเป็นกรด-ด่าง
ns	=	not significant

กิจกรรมที่ 1 การปรับปรุงพันธุ์กล้วยบริโภคผลสด
Breeding on Banana for Fresh Fruit

เพ็ญจันทร์ สุทธานุกูล[1/] สุภาภรณ์ สาชาติ[2/] สุภัทรา เลิศวัฒนาเกียรติ[2/] ลาวัณย์ จันทร์อัมพร[2/]
สุขุม ขวัญยืน[3/] อนงค์นาฏ ชมภูแก้ว[3/] วลัยภรณ์ ชัยฤทธิไชย[4/] เสาวคนธ์ วิลเลี่ยมส์[4/] กัมปนาท บุญสิงห์[5/]
สุพัตรา ชาวกงจักร์[5/] รักชัย คุรุบรรเจิดจิต[1/]

Penchan Suthanukool, Supaporn Sachart, Supratra Lertwattanakeiat, Lawan Janamporn,
SuKhum Kwanyun, Anongnat Chomphukeaw, Walaipor Chairutichai, Sawakhon Willium,
Kampanat Boonsing, Supatra Chaokongjat, Rakchai Kurubancherdchit,

[1/] ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย [2/] สถาบันวิจัยพืชสวน [3/]ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเลย [4/]ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเพชรบุรี [5/]ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรกาฬสินธ์

คำสำคัญ: กล้วยน้ำว้า การรวบรวมพันธุ์ การคัดเลือกพันธุ์ อนุรักษ์พันธุกรรม.
Key words: Bananas, Namwa, breeding, conservation

บทคัดย่อ

จากแปลงรวบรวมและอนุรักษ์พันธุ์กล้วยจากแหล่งปลูกต่างๆ ของศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย รวบรวมกล้วยน้ำว้ามากกว่า 30 ชนิด/สายต้น และต้นกล้วยน้ำว้าที่กลายพันธุ์ 200 ต้น ที่มีความแตกต่างกันในหลายๆ ลักษณะ เช่น ขนาดลำต้น สีกาบใบ ครีบที่ก้านใบ สีลักษณะและพฤติกรรมการบานของดอก (ปลี) ก้านเครือ ขนาดเครือ สีและลักษณะของหวี ลักษณะของผล ฯลฯ ซึ่งศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย (สถานีทดลองพืชสวนท่าชัย (เดิม) ทำการคัดเลือก เปรียบเทียบสายต้นกล้วยน้ำว้า ได้จำนวน 7 และ 2 สายต้นตามลำดับ นำทั้ง 2 สายต้น ไปปลูกทดสอบใน ศูนย์วิจัย 3 แห่ง คือ ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเลย และศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเพชรบุรี คัดเลือกได้ 1 สายต้นคือ กล้วยน้ำว้าสายต้น สท. 55-4 และนำพันธุ์กล้วยน้ำว้าที่คัดเลือกไปปลูกทดสอบในแปลงเกษตรกร ในพื้นที่ 4 จังหวัด คือ เลย สุโขทัย เพชรบุรี และกาฬสินธ์ ระหว่าง ปี 2561 – 2562 พบว่า กล้วยน้ำว้าสายต้น สท. 55-4 มีน้ำหนักเครือเฉลี่ย จำนวนหวีต่อเครือเฉลี่ย และน้ำหนักหวีเฉลี่ย (8.12 กิโลกรัม 7.93 หวี 877 กรัม) มากกว่ากล้วยน้ำว้า สท. 55-50 (6.77 กิโลกรัม 6.65 หวี 681 กรัม) และกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง (4.85 กิโลกรัม 5.36 หวี 646 กรัม) ส่วนจำนวนผลต่อหวีใกล้เคียงกัน อยู่ที่ 12-14 ผลต่อหวี

Abstracts

Study on the comparison of two selected varieties of “Kluai Namwa” , ST 55-4 and ST 55-50. Compared to commercial varieties, Namwa-petchaburi, Namwa Keow-Loei and Namwa-Mali-Aong by using Randomize Complete Block Desing (RCBD) with 4 replications at three

research centers: Loei Agricultural Research and Development Center (LARDC), Sukothai Horticultural Research Center (SHRC.) and Phetchaburi Agricultural Research and Development Center(PARDC). During 2015-2017, We found that, ST 55-4, which was more productive than other varieties / breedsin three test sites. The average of 2 year of bunch weight was 16.1 kilograms, followed by the ST 55-50, the average of 2 year of bunch weight was 14.8 kilograms. Namwa-petchaburi, Namwa Keow-Loei and Namwa-Mali-Aong, the average of 2 year of bunch weight was 13.2, 13.3 and 13.7 kg, respectively. Study on the farm trial of two selected varieties of “Kluai Namwa” , ST 55-4 and ST 55-50. Compared to commercial varieties, Namwa-Mali-Aong at four province: Loei, Sukothai Phetchaburi and Kalasinth. During 2018-2019, We found that, ST 55-4, which was more productive than other varieties. The average of bunch weight was 8.12 kilograms, followed by the ST 55-50, the average of bunch weight was 6.77 kilograms. Namwa-Mali-Aong, the average of bunch weight was 4.85 kg.

บทนำ (Introduction)

ประเทศไทยมีพื้นที่ทางการเกษตร 149 ล้านไร่ เป็นพื้นที่ปลูกกล้วยประมาณ 481,639 ไร่ ปลูกกล้วยน้ำว้า 328,456 ไร่ กล้วยไข่ 63,233 ไร่ กล้วยหอม 62,525 ไร่ และกล้วยอื่นๆ ประมาณ 27,425 ไร่ กล้วยน้ำว้ามีพื้นที่ปลูกรวมในประเทศไทยมากกว่ากล้วยชนิดอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 69 ในเขตภาคเหนือมีพื้นที่ปลูกกล้วยน้ำว้าปลูกมากที่สุด คือ 126,088 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 38.4 รองลงมาอยู่ในภาคกลาง 92,256 ไร่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 86,289 ไร่ และภาคใต้ภาคใต้ 23,823 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 28.1, 26.3 และ 7.3 ตามลำดับ (ศูนย์สารสนเทศ กรมส่งเสริมการเกษตร, 2561) แม้ประเทศไทยมีจุดแข็งในการเป็นแหล่งพันธุกรรมกล้วยหลากหลายชนิด แต่นับวันสายพันธุ์กล้วยค่อย ๆ สูญหายไป เนื่องจากการผลิตเชิงการค้านิยมใช้กล้วยอยู่เพียงไม่กี่สายพันธุ์ เช่น กล้วยน้ำว้า กล้วยไข่ กล้วยหอม และกล้วยที่นิยมปลูกเฉพาะพื้นที่ ได้แก่ กล้วยหักมุก กล้วยตานี กล้วยเล็บมือนาง กล้วยหิน นอกเหนือจากนี้แล้วกล้วยชนิดอื่น ๆ ค่อนข้างที่จะหาดูได้ยาก ซึ่งศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ได้รวบรวมพันธุ์กล้วยไว้ ตั้งแต่ ปี 2531 และรวบรวมสะสมเพิ่มเติมมาโดยตลอด ปัจจุบันมีอยู่จำนวน 234 สายพันธุ์/ชนิด ที่ผ่านมาได้ศึกษาบันทึกข้อมูลลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ตาม Descriptor กล้วย จำนวน 77 ลักษณะ ซึ่งการศึกษาข้อมูลดังกล่าวในกล้วยพันธุ์/ชนิดต่าง ๆ จะนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงพันธุ์ การเพิ่มมูลค่าของกล้วย และเพิ่มศักยภาพทางการตลาดทั้งในรูปกล้วยสด และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆตลอดจนเป็นแหล่งพันธุกรรมกล้วยที่ใช้ในการอ้างอิงลักษณะพันธุ์ของกล้วย

กล้วยน้ำว้า เป็นผลไม้ที่มีคุณค่าทางอาหารอยู่มากมาย เช่น วิตามิน แคลเซียม เหล็กแมงกานีส เมื่อเทียบกับกล้วยหอมและกล้วยไข่ กล้วยน้ำว้าจะให้พลังงานมากที่สุด กล้วยน้ำว้าที่มีปลูกอยู่ในปัจจุบันมีมากมายหลากหลายสายต้นในแต่ละท้องถิ่น พบมีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน ทั้งขนาดลำต้น สีกาบใบ ครีบที่ก้านใบ สีและการบานของปลี (ดอก) ก้านเครือ ขนาดเครือ ลักษณะและสีของหวี ผล ฯลฯ แต่ยังขาดการศึกษาหาพันธุ์ที่ดีมีคุณภาพและข้อมูลคุณประโยชน์ของกล้วย จากการที่ ศวส.สุโขทัยได้รวบรวมศึกษาลักษณะทาง

พฤกษศาสตร์ และคัดเลือกกล้วยน้ำว้าเบื้องต้น พบมีสายต้นกล้วยน้ำว้าที่ให้ผลผลิตสูง คุณภาพการบริโภคดี ได้แก่ กล้วยน้ำว้าอุบลราชธานี กล้วยน้ำว้าสายต้นคัด สุโขทัย 55-4 ซึ่งควรจะได้มีการศึกษาทดสอบการผลิตเชิงพาณิชย์ในแหล่งปลูกต่าง ๆ ต่อไป เพื่อสายต้นที่ดีมีคุณภาพ จะมีประโยชน์และใช้เป็นแหล่งอาหารที่ดีต่อสุขภาพในอนาคต

การทบทวนวรรณกรรม (งานวิจัยทางวิทยาศาสตร์ให้นำไปรวมในบทนำ)

กล้วยมีถิ่นกำเนิดในเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีวิวัฒนาการถึง ๕๐ ล้านปีมาแล้วเชื่อกันว่ากล้วยเป็นไม้ผลชนิดแรกที่มีการปลูกเลี้ยงไว้ตามบ้านจึงเป็นไม้ผลที่มนุษย์รู้จักบริโภคเป็นอาหารกันอย่างแพร่หลาย และได้แพร่พันธุ์จากเอเชียใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปยังดินแดนอื่นๆ อีกทั้งมีความหลากหลาย และความแตกต่างของชนิดกล้วย ซึ่งสมควรที่จะได้มีการรวบรวมเพิ่มเติม และศึกษาเพิ่มเติมถึงลักษณะ และคุณประโยชน์ของกล้วยชนิด/สายพันธุต่างๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญพันธ์ ใช้เป็นแหล่งพันธุกรรมในการอ้างอิงเปรียบเทียบตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช และใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงพันธุ์ต่อไป

กล้วยน้ำว้าเป็นกล้วยที่มีพื้นที่ปลูกรวมในประเทศไทยมากกว่ากล้วยชนิดอื่นๆ แต่ส่วนใหญ่เป็นการปลูกแบบสวนหลังบ้าน หรือสวนขนาดเล็ก ซึ่งกล้วยน้ำว้าที่ปลูกมีลักษณะที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น จากแปลงรวบรวมและอนุรักษ์พันธุ์กล้วยจากแหล่งปลูกต่าง ๆ ของศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย พบมีกล้วยน้ำว้าถึง 36 ชนิด/สายต้น ที่มีความแตกต่างกันในหลายๆ ลักษณะ ทั้งขนาดลำต้น สีกาบใบ ครีบที่ก้านใบ สีและลักษณะการบานของดอก (ปลี) ก้านเครือ ขนาดเครือ ลักษณะและสีของหวี ลักษณะของผล ฯลฯ โดยระหว่างปี 2547-54 ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัยได้คัดเลือกสายต้นกล้วยน้ำว้าไว้จำนวน 17 สายต้นและปี 2555-56นำมาปลูกเปรียบเทียบและคัดเหลือสายต้นกล้วยน้ำว้าที่มีลักษณะที่ดีจำนวน6 และ2 สายต้นตามลำดับ

ขั้นตอนการปรับปรุงพันธุ์

ปี 2547-2554	แปลงรวบรวมและศึกษาพันธุกรรมกล้วย คัดเลือกได้สายต้นกล้วยน้ำว้าได้ 6 สายต้น	สล.พส.สุโขทัย
ปี 2555-2557	เปรียบเทียบสายต้นกล้วยน้ำว้า ได้สายต้นกล้วยน้ำว้าจำนวน2 สายต้น	ศวส.สุโขทัย
ปี 2558-2560	เปรียบเทียบสายต้นกล้วยน้ำว้าในศูนย์วิจัยฯ ที่เป็นแหล่งปลูก ได้สายต้นกล้วยน้ำว้าจำนวน 1 สายต้น	ศวส.สุโขทัย ศวพ.เลย ศวพ.เพชรบุรี
ปี 2560-2562	ทดสอบสายต้นกล้วยน้ำว้าในแหล่งปลูก(แปลงเกษตรกร) ได้สายต้นกล้วยน้ำว้าจำนวน 1 สายต้น	แปลงเกษตรกร จ. สุโขทัย เลย กาฬสินธ์ และเพชรบุรี
ปี 2563	เสนอขอเป็นพันธุ์แนะนำจำนวน 1 พันธุ์	

ภาพที่ 1 แผนภูมิ ขั้นตอนการปรับปรุงพันธุ์กล้วยน้ำว้าสายต้น สท 55-4

ระเบียบวิธีการวิจัย (Research Methodology)

ประกอบด้วย 2 การทดลอง ดังนี้ คือ

1. การทดสอบสายต้นกล้วยน้ำว้าในศูนย์วิจัยฯ ที่เป็นแหล่งปลูก นำสายต้นกล้วยน้ำว้าที่ผ่านการคัดเลือกและเปรียบเทียบแล้ว โดยวางแผนการทดลอง Randomize Complete Block Design 4 ซ้ำ 6 หน่อต่อซ้ำ จำนวน 5 กรรมวิธี คือ สายต้นกล้วยน้ำว้าสุโขทัย55-4 กล้วยน้ำว้าเลย กล้วยน้ำว้าเพชรบุรี กล้วยน้ำว้าพันธุ์ปากช่อง 50 และกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกล้วยน้ำว้า ให้ผลผลิตสูง จำนวนหวีต่อเครือมากกว่า 7 หวี มีรสชาติหวาน ไม่เปรี้ยว เตรียมพื้นที่ปลูก 2 ไร่ ไถตากดิน ยกร่องแปลงปลูกแบบหลังเต่า ใช้ระยะปลูก 4x4 เมตร และ เตรียมหลุมขนาดกว้าง 50 เซนติเมตร ลึก 50 เซนติเมตร ใส่ปุ๋ยคอกรองก้นหลุม อัตรา 5 กิโลกรัมต่อหลุม ปลูกกล้วยตามแผนการทดลอง ดูแลรักษาแปลง โดยการกำจัดวัชพืชโดยใช้เครื่องตัดหญ้า แต่งใบ แต่งหน่อ ตามความจำเป็น ทำโคน ใส่ปุ๋ยหลังปลูกกล้วย 3, 5และ 7 เดือน ให้น้ำหลังการใส่ปุ๋ยและเมื่อฝนทิ้งช่วง บันทึกข้อมูลการเจริญเติบโต ได้แก่ ความสูง เส้นรอบวงลำต้น ฯลฯ ข้อมูลผลผลิต ได้แก่ น้ำหนักเครือ จำนวนหวีต่อเครือ น้ำหนักหวี จำนวนผลต่อหวี ขนาดผล ฯลฯ ข้อมูลลักษณะอื่น ๆ ที่เด่นชัดหรือดีเด่นเป็นพิเศษหรือเป็นข้อจำกัด ดำเนินการทดลอง ระหว่างตุลาคม 2557 - กันยายน 2560 ที่ ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเลย ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเพชรบุรี ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรกาฬสินธ์

2. การทดสอบสายต้นกล้วยน้ำว้าในแปลงเกษตรกร ไม่มีการวางแผนการทดลอง ปลูกกล้วยน้ำว้าสายต้นคัด 2 สายต้น ได้แก่ สท.55-4และ สท.55-50 ทดสอบกับพันธุ์ท้องถิ่นที่เกษตรกรปลูก วิเคราะห์ข้อมูลโยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยด้วย T-test โดยนำสายต้นกล้วยน้ำว้าที่ได้จากการทดสอบสายต้น จำนวน 2 สายต้น มาเพิ่มจำนวนโดยวิธีการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อให้เพียงพอสำหรับแปลงทดลองในพื้นที่ของเกษตรกร จำนวน 4 จังหวัดๆ ละ 3 แปลงรวม 12 แปลง เตรียมพื้นที่และแปลงปลูก โดยใส่ปุ๋ยอินทรีย์รองพื้นก่อนปลูกอัตรา 2 กิโลกรัมต่อหลุมปลูก และปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 อัตรา 250 กรัมต่อหลุมปลูกโดยวิธีการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อเพื่อให้ได้จำนวนที่เพียงพอสำหรับการทดลองทั้ง3แหล่งปลูกแต่ละแหล่งปลูกใช้ต้นพันธุ์สายพันธุ์ละ 25 ต้นต่อซ้ำ เก็บข้อมูล 9 ต้นเตรียมพื้นที่ปลูก 2 ไร่ ไถตากดินยกร่องแปลงปลูกแบบหลังเต่า ใช้ระยะปลูก 4x4 เมตร และ เตรียมหลุมขนาดกว้าง 50 เซนติเมตร ลึก 50 เซนติเมตร ใส่ปุ๋ยคอกรองก้นหลุม อัตรา 5 กิโลกรัมต่อหลุมปลูกกล้วยตามแผนการทดลอง ให้น้ำหลังปลูกอย่างสม่ำเสมอ ให้ปุ๋ยสูตร 15-15-15 หรือ 16-16-16 หลังปลูกกล้วย 3, 5และ 7 เดือน อัตราต้นละ 300 กรัม กำจัดวัชพืชในแปลงโดยใช้เครื่องตัดหญ้า แต่งใบแห้ง กำจัดวัชพืชบริเวณโคนต้นใช้เศษวัชพืช ส่วนของใบแห้งที่ตัดออกคลุมบริเวณโดยรอบชายพุ่มกล้วย ให้น้ำหลังการใส่ปุ๋ย และเมื่อฝนทิ้งช่วง พ่นสารเคมีป้องกันกำจัดแมลงตามความเหมาะสม เมื่อกล้วยน้ำว้า อายุประมาณ 12-14 เดือนจะเริ่มแทงปลี ตกเครือ เมื่อเห็นหวีสุดท้ายสามารถตัดปลีออก เพื่อให้ผลกล้วยพัฒนาให้สมบูรณ์เต็มที่ หลังตัดปลี ประมาณ 110-120 วัน จึงตัดเครือ (เก็บเกี่ยวผลผลิต) เกณฑ์การคัดเลือกกล้วยน้ำว้า คือกล้วยน้ำว้าที่ให้ผลผลิตสูง จำนวนหวีต่อเครือมากกว่า 7 หวี มีรสชาติหวาน ไม่เปรี้ยว เก็บข้อมูลข้อมูลการข้อมูลผลผลิต ลักษณะอื่นๆ ที่สังเกตได้เด่นชัดหรือดีเด่นเป็นพิเศษหรือเป็นข้อจำกัด เช่น ความชอบของผู้บริโภค ความทนทานต่อศัตรูที่สำคัญของกล้วยน้ำว้า (โรคตายพราย ด้วงเข็มไชเหง้า ฯ) อาการผิดปกติจากสภาพแวดล้อม ดำเนินการระหว่าง ตุลาคม 2560 - กันยายน 2562 แปลงเกษตรกรจังหวัด

สุโขทัย 3 แปลง แปลงเกษตรกรจังหวัดเพชรบุรี 3 แปลง แปลงเกษตรกรจังหวัดเลย 3 แปลง และแปลงเกษตรกรจังหวัดกาฬสินธ์ 3 แปลง รวม 12 แปลง แปลงละ 2 ไร่

ผลการวิจัย/วิจารณ์ผล

การทดสอบสายต้นกล้วยน้ำว้าในศูนย์วิจัยฯ ที่เป็นแหล่งปลูก

ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย สภาพดินเป็นดินร่วนปนเหนียวมีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างสูง กล้วยน้ำว้าสายต้นคัดมีแนวโน้มที่มีการเจริญเติบโตและให้ผลผลิตมากกว่าพันธุ์ที่เกษตรกรใช้ปลูกเป็นการค้า โดยกล้วยน้ำว้าสายต้น สท. 55-4 .ให้น้ำหนักเครือเฉลี่ยสูงสุด 19.8 กิโลกรัม รองลงมากล้วยน้ำว้าสายต้น สท. 55-50 หนัก 16.5 กิโลกรัม ขณะที่พันธุ์ที่เกษตรกรใช้ปลูกเป็นการค้า คือ กล้วยน้ำว้าเพชรบุรี กล้วยน้ำว้าเขียวเลย และกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง ให้น้ำหนักเครือเฉลี่ย 14.4, 14.2 และ 15.9 กิโลกรัม ตามลำดับ (ตารางที่ 1.1)

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเลย และ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเพชรบุรี จากการวิเคราะห์ข้อมูลผลผลิตเป็นน้ำหนักเครือเฉลี่ย รวม 2 แหล่งทดสอบ คือ ศวพ.เพชรบุรี และ ศวพ.เลย พบว่า ที่ ศวพ.เพชรบุรี ให้น้ำหนักเครือเฉลี่ย (16.83 กิโลกรัม) มากกว่าที่ ศวพ.เลย (8.26 กิโลกรัม) คาดว่าที่ ศวพ.เลยมีสภาพดินที่เป็นดินเหนียวปนทรายแป้ง ค่อนข้างเป็นกรด (pH 4.97) มีอินทรียวัตถุค่อนข้างต่ำ (OM ร้อยละ 1.45) ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ (P 7.94 ppm., K 54 ppm.) ส่งผลให้น้ำหนักเครือค่อนข้างต่ำ ในด้านของพันธุ์พบว่า กล้วยน้ำว้าสายต้นคัดมีแนวโน้มการเจริญเติบโต และให้ผลผลิตมากกว่าพันธุ์ที่เกษตรกรใช้ปลูกเป็นการค้า โดยกล้วยน้ำว้าสายต้น สท. 55-4 .ให้น้ำหนักเครือเฉลี่ย 2 สถานที่ สูงสุด 13.55 กิโลกรัม รองลงมากล้วยน้ำว้าสายต้น สท. 55-50 น้ำหนักเครือเฉลี่ย 13.14 กิโลกรัม ขณะที่พันธุ์ที่เกษตรกรใช้ปลูกเป็นการค้า คือ กล้วยน้ำว้าเพชรบุรี กล้วยน้ำว้าเขียวเลย และกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง ให้น้ำหนักเครือเฉลี่ย 11.58, 12.57 และ 11.89 กิโลกรัม ตามลำดับ (ตารางที่ 1.2)

ผลการทดสอบทั้ง 3 แหล่ง คือ ศวส.สุโขทัย ศวพ.เพชรบุรี และ ศวพ.เลย กล้วยน้ำว้าแต่ละพันธุ์/สายพันธุ์ในแต่ละแหล่งทดสอบมีการเจริญเติบโตใกล้เคียงกัน โดยต้นแม่มีเส้นรอบวงโคนต้นอยู่ระหว่าง 54.0 - 70.1 เซนติเมตร รุ่นหน่อที่ 1 มีเส้นรอบวงโคนต้น 69.4 - 82.8 เซนติเมตร ความสูงต้นแม่ อยู่ระหว่าง 2.44 - 3.14 เมตรความสูงรุ่นหน่อที่ 1 อยู่ระหว่าง 3.44 - 3.80 เมตร การให้ผลผลิตของกล้วยน้ำว้ารุ่นต้นแม่ และรุ่นหน่อที่ 1 มีแนวโน้มว่า สายต้น สท. 55-4 มีน้ำหนักเครือมากกว่าพันธุ์/สายพันธุ์อื่นทั้ง 3 แหล่งทดสอบ (เฉลี่ย2 ปี 16.1 กิโลกรัม) รองลงมาคือ สายต้น สท. 55-50 (เฉลี่ย 2 ปี 14.8 กิโลกรัม) ขณะที่กล้วยน้ำว้าเพชรบุรี กล้วยน้ำว้าเขียวเลย และกล้วยน้ำว้ามะลิอ่องให้ผลผลิตเฉลี่ย 2 ปี ใกล้เคียงกัน คือ 13.2, 13.3 และ 13.7 กิโลกรัมตามลำดับ (ตารางที่ 1.3)

กล้วยน้ำว้ารุ่นหน่อที่ 1 มีการเจริญเติบโตดีกว่าให้ผลผลิตขนาดใหญ่กว่ากล้วยน้ำว้าต้นแม่ ทั้งที่โดยปกติขนาดของต้น และผลผลิตของกล้วยน้ำว้ามักจะมีขนาดใหญ่ในปีแรกที่ปลูก และจะมีขนาดเล็กลงในปี (รุ่น) ต่อๆ ไป เนื่องจากในปี 2558 สภาพอากาศค่อนค้างแห้งแล้ง ปริมาณน้ำฝน และจำนวนวันที่ฝนตกค่อนข้างน้อย ความชื้นสัมพัทธ์ในอากาศช่วงกลางวันค่อนข้างต่ำ แม้จะมีการให้น้ำกล้วยอย่างสม่ำเสมอก็ตาม ส่วนช่วงการเจริญเติบโตของรุ่นหน่อที่ 1 มีฝนตก และตกอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ส่งผลให้กล้วยน้ำว้าในรุ่นหน่อที่ 1 มีการ

เจริญเติบโต และให้ผลผลิตมากกว่ารุ่นต้นแม่ ด้วยสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูกกล้วยควรมีสภาพอากาศอบอุ่น ชุ่มชื้น มีอุณหภูมิอยู่ระหว่าง 22 - 31 °C อุณหภูมิที่สูงหรือต่ำมาก จะส่งผลให้กล้วยชะงักการเจริญเติบโต ออกดอก (แทงปลี) ช้า และควรมีความชื้นสัมพัทธ์อากาศอย่างน้อย 60 เปอร์เซ็นต์ ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 20-22 เซนติเมตรต่อเดือน (เบญจมาส, 2558) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากข้อมูลพบว่ากล้วยน้ำว้าสายต้นคัดมีแนวโน้มที่มีการเจริญเติบโตที่ดีกว่าและให้ผลผลิตมากกว่าพันธุ์ที่เกษตรกรใช้ปลูกเป็นการค้า

ตารางที่1.1 ผลผลิตกล้วยน้ำว้า เป็นน้ำหนักเครือเฉลี่ย (กิโลกรัม) รุ่นต้นแม่ และรุ่นหน่อที่ 1 จากการทดสอบสายต้นกล้วยน้ำว้าใน ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ปี 2559-2560

กล้วยน้ำว้า	รุ่นต้นแม่*	รุ่นหน่อที่ 1*	เฉลี่ย 2 รุ่น	ผลผลิตต่อไร่ (ตัน)	ร้อยละ
สท. 55-4	19.85 a	24.53 a	22.2	2,219	+28.3
สท. 55-50	16.53 b	22.43 ab	19.5	1,948	+12.6
เพชรบุรี	14.18 b	19.65 bc	16.9	1,691	-2.2
เขียว	15.48 b	20.00 bc	17.7	1,774	+2.5
มะลิอ่อง	15.43 b	19.18 c	17.3	1,730	0
C.V. (%)	9.4	10.5			

ตัวเลขที่ตามด้วยตัวอักษรที่เหมือนกัน ไม่แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ โดย DMRT

ตารางที่ 1.2 เปรียบเทียบผลผลิตกล้วยน้ำว้า เป็นน้ำหนักเครือเฉลี่ย (กิโลกรัม) รุ่นต้นแม่ จากการทดสอบสายต้นกล้วยน้ำว้าในศูนย์วิจัยที่เป็นแหล่งปลูก 2 แห่ง ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเพชรบุรี และศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเลย ปี 2559-2560

กล้วยน้ำว้า	ศวพ.เลย	ศวพ.เพชรบุรี	เฉลี่ย (พันธุ์)	ผลผลิตต่อไร่ (ตัน)	ร้อยละ
สท. 55-4	8.99	18.1	13.55 a	1.355	13.98
สท. 55-50	8.78	17.5	13.14 a	1.314	10.56
เพชรบุรี	7.87	15.3	11.58 b	1.158	-2.5
เขียว	7.91	17.2	12.57 ab	1.257	5.75
มะลิอ่อง	7.75	16.0	11.89 b	1.189	0
เฉลี่ย (สถานที่)	8.26 b	16.83 a	12.54		

C.V. (%) = 9.0%

ตัวเลขที่ตามด้วยตัวอักษรที่เหมือนกันในสดมภ์เดียวกัน ไม่แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ โดย DMRT

ตารางที่ 1.3 ผลผลิตกล้วยน้ำว้า เป็นน้ำหนักเครือเฉลี่ย (กิโลกรัม) รุ่นต้นแม่ และรุ่นหน่อที่ 1 จากการทดสอบสายต้นกล้วยน้ำว้าในศูนย์วิจัยที่เป็นแหล่งปลูก 3 แห่ง ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเพชรบุรี และศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเลย ปี 2559-2560

กล้วยน้ำว้า	ปี 2559 (รุ่นต้นแม่)				ปี 2560 (รุ่นหน่อที่ 1)			เฉลี่ย	ผลผลิตต่อ	ร้อย
	ศวส.สท	ศวพ.พบ	ศวพ.เลย	เฉลี่ย	ศวส.สท	ศวพ.เลย	เฉลี่ย	2 ปี	ไร่ (ตัน)	ละ
สท 55-4	19.9 a	18.3 a	8.09	15.4	24.5	8.99	16.7	16.1	1.61	+17
สท 55-50	16.5 ab	17.5 ab	7	13.7	23.2	8.78	16.0	14.8	1.48	+8
เพชรบุรี	14.4 b	15.3 c	6.81	12.2	20.6	7.86	14.2	13.2	1.32	-4
เขียว	14.2 b	17.2 abc	6.77	12.7	20	7.91	14.0	13.3	1.33	-3
มะลิอ่อง	15.9 b	16 bc	6.88	12.9	19.6	9.34	14.5	13.7	1.37	0
C.V. (%)	14.4	7.5	13.1		11.1	17				

ตัวเลขที่ตามด้วยตัวอักษรที่เหมือนกันในสดมภ์เดียวกัน ไม่แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ โดย DMRT

ตารางที่ 1.4 การเจริญเติบโตเฉลี่ย (ความสูง และเส้นรอบวงโคนต้น) ของกล้วยน้ำว้าต้นแม่และรุ่นหน่อที่ 1ในการเปรียบเทียบสายต้นกล้วยน้ำว้า ที่ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ปี 2555 2557

กล้วยน้ำว้าสายต้น/พันธุ์	ต้นแม่		รุ่นหน่อที่ 1	
	ความสูงต้น (ม.)	เส้นรอบวงโคนต้น(ซ.ม.)	ความสูงต้น(ม.)	เส้นรอบวงโคนต้น(ซ.ม.)
นวลจันทร์	3.27 ab	60.8 c	4.23 ab	76.7 a
สท55-50	3.43 ab	70.0 b	4.13 ab	79.3 a
อุบลราชธานี	3.17 bc	68.0 bc	3.40 bc	74.3 a
สท43-1	3.00 bc	66.7 bc	4.70 a	79.2 a
สท43-2	3.10 bc	68.0 bc	4.53 a	71.8 ab
สท55-3	3.47 ab	73.0 ab	4.78 a	79.4 a
สท 55-4	3.73 a	78.7 a	4.97 a	76.7 a
มะลิอ่อง	2.70 c	58.0 d	3.10 c	65.2 b
C.V.(%)	8.94	6.47	11.4	5.97

ตัวเลขที่ตามด้วยตัวอักษรที่เหมือนกัน ไม่แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ โดย DMRT

ตารางที่ 1.5 ผลผลิตและองค์ประกอบผลผลิตเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้า ต้นแม่ แต่ละสายต้น/พันธุ์ ในการเปรียบเทียบสายต้นกล้วยน้ำว้า ที่ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ปี 2555 2557

กล้วยน้ำว้า	น้ำหนักเครือ (กก.)	จำนวนหวีต่อเครือ(หวี)	น้ำหนักหวี (กก.)	จำนวนผล (ผลต่อหวี)	น้ำหนักผล (ก.)	ความยาวผล (ซม.)	เส้นรอบวงกลางผล (ซม.)	หนาเปลือก (ซม.)
นวลจันทร์	12.5 e	8 cd	1.20 c	13.2 e	82.2 c	12.3 bc	12.1 c	0.11
สท55-50	20.0 b	10 ab	1.70 ab	16.7 ab	98.9 bc	13.2 bc	12.9 ab	0.11
อุบลราชธานี	18.7 bc	9 bc	1.84 ab	16.0 abc	134 a	15.1 a	13.6 a	0.12
สท43-1	16.0 cd	8 cd	1.75 ab	15.3 bcd	109 abc	13.2 bc	13.4 a	0.12
สท43-2	13.4 de	8 cd	1.60 b	14.9 cd	95.4 bc	13.2 bc	12.8 abc	0.11
สท55-3	17.6 bc	9 bd	1.80 ab	15.8 a-d	106 bc	13.8 abc	12.8 abc	0.12
สท 55-4	24.7 a	11 a	1.96 a	17.0 a	121 ab	14.1 ab	13.1 a	0.11
มะลิอ่อง	10.1 f	7 d	1.23 c	14.2 de	81.8 c	12.0 c	12.2 bc	0.11
C.V.(%)	9.63	10.6	8.5	5.65	13.5	7.52	3.19	10.5

ตัวเลขที่ตามด้วยตัวอักษรที่เหมือนกัน ไม่แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ โดย DMRT

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยของแต่ละสายต้นกล้วยน้ำว้าไม่แตกต่างกันทางสถิติ

ตารางที่ 1.6 ผลผลิตและองค์ประกอบผลผลิตเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้า รุ่นหน่อที่ 1 แต่ละสายต้น/พันธุ์ ในการเปรียบเทียบสายต้นกล้วยน้ำว้า ที่ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ปี 2555 2557

กล้วยน้ำว้า	น้ำหนักเครือ (กก.)	จำนวนหวีต่อเครือ (หวี)	น้ำหนักหวี (กก.)	จำนวนผลต่อหวี (ผล)	น้ำหนักผล (ก.)	ความยาวผล (ซม.)	เส้นรอบวงกลางผล (ซม.)	หนาเปลือก (ซม.)
นวลจันทร์	15.2 abc	9.28 bc	1.70	16.6 ab	95.7	13.7	12.7 abc	0.11
สท55-50	17.4 ab	10.6 a	1.56	16.5 ab	83.2	13.3	12.5 bc	0.11
อุบลราชธานี	17.9 ab	10.6 a	1.63	16.3 ab	94.1	13.7	12.9 ab	0.12
สท43-1	14.6 bc	8.33 cd	1.71	16.2 ab	98.5	13.3	13.3 a	0.12
สท43-2	12.6 c	8.33 cd	1.41	15.4 c	74.3	12.3	12.1 c	0.11
สท55-3	17.6 ab	10.1 ab	1.53	16.1 bc	86.6	13.5	12.3 bc	0.11
สท 55-4	18.5 a	11.2 a	1.41	17.0 a	74.3	12.5	12.2 bc	0.12
มะลิอ่อง	14.7 bc	8.00 d	1.53	16.1 bc	88.2	13.2	12.6 bc	0.11
C.V.(%)	11.2	7.3	15.3	2.6	15.4	5.4	2.9	12.5

ตัวเลขที่ตามด้วยตัวอักษรที่เหมือนกัน ไม่แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ โดย DMRT

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยของแต่ละสายต้นกล้วยน้ำว้าไม่แตกต่างกันทางสถิติ

ตารางที่ 1.7 ผลวิเคราะห์ดินแต่ละแหล่งทดสอบ ในการทดสอบต้นกล้วยน้ำว้าในศูนย์วิจัยที่เป็นแหล่งปลูก ปี 2558 -2560

แหล่งทดสอบ	pH	%OM	P(ppm)	K (ppm)	ลักษณะดิน
ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเลย	4.97	1.45	7.94	54	silty clay
ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย	6.4	2.53	47	160	clay loam
ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเพชรบุรี	5.69	1.99	27.47	107	Sandy loam

ตารางที่ 1.8 การเจริญเติบโตเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้าแต่ละสายต้น/พันธุ์ การทดสอบต้นกล้วยน้ำว้าในศูนย์วิจัยที่เป็นแหล่งปลูก ที่ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ปี 2558 -2560

กล้วยน้ำว้า	รุ่นต้นแม่			รุ่นหน่อที่ 1		
	เส้นรอบวงโคนต้น (ซม.)	ความสูงต้น (ม.)	จำนวนใบเฉลี่ยต่อต้น (ใบ)	เส้นรอบวงโคนต้น (ซม.)	ความสูงต้น (ม.)	จำนวนใบเฉลี่ยต่อต้น (ใบ)
สท 55-4	70.3	3.14	42.9	72.6	3.45	42.5
สท 55-50	68.5	3.06	42.3	82.8	3.8	41.8
เพชรบุรี	67.8	3.02	42.6	75.3	3.25	41.8
เขียว	67.3	3.00	42.2	76.2	3.63	41.4
มะลิอ่อง	67.0	3.14	43	77.4	3.59	41.5
C.V.(%)	4.3	4.6	3.5	7.7	7.8	1.6

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยของแต่ละสายต้นกล้วยน้ำว้าไม่แตกต่างกันทางสถิติ

ตารางที่ 1.9 การเจริญเติบโตเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้าแต่ละสายต้น/พันธุ์ การทดสอบต้นกล้วยน้ำว้าในศูนย์วิจัยที่เป็นแหล่งปลูก ที่ศูนย์วิจัยแลพัฒนาการเกษตรเลย ปี 2558 -2560

กล้วยน้ำว้า	รุ่นต้นแม่			รุ่นหน่อที่ 1		
	ความสูงต้น(ซม.)	เส้นรอบวงโคนต้น (ซม.)	จำนวนหน่อเฉลี่ยต่อต้น (หน่อ)	ความสูงต้น (ซม.)	เส้นรอบวงโคนต้น (ซม.)	จำนวนหน่อเฉลี่ยต่อต้น (หน่อ)
สท 55-4	2.52	58.3	7.15	3.74	72	9.63
สท 55-50	2.5	57	6.63	3.76	71	7.93
เพชรบุรี	2.48	55.5	7.33	3.56	69.6	7.98
เขียว	2.44	54	5.84	3.44	69.4	7.19
มะลิอ่อง	2.54	57	6.94	3.48	72.4	7.23
C.V.(%)	3.3	3.2	8.2	5.1	2.1	16.5

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยของแต่ละสายต้นกล้วยน้ำว้าไม่แตกต่างกันทางสถิติ

ตารางที่ 1.10 การเจริญเติบโตเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้าแต่ละสายต้น/พันธุ์ การทดสอบต้นกล้วยน้ำว้าในศูนย์วิจัยที่เป็นแหล่งปลูก ที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเพชรบุรี ปี 2558 -2560

กล้วยน้ำว้า	ความสูงต้น (ม.)	จำนวนหน่อเฉลี่ยต่อต้น (หน่อ)
สท 55-4	2.84	9
สท 55-50	2.87	6
เพชรบุรี	2.85	7
เขียว	2.9	10
มะลิอ่อง	2.88	8
C.V.(%)	6.5	32.3

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยของแต่ละสายต้นกล้วยน้ำว้าไม่แตกต่างกันทางสถิติ

ตาราง ที่ 1.11 ผลผลิตกล้วยน้ำว้า เป็นจำนวนหวีต่อเครือเฉลี่ย (กิโลกรัม) แต่ละปี แต่ละแหล่งทดสอบ การทดสอบต้นกล้วยน้ำว้าในศูนย์วิจัยที่เป็นแหล่งปลูก ปี 2558 -2560

กล้วยน้ำว้า	ปี 2559 (ต้นแม่)				ปี 2560 (หน่อน้อง)			เฉลี่ย 2 ปี	%
	ศวส.สท	ศวพ.พบ	ศวพ.เลย	เฉลี่ย	ศวส.สท	ศวพ.ลย	เฉลี่ย		
สุโขทัย 55-4	12	9	6.54	9.18	12.6 a	8.15 a	10.4	9.8	110
สุโขทัย 55-50	10	9	6.3	8.43	11.3 ab	7.29 b	9.30	8.9	100
เพชรบุรี	9	8	5.92	7.64	10.4 b	7.19 b	8.80	8.2	92
เขียว	9	9	5.82	7.94	10.8 b	6.12 c	8.46	8.2	92
มะลิอ่อง	10	9	6.19	8.40	11.2 b	7.57 b	9.39	8.9	100
C.V.(%)	10.9	7	6.3		8.2	7.9			

ตัวเลขที่ตามด้วยตัวอักษรที่เหมือนกัน ไม่แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ โดย DMRT

การทดสอบสายต้นกล้วยน้ำว้าในแปลงเกษตรกร

จากการทดสอบในแปลงเกษตรกร ทั้ง 4 จังหวัด จังหวัดละ 3 แปลง พบปัญหาระหว่างการทำงาน คือ พบ กล้วยน้ำว้าเป็นโรคตายพราย จังหวัดเลย จำนวน 2 แปลง จังหวัดสุโขทัย จำนวน 1 แปลง จังหวัดกาฬสินธ์ จำนวน 2 แปลง ส่งผลเสียหายต่อผลผลิตไม่สามารถเก็บข้อมูลได้จำนวน 5 แปลง คงเก็บข้อมูลได้เพียง 7 แปลง เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของข้อมูล แบบ T-Test ได้ดังนี้

น้ำหนักเครือเฉลี่ย ของกล้วยน้ำว้าสายต้น สท. 55-4 มีน้ำหนักเครือเฉลี่ย (8.12 กิโลกรัม อัตราเพิ่มร้อยละ 40.6 เมื่อเทียบกับกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง) มากกว่ากล้วยน้ำว้า สท. 55-50 และกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง (6.77 อัตราเพิ่มร้อยละ 28.8 เมื่อเทียบกับกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง และ 4.85 กิโลกรัม ตามลำดับ)

จำนวนหวีต่อเครือเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้าสายต้น สท. 55-4 มีจำนวนหวีเฉลี่ย (7.93 หวี อัตราเพิ่มร้อยละ 32.4 เมื่อเทียบกับกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง) มากกว่ากล้วยน้ำว้า สท. 55-50 และกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง (6.65 อัตราเพิ่มร้อยละ 19.4 เมื่อเทียบกับกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง และ 5.36 หวี ตามลำดับ)

น้ำหนักหวีเฉลี่ย ของกล้วยน้ำว้าสายต้น สท. 55-4 มีน้ำหนักหวีเฉลี่ย (877 กรัม อัตราเพิ่มร้อยละ 26.3 เมื่อเทียบกับกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง) มากกว่ากล้วยน้ำว้า สท. 55-50 และกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง (681อัตราเพิ่มร้อยละ 20.3 เมื่อเทียบกับกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง และ 646 กรัม ตามลำดับ)

จำนวนผลต่อหวีเฉลี่ย พบว่า กล้วยน้ำว้ามีจำนวนผลต่อหวีเฉลี่ยใกล้เคียงกัน อยู่ที่ 12-14 ผลต่อหวี โดยกล้วยน้ำว้าสายต้น สท. 55-4 กล้วยน้ำว้า สท. 55-50 และกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง มีจำนวนผลเป็น 14.8, 14.4 และ 12.7 ผลต่อหวี ตามลำดับ

ช่วงปี 2561-2562 สภาพอากาศค่อนข้างแล้ง ส่งผลต่อการให้ผลผลิตของกล้วยน้ำว้าจึงได้ขนาด/ปริมาณผลผลิตค่อนข้างต่ำ แต่ทั้งนี้เกษตรกรมีความพึงพอใจในกล้วยน้ำว้าสายต้น สท.55-4 ที่ยังคงให้ผลผลิตดีกว่า โดยกล้วยน้ำว้าสายต้น สท. 55-4 ให้น้ำหนักเครือเฉลี่ย จำนวนหวีต่อเครือเฉลี่ย และน้ำหนักหวีเฉลี่ย สูงกว่ากล้วยน้ำว้ามะลิอ่องคิดเป็นอัตราเพิ่มร้อยละ 40.6, 32.4 และ 26.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 1.12 น้ำหนักเครือเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้าสายต้นทดสอบในแต่ละแห่งปลูก ปี 2562

สายต้น	น้ำหนักเครือ (กก.)								ร้อยละที่เพิ่มขึ้น
	แปลงที่ 1	แปลงที่ 2	แปลงที่ 3	แปลงที่ 4	แปลงที่ 5	แปลงที่ 6	แปลงที่ 7	เฉลี่ย	
สุโขทัย1	8.70	9.23	13.00	6.80	5.40	6.20	7.50	8.12	40.6
55-50	7.15	8.07	8.50	6.20	5.30	6.00	6.20	6.77	28.8
มะลิอ่อง	4.20	5.05	5.60	5.30	3.80	4.50	5.30	4.82	0

ตารางที่ 1.13 จำนวนหวีเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้าสายต้นทดสอบในแต่ละแห่งปลูก ปี 2562

สายต้น	จำนวนหวี (หวี)								ร้อยละที่เพิ่มขึ้น
	แปลงที่ 1	แปลงที่ 2	แปลงที่ 3	แปลงที่ 4	แปลงที่ 5	แปลงที่ 6	แปลงที่ 7	เฉลี่ย	
สุโขทัย1	7.50	8.00	11.00	7.00	7.00	7.00	8.00	7.93	32.4
55-50	7.25	7.29	8.00	6.00	5.00	6.00	7.00	6.65	19.4
มะลิอ่อง	5.00	5.50	7.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.36	0

ตารางที่ 1.14 น้ำหนักหวีเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้าสายต้นทดสอบในแต่ละแห่งปลูก ปี 2562

สายต้น	น้ำหนักหวี (ก.)								ร้อยละที่เพิ่มขึ้น
	แปลงที่ 1	แปลงที่ 2	แปลงที่ 3	แปลงที่ 4	แปลงที่ 5	แปลงที่ 6	แปลงที่ 7	เฉลี่ย	
สุโขทัย1	1,015	937	927	940	700	700	920	877	26.3
55-50	882	828	943	750	860	717	700	811	20.3
มะลิอ่อง	660	691	579	680	590	640	680	646	0

ตารางที่ 1.15 จำนวนผลต่อหวีเฉลี่ยของกล้วยน้ำว้าสายต้นทดสอบในแต่ละแห่งปลูก ปี 2562

สายต้น	จำนวนผลต่อหวี							
	แปลงที่ 1	แปลงที่ 2	แปลงที่ 3	แปลงที่ 4	แปลงที่ 5	แปลงที่ 6	แปลงที่ 7	เฉลี่ย
สุโขทัย1	15.2	16.0	16.3	15.6	13.6	15.6	11.6	14.8
55-50	15.0	15.1	16.0	11.7	12.0	15.5	15.6	14.4
มะลิอ่อง	14.4	13.1	13.0	12.0	11.4	13.2	12.0	12.7

แปลงที่ 1 แปลงเกษตรกรจังหวัดเลย แปลงที่ 2 แปลงเกษตรกรจังหวัดสุโขทัย
แปลงที่ 3 แปลงเกษตรกรจังหวัดสุโขทัย แปลงที่ 4 แปลงเกษตรกรจังหวัดเพชรบุรี
แปลงที่ 5 แปลงเกษตรกรจังหวัดเพชรบุรี แปลงที่ 6แปลงเกษตรกรจังหวัดเพชรบุรี
แปลงที่ 7 แปลงเกษตรกรจังหวัดกาฬสินธ์

รายชื่อเกษตรกรแปลงทดสอบ

1. นายวรวุทธ บัวลา 10 ม.17 ต.หนองหญ้าปล้อง อ.วังสะพุง จ.เลย
2. นางพัชนีภรณ์ ไตรฟื้น 151 ม.7 ต.นาโป่ง อ.เมือง จ.เลย
3. นางยุพิน เสนานุช บ.นาแขม ต.นาแขม อ.เมือง จ.เลย
4. นางทม นันท์เจือ (0) ต.ในเมือง อ. เมืองกาฬสินธ์ จ.กาฬสินธ์
5. นายสมศักดิ์ ยอดยิ่ง บ.โนนชัย ต.ขมิ้น อ.เมืองกาฬสินธ์ จ.กาฬสินธ์
6. นายสมาน พลโคกก่อง ม.1 บ.หนองกุง ต.เขาพระนอน อ.ยางตลาด จ.กาฬสินธ์
7. น.ส.มัลลิกา ดีประเสริฐ 121 ม3 ต.กลัดหลวง อ.ท่ายาง เพชรบุรี
8. น.ส.อนงค์ คำมา 5/4 ม.2 ต.กลัดหลวง อ.ท่ายาง เพชรบุรี
9. นางมธุสร มีโหมด 24 ม.3 ต.กลัดหลวง อ.ท่ายาง เพชรบุรี
10. นายภากร โยงญาติ 203/4 ม.4 ต.บ้านแก่ง อ.สรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย
11. นายสุพรรณ โยงญาติ 227/2 ม.4 ต.บ้านแก่ง อ.สรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย
12. นายทะมิต วัฒนะ 81 ม7 ต.บ้านด่าน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย

ภาพที่ 1.1 ลักษณะประจำพันธุ์กล้วยน้ำว้าสายต้น สท.55-4

กิจกรรมที่ 2 การรวบรวมและศึกษาพันธุกรรมกล้วย

Study on Characteristic in Bananas Genetic collection

เพ็ญจันทร์ สุทธานุกูล[1/]

สุภัทรา เลิศวัฒนาเกียรติ[2/] ลาวัณย์ จันทร์อัมพร[2/] รักชัย คุรุบรรเจิดจิต[1/]

Penchan Suthanukool,

Supratra Lertwattanakeiat, Lawan Janamporn, Rakchai Kurubancherdchit,

[1/] ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย [2/] สถาบันวิจัยพืชสวน

คำสำคัญ: กล้วย การรวบรวมพันธุ์ อนุรักษ์พันธุกรรม.

Key words: Bananas, conservation

บทคัดย่อ

การศึกษา และรวบรวมพันธุกรรมกล้วยที่ปลูกที่ ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ตั้งแต่ ปี 2559-2562 โดยบันทึกข้อมูลลักษณะทางพฤกษศาสตร์เบื้องต้นตามแบบ Descriptor for Musa รวม 89 ลักษณะ เป็นลำต้นเทียม 7 ลักษณะ ใบ 22 ลักษณะ ช่อดอก หรือปลีกล้วย 13 ลักษณะ ใบประดับหรือกาบปลี 9 ลักษณะ ดอกเพศผู้หรือปลี 16 ลักษณะ และ ผล 21 ลักษณะ กล้วยที่เก็บข้อมูลครบทุกทุกลักษณะ แล้วมีจำนวน 70 ตัวอย่าง 7กลุ่มจีโนม ได้แก่ กลุ่มจีโนมAA จำนวน 10 ตัวอย่าง : กล้วยกอกหมาก กล้วยข้างกุฏิไส้ลาย กล้วยไข่กำแพงเพชร กล้วยไข่ทองร่วง กล้วยทองกำปั่น กล้วยทองขี้แมว กล้วยทองส้ม กล้วยทองเอย กล้วยเล็บมือนาง กล้วยหอมจันทร์ กลุ่มจีโนม AAA จำนวน 15 ตัวอย่าง : กล้วยไข่พระตะบอง กล้วยนาก กล้วยนากค่อม กล้วยนากไท กล้วยนากมุก กล้วยนากยักษ์ กล้วยหอมค่อม กล้วยหอมจำปา กล้วยหอมไต้หวัน กล้วยหอมทอง กล้วยหอมนครพนม กล้วยหอมผลสั้น กล้วยหอมพม่า กล้วยไฮเกทหวานทับแม้ว กลุ่มจีโนม AAB จำนวน 13 ตัวอย่าง : กล้วยขม กล้วยโตนดพัทลุง กล้วยทองโฮะ กล้วยท่าแม่จันเชียงราย กล้วยนมสวรรค์ กล้วยนางกรายสุรินทร์ กล้วยน้ำเชียงราย กล้วยน้ำพัทลุง กล้วยนิ้วจระเข้ กล้วยนิ้วมือนาง กล้วยเปรี้ยวบ้านไร่ กล้วยร้อยหวี กล้วยลังกานครสวรรค์ กลุ่มจีโนม ABB จำนวน 26 ตัวอย่าง : กล้วยตีบคำ กล้วยตีบนครสวรรค์ กล้วยตีบมุกดาหาร กล้วยเทพพนม กล้วยเทพรส กล้วยน้ำว้า สท. 2 กล้วยน้ำว้า สท. 3 กล้วยน้ำว้า สท. 4 กล้วยน้ำว้า สท. 6 กล้วยน้ำว้าขาวแพร่ กล้วยน้ำว้าครั่ง กล้วยน้ำว้าดำ กล้วยน้ำว้าแดงนครพนม กล้วยน้ำว้านครศรีธรรมราช กล้วยน้ำว้านวลจันทร์ กล้วยน้ำว้าปากช่อง50 กล้วยน้ำว้าเพชรบุรี กล้วยน้ำว้าแพร่ กล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง กล้วยน้ำว้าอุบล กล้วยบางคณฑีใน กล้วยพระยาเสวย กล้วยลูกไส้ดำกำแพงเพชร กล้วยหักมุกเขียว กล้วยหักมุกนวล กล้วยหิน กลุ่มจีโนม ABBB จำนวน 1 ตัวอย่าง : กล้วยพาโลกาฬสินธุ์ กลุ่มจีโนม BB จำนวน 3 ตัวอย่าง : กล้วยตานีกิ่งจันทร์ กล้วยตานีหม้อ กล้วยตานีหอมทอง กลุ่มจีโนม BBB จำนวน 2 ตัวอย่าง : กล้วยโก๊ะ กล้วยเล็บช้างกุด

Abstracts

Study on the bananas characteristics in the bananas germplasm collection that grown in Sukhothai Horticulture Research Center, Si Satchanalai District, Sukhothai Province year 2016 - 2019 by recording 89 characteristics according to Descriptor for Musa form, psuedostem 7 characters, leaf 23 characters, inflorescence/male bud 13 characters, Bract 9 characters , male flowers 16 characters and fruit 21 characters. 70 accessions of banana in 7 genomes groups.

บทนำ (Introduction)

แม้ประเทศไทยมีจุดแข็งในการเป็นแหล่งพันธุกรรมกล้วยหลากหลายชนิด แต่นับวันสายพันธุ์กล้วยค่อย ๆ สูญหายไป เนื่องจากการผลิตเชิงการค้านิยมใช้กล้วยอยู่เพียงไม่กี่สายพันธุ์ เช่น กล้วยน้ำว้า กล้วยไข่ กล้วยหอม และกล้วยที่นิยมปลูกเฉพาะพื้นที่ ได้แก่ กล้วยหักมุก กล้วยตานี กล้วยเล็บมือนาง กล้วยหิน นอกเหนือจากนี้แล้ว กล้วยชนิดอื่น ๆ ค่อนข้างที่จะหาดูได้ยาก ซึ่งศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ได้รวบรวมพันธุ์กล้วยไว้ ตั้งแต่ ปี 2531 และรวบรวมสะสมเพิ่มเติมมาโดยตลอด ปัจจุบันมีอยู่จำนวน 234 สายพันธุ์/ชนิด ที่ผ่านมาได้ศึกษาบันทึกข้อมูลลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ตาม Descriptor กล้วย จำนวน 77 ลักษณะ ซึ่งการศึกษาข้อมูลดังกล่าวในกล้วยพันธุ์/ชนิดต่าง ๆ จะนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงพันธุ์ การเพิ่มมูลค่าของกล้วย และเพิ่มศักยภาพทางการตลาดทั้งในรูปกล้วยสด และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆตลอดจนเป็นแหล่งพันธุกรรมกล้วยที่ใช้ในการอ้างอิงลักษณะพันธุ์ของกล้วย กล้วยมีถิ่นกำเนิดในเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีวิวัฒนาการถึง ๕๐ ล้านปีมาแล้วเชื่อกันว่ากล้วยเป็นไม้ผลชนิดแรกที่มีการปลูกเลี้ยงไว้ตามบ้านจึงเป็นไม้ผลที่มนุษย์รู้จักบริโภคเป็นอาหารกันอย่างแพร่หลาย และได้แพร่พันธุ์จากเอเชียใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปยังดินแดนอื่นๆอีกทั้งมีความหลากหลายและความแตกต่างของชนิดกล้วย ซึ่งสมควรที่จะได้มีการรวบรวมเพิ่มเติม และศึกษาเพิ่มเติมถึงลักษณะ และคุณประโยชน์ ของกล้วยชนิด/สายพันธุต่าง ๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญพันธ์ ใช้เป็นแหล่งพันธุกรรมในการอ้างอิงเปรียบเทียบตาม พรบ. คุ้มครองพันธุ์พืช และใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงพันธุ์ต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

กล้วยเป็นพรรณไม้ล้มลุกในสกุล *Musa* อยู่ในวงศ์ Musaceae ถึงเดือนมกราคม ค.ศ. 2013มีถึง 70 ชนิดในสุกลนี้ที่ได้รับการบันทึกใน World Checklist of Selected Plant Families (รายการตรวจสอบวงศ์พืชทั่วโลก) (Anonymous, 2013) มีหลายชนิดที่ผลรับประทานได้ ขณะที่บางชนิดปลูกไว้เป็นไม้ประดับ (Liberty Hyde Bailey, 1916)

กล้วยจัดอยู่ในอันดับ (order) Scitamineaeหรือ Zingiberalesประกอบด้วย ๘ วงศ์ (family) ด้วยกัน คือ*Musaceae*(กล้วยต่างๆ) *Strelitziaceae* (กล้วยพัด) *Heliconiaceae*(ก้ามกุ้ง ธรรมรักษา)*Lowiaceae*(พืชในสกุล *Orchidantha*ซึ่งไม่มีในประเทศไทย) *Costaceae* (เอื้องหมายนา) *Zingiberaceae* (ขิงต่างๆ) *Marantaceae*(คล้า) *Cannaceae* (พุทธรักษา)

สำหรับวงศ์ Musaceae แบ่งเป็น ๓ สกุล (genus) คือ

1. สกุล *Ensete* : กล้วยที่ไม่มีการแตกหน่อ ในประเทศไทยมี ๒ ชนิด (species) คือ *E. superba* (กล้วยผา) และ *E. glauca* (กล้วยนวล กล้วยญวน)
2. สกุล *Musa* : กล้วยที่มีการแตกหน่อมีทั้งกล้วยกินได้ และกล้วยประดับ แบ่งเป็น ๔ หมู่ (section) คือ
   2.1 หมู่ Australimusa มีช่อดอกตั้ง มีถิ่นกำเนิดอยู่แถบทวีปออสเตรเลีย จนถึงประเทศฟิลิปปินส์
   2.2 หมู่ Callimusa ส่วนใหญ่เป็นกล้วยประดับ ในประเทศไทยมีกล้วยทหารพราน หรือกล้วยเลือด (*Musa gracillis*) มีการนำเข้ากล้วยกัทลี หรือรัตกัทลี (*Musa coccinea*) จากประเทศอินโดนีเซีย
   2.3 หมู่ Rhodochlamys หรือ กล้วยบัว ช่อดอกคล้ายดอกบัว เช่น กล้วยบัวสีชมพู (*Musa ornata*) กล้วยบัวสีส้ม (*Musa laterita*) และมีการนำเข้ากล้วยบัวสีม่วงและสีชมพูอ่อนจากต่างประเทศ
   2.4 หมู่ Eumusa มี 9-10 ชนิด มีทั้งกล้วยป่าและกล้วยกินได้ ถือกำเนิดมาจากการผสมกันของกล้วยป่า (*Musa acuminata)* กับกล้วยตานี (*Musa balbisiana*) เกิดกล้วยลูกผสม นอกจากนี้แล้วยังอาจเกิดจากการกลายพันธุ์ ทำให้มีพันธุ์มากมายมากกว่า ๑๐๐ พันธุ์ในโลกนี้ และเกิดการพัฒนาจากกล้วยที่มีเมล็ด เป็นกล้วยที่ไม่มีเมล็ด ทำให้กล้วยที่รับประทานกันอยู่ในปัจจุบันไม่มีเมล็ด
3. สกุล Musella มีการแตกกอที่เกิดจากมุมระหว่างใบ มีช่อดอกตั้ง และกลีบใบประดับสีเหลืองสดใส ขนาดของดอกใหญ่ เช่น กล้วยคุนหมิง

Ramónรายงานว่า การจัดจำแนกกล้วยใหม่ตามกลุ่มที่มีสัณฐานวิทยาที่ต่างกันสามกลุ่ม คือกลุ่มที่แสดงออกตามลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของ *Musa balbisiana* กลุ่มที่แสดงออกตามลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของ *Musa acuminata* และกลุ่มที่แสดงออกตามลักษณะทางพฤกษศาสตร์ที่ผสมกันระหว่างสองชนิดข้างต้น (Ramón, 2011)

การจำแนกกล้วยตามวิธีการนำมาบริโภค สามารถแบ่งกล้วยออกเป็น 2 กลุ่มคือ กล้วยกินสด เป็นกล้วยที่เมื่อผลสุกสามารถนำมารับประทานได้ทันที โดยไม่ต้องนำมาทำให้สุกด้วยความร้อน เพราะเมื่อผลสุก เนื้อจะนิ่ม มีรสหวาน เช่น กล้วยไข่ กล้วยหอมทอง กล้วยหอมเขียว ฯลฯ และกล้วยที่ใช้ประกอบอาหาร เป็นกล้วยที่เมื่อดิบมีแป้งมาก เนื้อค่อนข้างแข็ง เมื่อสุกยังมีส่วนของแป้งอยู่มากกว่ากล้วยกินสดมาก เนื้อจึงไม่ค่อยนิ่ม รสไม่หวาน ต้องนำมาต้ม เผา ปิ้ง เชื่อม จึงจะทำให้อร่อย รสชาติดีขึ้น เช่น กล้วยกล้าย กล้วยหักมุกฯลฯ

กล้วยเป็นพืชเมืองร้อนมีถิ่นกำเนิดอยู่ในทวีปเอเชียโดยเฉพาะเอเชียตอนใต้และตะวันออกเฉียงใต้กล้วยเป็นอาหารชนิดแรกๆ ของมนุษย์ เป็นผลไม้เก่าแก่พอ ๆ กับข้าวเนื่องจากกล้วยเป็นพืชที่ปลูกง่ายและใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วนตั้งแต่ใช้เป็นอาหารใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้ เป็นเส้นใยสิ่งทอ เป็นสมุนไพร และอุปกรณ์ทางการแพทย์ กล้วยชอบอากาศร้อนชื้นมักพบกล้วยพื้นเมืองที่ทั้งที่มีเมล็ดไม่มีเมล็ดปลูกกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปแบบปล่อยปละละเลยเสมือนพืชป่าไม่มีการดูแลเหมือนพืชปลูก (เบญจมาศ,2545)

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่เป็นแหล่งกำเนิดกล้วย จึงมีกล้วยป่าและกล้วยปลูกอยู่ทั่วไป คนไทยรู้จักการใช้ประโยชน์จากส่วนต่างๆของกล้วยเป็นอย่างดีในสมัยโบราณการปลูกกล้วยเป็นการปลูกเพื่อไว้ใช้สอยภายในบ้านต่อมาจึงเริ่มมีการค้าขาย มีหลักฐานว่าประเทศไทยเป็นแหล่งกำเนิดกล้วยที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลกนับเฉพาะกล้วยกินได้ ไม่รวมกล้วยป่าอาจมีมากกว่า 50 ชนิด ที่รู้จักแพร่หลาย เช่นกล้วยน้ำว้า กล้วยหอม กล้วยไข่ กล้วย

หักมุก กล้วยเล็บมือนางส่วนกล้วยชนิดอื่นๆ อาจเป็นที่รู้จักเฉพาะในท้องถิ่นเท่านั้น เช่น กล้วยนางพญากล้วยหิน กล้วยสา กล้วยไล ทางภาคใต้ กล้วยนมสาว กล้วยหอมกะเหรี่ยง ทางภาคตะวันตกกล้วยหอมทองสั้น กล้วยนวล ทางภาคอีสาน หรือกล้วยน้ำนม กล้วยหอมจันทร์ ทางภาคเหนือเป็นต้น บางชนิดก็เหลือเพียงชื่อ เช่น กล้วยกรัน กล้วยกรามคชสาร กล้วยนางเงยและที่กำลังใกล้จะสูญพันธุ์ก็มีอีกไม่น้อย (นิรนาม, 2544)

นักวิชาการได้จำแนกพันธุ์กล้วยตามพันธุกรรมโดยใช้จีโนมของกล้วยเป็นตัวกำหนดในการแยกพันธุ์ กล้วยที่นิยมบริโภคกันในปัจจุบันมีบรรพบุรุษเพียง 2 ชนิด คือ กล้วยป่า และกล้วยตานี กล้วยที่มีกำเนิดจากกล้วยป่ามีจีโนมเป็น AA กล้วยที่มีกำเนิดจากกล้วยตานีมีจีโนมเป็น BB ส่วนกล้วยที่เกิดจากลูกผสมของกล้วยทั้ง 2 ชนิดจะมีจีโนมแตกต่างกันไป (สารานุกรม เล่ม30)

เพ็ญจันทร์และคณะ (2549) ศึกษาและจำแนกกล้วย จำนวน 100 ชนิด/สายพันธุ์ โดยใช้วิธีการของ Simmonds & Shepherds(1955) ซึ่งใช้การให้คะแนนลักษณะทางพฤกษศาสตร์ภายนอกของกล้วย เป็นการบ่งชี้ความสัมพันธ์ของกล้วย 2 ชนิด คือ กล้วยป่า (*Musa acuminat*a) กับกล้วยตานี*(Musa balbisiana*) ซึ่งลักษณะภายนอกทั้ง 15 ลักษณะ ได้แก่ สีของกาบใบ ร่องของกาบใบ ก้านช่อดอก ก้านดอก รังไข่ ไหล่ของกาบปลี การม้วนของกาบปลี รูปร่างของกาบปลี ปลายของกาบปลี การซีดของ กาบปลี รอยแผลของกาบปลี กลีบดอกตัวผู้ สีดอกตัวผู้ สีดอกตัวเมีย และสีของกาบปลี ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสามารถแบ่งกล้วยออกเป็น 6 กลุ่มคือกลุ่ม AA, AAA จำนวน 36 ชนิด (AA จำนวน 17 ชนิด กลุ่ม AAA จำนวน 19 ชนิด) กลุ่ม AAB จำนวน 22 ชนิด กลุ่ม AB จำนวน 1 ชนิด กลุ่ม ABB จำนวน 29 ชนิด กลุ่ม ABBB จำนวน 7ชนิด และ กลุ่ม BB จำนวน 5ชนิด

ระเบียบวิธีการวิจัย (Research Methodology)

1. ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ได้รวบรวมพันธุ์กล้วยจากแหล่งปลูกต่างๆ ทั้งพันธุ์พื้นเมืองและพันธุ์ต่างประเทศไว้ตั้งแต่ปีพ.ศ.2531 และรวบรวมเพิ่มเติมมาเรื่อย ๆ จนปัจจุบัน (ปี2556) มีจำนวน 234 ชนิด/สายพันธุ์ ปลูกในสภาพแปลงพันธุ์/ชนิดละ 2-4กอ ทำการศึกษาลักษณะประจำพันธุ์ โดยใช้แบบบันทึกตาม Descriptorของกล้วย บันทึกครบแล้ว 102 ชนิด/สายพันธุ์และจะทำการบันทึกข้อมูลครบตาม Descriptorอีกปีละไม่ต่ำกว่า 10 ชนิด/สายพันธุ์
2. หลังจากการบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ตาม Descriptor แล้ว เมื่อกล้วยให้ผลผลิตอีกครั้งนำส่วนเนื้อของผลทำเป็นตัวอย่างแห้งทยอยส่งวิเคราะห์คุณลักษณะเนื้อผล
3. ปฏิบัติดูแลรักษา รดน้ำ ใส่ปุ๋ย กำจัดวัชพืช การป้องกันกำจัดโรคและแมลง แต่งใบ แต่งหน่อ และเก็บเกี่ยวข้อมูลผลผลิตของกล้วยแต่ละสายพันธุ์
4. การบันทึกข้อมูล ปีละไม่ต่ำกว่า 10 ชนิด/สายพันธุ์ได้แก่

   บันทึกข้อมูลลักษณะทางพฤกษศาสตร์เบื้องต้นตามแบบ Descriptor for Musa จำนวน 89 ลักษณะ เป็นลำต้นเทียม 7 ลักษณะ ใบ 22 ลักษณะ ช่อดอก หรือ ปลีกล้วย 13 ลักษณะ ใบประดับหรือกาบปลี 9 ลักษณะ ดอกเพศผู้ 16 ลักษณะ และ ผล 21 ลักษณะ ระยะเวลา ตุลาคม 2557 - กันยายน 2562

สถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย

ผลการวิจัย (Results)

ศึกษาและบันทึกลักษณะทางพฤกษศาสตร์เบื้องต้นจากแปลงรวบรวมพันธุกรรมกล้วยตาม Descriptor for Musa จำนวน 89 ลักษณะ กล้วยที่เก็บข้อมูลครบทุกทุกลักษณะตาม Descriptor แล้วมีจำนวน 70 ตัวอย่าง 7 กลุ่มจีโนม (genome) ได้แก่

1. กลุ่มจีโนม AA จำนวน 10 ตัวอย่าง : กล้วยกอกหมาก กล้วยข้างกุฏิไส้ลาย กล้วยไข่กำแพงเพชร กล้วยไข่ทองร่วง กล้วยทองกำปั่น กล้วยทองขี้แมว กล้วยทองส้ม กล้วยทองเอย กล้วยเล็บมือนาง กล้วยหอมจันทร์
2. กลุ่มจีโนม AAA จำนวน 15 ตัวอย่าง : กล้วยไข่พระตะบอง กล้วยนาก กล้วยนากค่อม กล้วยนากไท กล้วยนากมุก กล้วยนากยักษ์ กล้วยหอมค่อม กล้วยหอมจำปา กล้วยหอมไต้หวัน กล้วยหอมทอง กล้วยหอมนครพนม กล้วยหอมผลสั้น กล้วยหอมพม่า กล้วยไฮเกท หวานทับแม้ว
3. กลุ่มจีโนม AAB จำนวน 13 ตัวอย่าง : กล้วยขม กล้วยโตนดพัทลุง กล้วยทองโฮะ กล้วยท่าแม่จันเชียงราย กล้วยนมสวรรค์ กล้วยนางกรายสุรินทร์ กล้วยน้ำเชียงราย กล้วยน้ำพัทลุง กล้วยนิ้วจระเข้ กล้วยนิ้วมือนาง กล้วยเปรี้ยวบ้านไร่ กล้วยร้อยหวี กล้วยลังกานครสวรรค์
4. กลุ่มจีโนม ABB จำนวน 26 ตัวอย่าง : กล้วยตีบคำ กล้วยตีบนครสวรรค์ กล้วยตีบมุกดาหาร กล้วยเทพพนม กล้วยเทพรส กล้วยน้ำว้า สท. 2 กล้วยน้ำว้า สท. 3 กล้วยน้ำว้า สท. 4 กล้วยน้ำว้า สท. 6 กล้วยน้ำว้าขาวแพร่ กล้วยน้ำว้าครั่ง กล้วยน้ำว้าดำ กล้วยน้ำว้าแดงนครพนม กล้วยน้ำว้านครศรีธรรมราช กล้วยน้ำว้านวลจันทร์ กล้วยน้ำว้าปากช่อง 50 กล้วยน้ำว้าเพชรบุรี กล้วยน้ำว้าแพร่ กล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง กล้วยน้ำว้าอุบล กล้วยบางคณทีใน กล้วยพระยาเสวย กล้วยลูกไส้ดำกำแพงเพชร กล้วยหักมุกเขียว กล้วยหักมุกนวล กล้วยหิน
5. กลุ่มจีโนม ABBB จำนวน 1 ตัวอย่าง : กล้วยพาโลกาฬสินธุ์
6. กลุ่มจีโนม BB จำนวน 3 ตัวอย่าง : กล้วยตานีกิ่งจันทร์ กล้วยตานีหม้อ กล้วยตานีหอมทอง
7. กลุ่มจีโนม BBB จำนวน 2 ตัวอย่าง : กล้วยโก๊ะ กล้วยเล็บช้างกุด

ตารางที่ 2.1 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ลำต้นเทียม

	พันธุ์	ลักษณะวิสัยของใบ	ความสูงลำต้นเทียม	เส้นรอบวงลำต้นเทียม	สีลำต้นเทียม	ไขบนลำต้น	ตำแหน่งของหน่อข้าง
1	กอกหมาก	ตั้งตรง	สูง (350 ซม.)	46 ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้ต้นแม่
2	ข้างกุฏิไส้ลาย	ตั้งตรง	ปานกลาง (270 ซม.)	25 ซม.	เขียวปนเหลือง	มี	ใกล้ต้นแม่
3	ไข่กำแพงเพชร	ตั้งตรง	ปานกลาง 240 ซม.	52.5 ซม.	เขียวปานกลาง	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
4	ไข่ทองร่วง	กึ่งตั้งตรง	สูง (360 ซม.)	46 ซม.	เขียวอ่อน	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
5	ทองกำปั่น	กึ่งตั้งตรง	ปานกลาง (290 ซม.)	42 ซม.	เขียว	มี	ใกล้ต้นแม่
6	ทองขี้แมว	กึ่งตั้งตรง	ปานกลาง (270 ซม.)	30 ซม.	เขียว	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
7	ทองส้ม	กึ่งตั้งตรง	สูง (430 ซม.)	62.5 ซม.	เขียว	มี	ใกล้ต้นแม่
8	ทองเอย	กึ่งตั้งตรง	สูง (340 ซม.)	40 ซม.	เขียว	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
9	เล็บมือนาง	ตั้งตรง	สูง (300 ซม.)	36 ซม.	เขียว	มี	ใกล้แม่
10	หอมจันทร์	กึ่งตั้งตรง	ปานกลาง (220 ซม.)	35 ซม.	เขียว	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
11	ไข่พระตะบอง	ตั้งตรง	สูง 330 ซม.	54 ซม.	เขียวปานกลาง	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
12	นาก	กึ่งตั้งตรง	สูง (450 ซม.)	69 ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้ต้นแม่
13	นากค่อม	กึ่งตั้งตรง	ปานกลาง (284 ซม.)	46 ซม.	เขียวปนแดง	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
14	นากไท	ตั้งตรง	ปานกลาง (270 ซม.)	43 ซม.	เขียวปนแดง	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
15	นากมุก	กึ่งตั้งตรง	เตี้ย (185 ซม.)	25 ซม.	เขียว	มี	ใกล้ต้นแม่
16	นากยักษ์	กึ่งตั้งตรง	ปานกลาง (260 ซม.)	36 ซม.	เขียวปนแดง	มี	ใกล้ต้นแม่
17	หอมค่อม	กึ่งตั้งตรง	เตี้ย (100 ซม.)	31 ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้ต้นแม่
18	หอมจำปา	ตั้งตรง	เตี้ย (159 ซม.)	20 ซม.	เขียว	มี	ใกล้ต้นแม่
19	หอมไต้หวัน	ตั้งตรง	ปานกลาง (205 ซม.)	25 ซม.	เขียว	มี	ใกล้ต้นแม่
20	หอมทอง	กึ่งตั้งตรง	สูง (340 ซม.)	53 ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้แม่
21	หอมนครพนม	โค้งลง	เตี้ย (2m)	(45ซม.)	เขียวปนแดง	มี	ใกล้ต้นแม่
22	หอมผลสั้น	กึ่งตั้งตรง	ปานกลาง (220 ซม.)	39 ซม.	เขียวปนเหลือง	มี	ใกล้ต้นแม่
23	หอมพม่า	ตั้งตรง	เตี้ย 75 ซม.	29 ซม.	เขียว	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
24	ไฮเกท	กึ่งตั้งตรง	เตี้ย (160 ซม.)	39 ซม.	เขียว	มี	ใกล้ต้นแม่
25	หวานทับแม้ว	กึ่งตั้งตรง	สูง (310 ซม.)	49 ซม.	เขียวปานกลาง	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
26	กล้วยขม	กึ่งตั้งตรง	ปานกลาง (240 ซม.)	31 ซม.	เขียวปนเหลือง	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
27	โตนดพัทลุง	ตั้งตรง	สูง (430 ซม.)	62 ซม.	เขียว	มี	ใกล้ต้นแม่

ตารางที่ 2.1 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ลำต้นเทียม (ต่อ)							
	พันธุ์	**ลักษณะวิสัยของใบ**	**ความสูงลำต้นเทียม**	**เส้นรอบวงลำต้นเทียม**	**สีลำต้นเทียม**	**ไขบนลำต้น**	**ตำแหน่งของหน่อข้าง**
28	ทองโฮะ	ตั้งตรง	สูง (340 ซม.)	45 ซม.	เขียว	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
29	ท่าแม่จันเชียงราย	ตั้งตรง	สูง 439 ซม.	66 ซม.	เขียว	มี	ใกล้ต้นแม่
30	นมสวรรค์	กึ่งตั้งตรง	สูง (370 ซม.)	47 ซม.	เขียวปนเหลือง	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
31	นางกรายสุรินทร์	ตั้งตรง	สูง (330 ซม.)	50 ซม.	เขียว	มี	ใกล้ต้นแม่
32	น้ำเชียงราย	กึ่งตั้งตรง	สูง (420 ซม.)	59 ซม.	เขียวปนแดง	มี	ใกล้ต้นแม่
33	น้ำพัทลุง	กึ่งตั้งตรง	สูง (390 ซม.)	66 ซม.	เขียวปนเหลือง	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
34	นิ้วจระเข้	กึ่งตั้งตรง	ปานกลาง (270 ซม.)	37 ซม.	เขียว	มี	ใกล้ต้นแม่
35	นิ้วมือนาง	ตั้งตรง	สูง (340 ซม.)	48 ซม.	เขียวอ่อน	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
36	เปรี้ยวบ้านไร่	ตั้งตรง	สูง 310 ซม.	45 ซม.	เขียวปนเหลือง	มี	ใกล้ต้นแม่
37	ร้อยหวี	กึ่งตั้งตรง	สูง(315 ซม)	60 ซม	เขียวปนเหลือง	มีไข	ใกล้ต้นแม่
38	ลังกานครสวรรค์	กึ่งตั้งตรง	สูง 4	62	เขียวปนแดง	มี	ใกล้ต้นแม่
39	ตีบคำ	กึ่งตั้งตรง	สูง (450 ซม.)	69 ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้ต้นแม่
40	ตีบนครสวรรค์	ตั้งตรง	สูง 423 ซม.	62 ซม.	เขียวปนเหลือง	มี	ใกล้ต้นแม่
41	ตีบมุกดาหาร	ตั้งตรง	สูง (380 ซม.)	53 ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้ต้นแม่
42	เทพพนม	ตั้งตรง	สูง (340ซม.)	71ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้ต้นแม่
43	เทพรส	กึ่งตั้งตรง	ปานกลาง (380 ซม.)	60.5 ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้แม่
44	สท.3	กึ่งตั้งตรง	สูง (450 ซม.)	61 ซม.	เขียว	มี	ใกล้ต้นแม่
45	สท. 4	กึ่งตั้งตรง	สูง (420 ซม.)	60 ซม.	เขียว	มี	ใกล้ต้นแม่
46	สท. 6	กึ่งตั้งตรง	สูง (420 ซม.)	59 ซม.	เขียวอ่อน	มี	ใกล้ต้นแม่
47	สท. 7	กึ่งตั้งตรง	สูง (420 ซม.)	56 ซม.	เขียวอ่อน	มี	ใกล้ต้นแม่
48	น้ำว้าขาวแพร่	กึ่งตั้งตรง	ปานกลาง 250 ซม.	68.5 ซม.	เขียว	มี	ใกล้ต้นแม่
49	น้ำว้าครั่ง	ตั้งตรง	สูง (420 ซม.)	63.5 ซม.	เขียว	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
50	น้ำว้าดำ	ตั้งตรง	สูง (350ซม.)	51ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้ต้นแม่
51	น้ำว้าแดงนครพนม	ตั้งตรง	สูง (445)	89 ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้ต้นแม่
52	น้ำว้านครศรีธรรมราช	โค้งลง	สูง 3.9	49	แดงปนม่วง	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
53	น้ำว้านวลจันทร์	ตั้งตรง	สูง 340 ซม.	54 ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้ต้นแม่
54	น้ำว้าปากช่อง 50	ตั้งตรง	สูง (480 ซม.)	87 ซม.	เขียว	มี	ใกล้ต้นแม่

ตารางที่ 2.1 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ลำต้นเทียม (ต่อ)							
	พันธุ์	**ลักษณะวิสัยของใบ**	**ความสูงลำต้นเทียม**	**เส้นรอบวงลำต้นเทียม**	**สีลำต้นเทียม**	**ไขบนลำต้น**	**ตำแหน่งของหน่อข้าง**
55	น้ำว้าเพชรบุรี	ตั้งตรง	สูง (450 ซม.)	69 ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้ต้นแม่
56	น้ำว้าแพร่	กึ่งตั้งตรง	สูง (400 ซม.)	55 ซม.	เขียว	มี	ใกล้ต้นแม่
57	น้ำว้ามะลิอ่อง	ตั้งตรง	สูง (380 ซม.)	68 ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้แม่
58	น้ำว้าอุบล	ตั้งตรง	สูง (345 ซม.)	85 ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้ต้นแม่
59	บางคณฑีใน	ตั้งตรง	สูง (240 ซม.)	52 ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้ต้นแม่
60	พระยาเสวย	กึ่งตั้งตรง	สูง 365 ซม.	58 ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้ต้นแม่
61	ลูกไส้ดำกำแพงเพชร	ตั้งตรง	สูง 450 ซม.	66 ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้ต้นแม่
62	หักมุกเขียว	ตั้งตรง	สูง (375ซม.)	65ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้ต้นแม่
63	หักมุกนวล	โค้งลง	สูง(340 ซม)	68 ซม	เขียวปนเหลือง	มีไข	ใกล้ต้นแม่
64	กล้วยหิน	ตั้งตรง	สูง (450 ซม.)	88.5 ซม.	เขียว	มี	ใกล้ต้นแม่
65	พาโลกาฬสินธุ์	โค้งลง	สูง 4	55	เขียวปนแดง	มี	ใกล้ต้นแม่
66	ตานีกิงจันทร์	กึ่งตั้งตรง	สูง (480 ซม.)	94 ซม.	เขียวปนเหลือง	ไม่มี	ใกล้ต้นแม่
67	ตานีหม้อ	ตั้งตรง	สูง(325 ซม)	50 ซม	เขียวปานกลาง	มีไข	ใกล้ต้นแม่
68	ตานีหอมทอง	กึ่งตั้งตรง	สูง (450 ซม.)	67 ซม.	เขียว	มี	ใกล้ต้นแม่
69	โก๊ะ	กึ่งตั้งตรง	สูง (450 ซม.)	69 ซม.	เขียวปานกลาง	มี	ใกล้ต้นแม่
70	เล็บช้างกุด	กึ่งตั้งตรง	สูง (410 ซม.)	70 ซม.	เขียวอ่อน	มี	ใกล้แม่

ตารางที่ 2.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ใบ

	พันธุ์	ลักษณะปี้นบนโคนก้านใบ	สีของปี้นบนโคนก้านใบ	ร่องก้านใบ	ครีบของก้านใบ	การเกาะติดของขอบก้านใบ	สีของขอบก้านใบ	ขอบของก้านใบ	ความกว้างของขอบก้านใบ (มม.)	ความยาวของแผ่นใบ (ซม.)	กว้างแผ่นใบ (ซม.)	ยาวก้านใบ (ซม.)	ลักษณะแผ่นใบ	สีผิวด้านบนของใบ	ความมันของแผ่นใบด้านบน	สีผิวด้านใต้ใบ	ความมันของแผ่นใบด้านใต้ใบ	ไขด้านล่างของแผ่นใบ	รูปร่างปลายใบ	รูปร่างของโคนใบ	สีผิวด้าน บนของเส้นกลางใบ	สีผิวด้านล่างของเส้นกลางใบ	สีด้านนอกของใบอ่อน (ม้วนอยู่)
1	กอกหมาก	ไม่มี	ไม่มี	เปิดขอบโค้งเข้า	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียวอ่อน	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	8	สั้น 91	ปานกลาง 54	ปานกลาง 50	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขปานกลาง	มนเล็กน้อย	ด้านหนึ่งกลมด้านหนึ่งแหลม	เขียวปานกลาง	เขียวอ่อน	เขียว
2	ข้างกุฏิไส้ลาย	< 20%	น้ำตาลเข้ม	เปิดขอบโค้งเข้า	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	2	สั้น 71	แคบ 47	สั้น 40	เป็นคลื่น	เขียว	ด้าน	เขียว	เป็นมัน	มีไขปานกลาง	เหลี่ยม	เหลมทั้งสองด้าน	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
3	ไข่กำแพงเพชร	<20%	น้ำตาล	เปิดกว้าง	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	วัดไม่ได้	ยาว 255	แคบ 59	สั้น 40	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	ไขน้อยมาก	เหลี่ยม	เหลมทั้งสองด้าน	เขียวอ่อน	เขียวอ่อน	เขียว
4	ไข่ทองร่วง	<20%	น้ำตาลปนแดง	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	10	ยาว 253	แคบ 68	ยาว 81	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	ไม่มีไข	เหลี่ยม	เหลมทั้งสองด้าน	เขียวปานกลาง	เหลือง	เขียว
5	ทองกำปั่น	<20%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับไม่แน่น	แดง	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	6	ปานกลาง 180	แคบ 50	สั้น 40	เป็นคลื่น	เขียวเข้ม	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขเล็กน้อยหรือไม่มีเลย	มน	กลมทั้งสองด้าน	เขียว	เขียวปานกลาง	เขียว
6	ทองขี้แมว	<20%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบโค้งเข้า	ไม่เป็นครีบ	จับไม่แน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	4	สั้น 154	แคบ 41	สั้น 44	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขเล็กน้อยหรือไม่มีเลย	มนเล็กน้อย	เหลมทั้งสองด้าน	เขียวอ่อน	เขียวอ่อน	เขียว
7	ทองส้ม	<20%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบโค้งเข้า	ไม่เป็นครีบ	จับไม่แน่น	ชมพูปนม่วงถึงแดง	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	10	ยาว 248	แคบ 69	ปานกลาง 55	เป็นคลื่น	เขียวเข้ม	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขเล็กน้อย	เหลี่ยม	กลมทั้งสองด้าน	เขียวปนม่วง	แดงปนม่วง	เขียว

ตารางที่ 2.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ใบ (ต่อ)

	พันธุ์	ลักษณะปื้นบนโคนก้านใบ	สีของปื้นบนโคนก้านใบ	ร่องก้านใบ	ครีบของก้านใบ	การเกาะติดของขอบก้านใบ	สีของขอบก้านใบ	ขอบของก้านใบ	ความกว้างของขอบก้านใบ (มม.)	ความยาวของแผ่นใบ (ซม.)	กว้างแผ่นใบ (ซม.)	ยาวก้านใบ (ซม.)	ลักษณะแผ่นใบ	สีผิวด้านบนของใบ	ความมันของแผ่นใบด้านบน	สีผิวด้านใต้ใบ	ความมันของแผ่นใบด้านใต้ใบ	ไขด้านล่างของแผ่นใบ	รูปร่างปลายใบ	รูปร่างของโคนใบ	สีผิวด้าน บนของเส้นกลางใบ	สีผิวด้านล่างของเส้นกลางใบ	สีด้านนอกของใบอ่อน (ม้วนอยู่)
8	ทองเอย	ไม่มี	ไม่มี	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	10	ปานกลาง 216	แคบ 51	ปานกลาง 53	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	มีไขน้อยมากหรือไม่มี	มนเล็กน้อย	เหลมทั้งสองด้าน	เขียวปานกลาง	เขียวอ่อน	เขียว
9	เล็บมือนาง	20-50%	น้ำตาล	เปิดกว้าง	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ยาว 223	แคบ 18.5	สั้น 15	เป็นคลื่น	เขียวอ่อน	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	น้อยมากหรือไม่มีเลย	เหลียม	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เขียวอ่อน	เขียวอ่อน	เขียว
10	หอมจันทร์	< 20%	น้ำตาลปนแดง	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	7	สั้น 140	แคบ 48	สั้น 20	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	ไม่มีไข	เหลี่ยม	กลมทั้งสองด้าน	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
11	ไข่พระตะบอง	20-50%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบโค้งเข้า	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ยาว 241	แคบ 26.5	สั้น 50	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	ด้าน	ไขน้อยมาก	มนเล็กน้อย	กลมทั้งสองด้าน	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
12	นาก	< 20%	น้ำตาล	เปิดขอบกว้าง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	แดงปนม่วง	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	14	สั้น 158	แคบ 56	สั้น 32	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขน้อยมาก	มนเล็กน้อย	เหลมทั้งสองด้าน	เขียวปนเหลือง	ชมพูปนม่วง	เขียว
13	นากค่อม	<20%	น้ำตาลปนแดง	เปิดกว้าง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	ชมพูปนม่วงถึงแดง	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	วัดไม่ได้	สั้น 188	แคบ 59	สั้น 46	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขน้อยมากหรือไม่มี	เหลี่ยม	เหลมทั้งสองด้าน	แดงปนม่วง	แดง	เขียว
14	นากไท	< 20%	น้ำตาลปนแดง	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	ชมพู	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	6	สั้น 170	แคบ 51	สั้น 42	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	ไม่มีไข	มนเล็กน้อย	เหลมทั้งสองด้าน	เขียว	เขียวปนแดง	เขียว

ตารางที่ 2.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ใบ (ต่อ)

	พันธุ์	ลักษณะปื้นบนโคนก้านใบ	สีของปื้นบนโคนก้านใบ	ร่องก้านใบ	ครีบของก้านใบ	การเกาะติดของขอบก้านใบ	สีของขอบก้านใบ	ขอบของก้านใบ	ความกว้างของขอบก้านใบ (ม.ม.)	ความยาวของแผ่นใบ (ซม.)	กว้างแผ่นใบ (ซม.)	ยาวก้านใบ (ซม.)	ลักษณะแผ่นใบ	สีผิวด้านบนของใบ	ความมันของแผ่นใบด้านบน	สีผิวด้านใต้ใบ	ความมันของแผ่นใบด้านใต้ใบ	ไขด้านล่างของแผ่นใบ	รูปร่างปลายใบ	รูปร่างของโคนใบ	สีผิวด้าน บนของเส้นกลางใบ	สีผิวด้านล่างของเส้นกลางใบ	สีด้านนอกของใบอ่อน (ม้วนอยู่)
15	นากมุก	<20%	น้ำตาลปนแดง	เปิดขอบตรง	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	7	สั้น 120	แคบ 40	สั้น 48	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	มีไขน้อยมากหรือไม่มี	มนเล็กน้อย	กลมทั้งสองด้าน	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
16	นากยักษ์	< 20%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	ชมพู	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	4	สั้น 159	แคบ 48	สั้น 46	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	ด้าน	ไม่มีไข	มนเล็กน้อย	เหลมทั้งสองด้าน	เขียวปนม่วง	ชมพูปนม่วง	เขียว
17	หอมค่อม	<20%	ดำปนม่วง	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	สั้น 73	แคบ 43	สั้น 9	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	มีไขปานกลาง	เหลี่ยม	กลมทั้งสองด้าน	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
18	หอมจำปา	> 50%	น้ำตาลปนแดง	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	วัดไม่ได้	สั้น 120	แคบ 40	สั้น 31	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขปานกลาง	มน	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เขียวอ่อน	เขียว	เขียว
19	หอมไต้หวัน	<20%	น้ำตาลปนแดง	เปิดกว้าง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	ชมพูปนม่วงถึงแดง	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	วัดไม่ได้	สั้น 107	แคบ 39	สั้น 18	เป็นคลื่น	เขียวอ่อน	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขเล็กน้อย	เหลี่ยม	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เหลือง	เขียว	เขียว
20	หอมทอง	20-50%	น้ำตาล	เปิดกว้าง	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ปานกลาง 217	แคบ 61	สั้น 37	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	น้อยมากหรือไม่มีเลย	เหลี่ยม	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
21	หอมนครพนม	20-50%	ดำปนม่วง	เปิดกว้าง	ไม่เป็นครีบ	จับไม่แน่น	ชมพูปนม่วงถึงแดง	ขอบและก้านใบตัดกัน	10	สั้น 153	แคบ 67	สั้น 40	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียวปนเหลือง	เป็นมัน	น้อยมากหรือไม่มี	มนเล็กน้อย	กลมทั้งสองด้าน	เหลือง	เหลือง	เขียว

ตารางที่ 2.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ใบ (ต่อ)

	พันธุ์	ลักษณะปื้นบนโคนก้านใบ	สีของปื้นบนโคนก้านใบ	ร่องก้านใบ	ครีบของก้านใบ	การเกาะติดของขอบก้านใบ	สีของขอบก้านใบ	ขอบของก้านใบ	ความกว้างของขอบก้านใบ (ม.ม.)	ความยาวของแผ่นใบ (ซม.)	กว้างแผ่นใบ (ซม.)	ยาวก้านใบ (ซม.)	ลักษณะแผ่นใบ	สีผิวด้านบนของใบ	ความมันของแผ่นใบด้านบน	สีผิวด้านใต้ใบ	ความมันของแผ่นใบด้านใต้ใบ	ไขด้านล่างของแผ่นใบ	รูปร่างปลายใบ	รูปร่างของโคนใบ	สีผิวด้าน บนของเส้นกลางใบ	สีผิวด้านล่างของเส้นกลางใบ	สีด้านนอกของใบอ่อน (ม้วนอยู่)
22	หอมผลสั้น	<20%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	ชมพูปนม่วงถึงแดง	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	4	สั้น 165	แคบ 42	สั้น 50	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีน้อยมากหรือไม่มีเลย	เหลี่ยม	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เขียวปานกลาง	เขียวอ่อน	เขียว
23	หอมพม่า	<20%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	ชมพูปนม่วงถึงแดง	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	วัดไม่ได้	สั้น 147	แคบ 45	สั้น 30	เรียบ	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขเล็กน้อย	เหลี่ยม	แหลมทั้งสองด้าน	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
24	ไฮเกท	< 20%	น้ำตาลปนแดง	เปิดขอบกว้าง	ไม่เป็นครีบ	จับไม่กันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	10	สั้น 120	แคบ 55	สั้น 23	เป็นคลื่น	เขียวเข้ม	ด้าน	เขียว	เป็นมัน	มีไขน้อย	มน	แหลมทั้งสองด้าน	เขียวเข้ม	เขียว	เขียว
25	หวานทับแม้ว	<20%	น้ำตาลปนแดง	เปิดขอบตรง	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ยาว 224	แคบ 67	สั้น 39	เป็นคลื่น	เขียวเข้ม	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขเล็กน้อย	มนเล็กน้อย	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
26	กล้วยขม	20-50%	น้ำตาลเข้ม	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	ชมพูปนม่วงถึงแดง	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	7	สั้น 95	แคบ 52	สั้น 45	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	มีน้อยมากหรือไม่มีเลย	มน	กลมทั้งสองด้าน	เขียวปานกลาง	เขียวอ่อน	เขียว
27	โตนดพัทลุง	< 20 %	น้ำตาลปนแดง	ปิด	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	4	ปานกลาง 200	แคบ 50	สั้น 40	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขมาก	เหลี่ยม	กลมทั้งสองด้าน	เขียวอ่อน	เขียวอ่อน	เขียว

ตารางที่ 2.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ใบ (ต่อ)

	พันธุ์	ลักษณะปื้นบนโคนก้านใบ	สีของปื้นบนโคนก้านใบ	ร่องก้านใบ	ครีบของก้านใบ	การเกาะติดของขอบก้านใบ	สีของขอบก้านใบ	ขอบของก้านใบ	ความกว้างของขอบก้านใบ (ม.ม.)	ความยาวของแผ่นใบ (ซม.)	กว้างแผ่นใบ (ซม.)	ยาวก้านใบ (ซม.)	ลักษณะแผ่นใบ	สีผิวด้านบนของใบ	ความมันของแผ่นใบด้านบน	สีผิวด้านใต้ใบ	ความมันของแผ่นใบด้านใต้ใบ	ไขด้านล่างของแผ่นใบ	รูปร่างปลายใบ	รูปร่างของโคนใบ	สีผิวด้าน บนของเส้นกลางใบ	สีผิวด้านล่างของเส้นกลางใบ	สีด้านนอกของใบอ่อน (ม้วนอยู่)
28	ทองโฮะ	20-50%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	11	ปานกลาง 195	แคบ 47	ปานกลาง 59	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	ไม่มีไข	มนเล็กน้อย	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เหลือง	เหลือง	เขียว
29	ท่าแม่จันเชียงราย	< 20%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบโค้งเข้า	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	วัดไม่ได้	ปานกลาง 208	แคบ 59	ปานกลาง 52	เป็นคลื่น	เขียวเข้ม	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขปานกลาง	มน	ด้านหนึ่งกลมด้านหนึ่งแหลม	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
30	นมสวรรค์	< 20 %	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ปานกลาง 200	แคบ 57	สั้น 49	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขปานกลาง	มนเล็กน้อย	ด้านหนึ่งกลมด้านหนึ่งแหลม	เขียวปนม่วง	เขียวอ่อน	เขียว
31	นางกรายสุรินทร์	ไม่มี	ไม่มี	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ยาว 226	แคบ 56	สั้น 36	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขมาก	เหลี่ยม	กลมทั้งสองด้าน	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
32	น้ำเชียงราย	< 20%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบโค้งเข้า	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียวอ่อน	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ยาวมาก 275	แคบ 64	สั้น 40	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขมาก	เหลี่ยม	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
33	น้ำพัทลุง	ไม่มี	ไม่มี	เปิดขอบโค้งเข้า	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ปานกลาง 188	แคบ 55	สั้น 44	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขมาก	เหลี่ยม	ด้านหนึ่งกลมด้านหนึ่งแหลม	เขียวอ่อน	เขียวอ่อน	เขียว
34	นิ้วจระเข้	20-50 %	น้ำตาลปนแดง	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	วัดไม่ได้	สั้น 173	แคบ 40	สั้น 35	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขน้อยมากหรือไม่มี	เหลี่ยม	เหลมทั้งสองด้าน	เขียวอ่อน	เขียวอ่อน	เขียว
35	นิ้วมือนาง	<20%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียวอ่อน	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ยาว 235 ซม.	ปานกลาง 73	ปานกลาง 55	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	มีไขเล็กน้อย	เหลี่ยม	กลมทั้งสองด้าน	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว

ตารางที่ 2.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ใบ (ต่อ)

	พันธุ์	ลักษณะปื้นบนโคนก้านใบ	สีของปื้นบนโคนก้านใบ	ร่องก้านใบ	ครีบของก้านใบ	การเกาะติดของขอบก้านใบ	สีของขอบก้านใบ	ขอบของก้านใบ	ความกว้างของขอบก้านใบ (มม.)	ความยาวของแผ่นใบ (ซม.)	กว้างแผ่นใบ (ซม.)	ยาวก้านใบ (ซม.)	ลักษณะแผ่นใบ	สีผิวด้านบนของใบ	ความมันของแผ่นใบด้านบน	สีผิวด้านใต้ใบ	ความมันของแผ่นใบด้านใต้ใบ	ไขด้านล่างของแผ่นใบ	รูปร่างปลายใบ	รูปร่างของโคนใบ	สีผิวด้าน บนของเส้นกลางใบ	สีผิวด้านล่างของเส้นกลางใบ	สีด้านนอกของใบอ่อน (ม้วนอยู่)
36	เปรี้ยวบ้านไร่	< 20%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบตรง	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	5	ปานกลาง 202.	แคบ 68.5	สั้น 43	เป็นคลื่น	เขียวเข้ม	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	ไม่มีไข	มน	ด้านหนึ่งกลมด้านหนึ่งแหลม	เขียว	เหลือง	เขียวปนม่วง
37	ร้อยหวี	<20%	น้ำตาล	เปิดกว้าง	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ปานกลาง 212	แคบ 69.5	สั้น 46	เป็นคลื่น	เขียวเข้ม	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	มีไขเล็กน้อย	มน	กลมทั้งสองด้าน	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
38	ลังกานครสวรรค์	< 20%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบโค้งเข้า	ไม่เป็นครีบ	จับไม่แน่น	ชมพูปนม่วงถึงแดง	ขอบและก้านใบตัดกัน	10	ยาว 237	แคบ 66	ปานกลาง 65	เป็นคลื่น	เขียวเข้ม	ด้าน	เขียวปนเหลือง	ด้าน	น้อยมากหรือไม่มี	มน	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เขียวอ่อน	ชมพูปนม่วง	ม่วงแดง
39	ตีบคำ	< 20%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบตัดกัน	5	ปานกลาง 199	แคบ 54	ปานกลาง 60	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขน้อยมาก	มนเล็กน้อย	แหลมทั้งสองด้าน	เขียวปานกลาง	เขียวอ่อน	เขียว
40	ตีบนครสวรรค์	< 20%	ดำปนม่วง	เปิดขอบโค้งเข้า	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เหลือง	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	วัดไม่ได้	ปานกลาง 210	แคบ 60	ปานกลาง 56	เป็นคลื่น	เขียวเข้ม	เป็นมัน	เขียวเข้ม	เป็นมัน	มีไขปานกลาง	มน	กลมทั้งสองด้าน	เขียวเข้ม	เขียวอ่อน	เขียว
41	ตีบมุกดาหาร	ไม่มี	ไม่มี	เปิดขอบโค้งเข้า	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	5	ยาว 235	แคบ 65	ปานกลาง 53	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขมาก	เหลี่ยม	ด้านหนึ่งกลมด้านหนึ่งแหลม	เขียวปานกลาง	เขียวอ่อน	เขียว
42	เทพพนม	20-50%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบโค้งเข้า	เป็นครีบ	จับกันแน่น	อื่นๆ (เหลือง)	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	วัดไม่ได้	ยาว 250	แคบ 63	สั้น 31	เป็นคลื่น	เขียวเข้ม	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	มีไขปานกลาง	มน	กลมทั้งสองด้าน	เหลือง	เขียว	เขียว

ตารางที่ 2.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ใบ (ต่อ)

	พันธุ์	ลักษณะปื้นบนโคนก้านใบ	สีของปื้นบนโคนก้านใบ	ร่องก้านใบ	ครีบของก้านใบ	การเกาะติดของขอบก้านใบ	สีของขอบก้านใบ	ขอบของก้านใบ	ความกว้างของขอบก้านใบ (มม.)	ความยาวของแผ่นใบ (ซม.)	กว้างแผ่นใบ (ซม.)	ยาวก้านใบ (ซม.)	ลักษณะแผ่นใบ	สีผิวด้านบนของใบ	ความมันของแผ่นใบด้านบน	สีผิวด้านใต้ใบ	ความมันของแผ่นใบด้านใต้ใบ	ไขด้านล่างของแผ่นใบ	รูปร่างปลายใบ	รูปร่างของโคนใบ	สีผิวด้าน บนของเส้นกลางใบ	สีผิวด้านล่างของเส้นกลางใบ	สีด้านนอกของใบอ่อน (ม้วนอยู่)
43	เทพรส	<20%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบโค้งเข้า	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ปานกลาง 191.5	แคบ 59.4	สั้น 43	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	มีไขมาก	มนเกือบกลม	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เขียวอ่อน	เหลือง	เขียว
44	สท.3	<20%	น้ำตาลปนแดง	ปิด	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ยาว 238	แคบ 58	ปานกลาง 59	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขมาก	เหลี่ยม	กลมทั้งสองด้าน	เขียวปานกลาง	เหลือง	เขียว
45	สท. 4	ไม่มี	ไม่มี	เปิดขอบโค้งเข้า	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านสีตัดกัน	9	ปานกลาง 191	แคบ 58	ปานกลาง 60	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขมาก	เหลี่ยม	กลมทั้งสองด้าน	เขียวปานกลาง	เขียวอ่อน	เขียว
46	สท. 6	< 20 %	น้ำตาลปนแดง	ปิด	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านสีตัดกัน	4	ปานกลาง 187	แคบ 53	ปานกลาง 55	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขมาก	เหลี่ยม	กลมทั้งสองด้าน	เขียวปานกลาง	เหลือง	เขียว
47	สท. 7	< 20 %	น้ำตาลปนแดง	ปิด	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านสีตัดกัน	5	ปานกลาง 195	แคบ 52	สั้น 58	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขมาก	มน	กลมทั้งสองด้าน	เขียวปานกลาง	เหลือง	เขียว
48	น้ำว้าขาวแพร่	0	ไม่มี	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เหลือง	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	สั้น 141	แคบ 68	สั้น 30	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	ไขน้อยมาก	เหลี่ยม	กลมทั้งสองด้าน	เขียวอ่อน	เขียวอ่อน	เขียว
49	น้ำว้าครั่ง	<20%	น้ำตาล	เปิดขอบโค้งเข้า	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียวอ่อน	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ปานกลาง 205	แคบ 58	ปานกลาง 52	เป็นคลื่น	เขียวอ่อน	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขมาก	มน	กลมทั้งสองด้าน	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
50	น้ำว้าดำ	>50%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบโค้งเข้า	เป็นครีบ	จับกันแน่น	อื่นๆ (เหลือง)	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	วัดไม่ได้	ปานกลาง 191	แคบ 60	สั้น 47	เป็นคลื่น	เขียวเข้ม	ด้าน	เขียว	เป็นมัน	มีไขปานกลาง	มน	กลมทั้งสองด้าน	เขียวเข้ม	แดงปนม่วง	เขียว

ตารางที่ 2.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ใบ (ต่อ)

	พันธุ์	ลักษณะปื้นบนโคนก้านใบ	สีของปื้นบนโคนก้านใบ	ร่องก้านใบ	ครีบของก้านใบ	การเกาะติดของขอบก้านใบ	สีของขอบก้านใบ	ขอบของก้านใบ	ความกว้างของขอบก้านใบ (มม.)	ความยาวของแผ่นใบ (ซม.)	กว้างแผ่นใบ (ซม.)	ยาวก้านใบ (ซม.)	ลักษณะแผ่นใบ	สีผิวด้านบนของใบ	ความมันของแผ่นใบด้านบน	สีผิวด้านใต้ใบ	ความมันของแผ่นใบด้านใต้ใบ	ไขด้านล่างของแผ่นใบ	รูปร่างปลายใบ	รูปร่างของโคนใบ	สีผิวด้าน บนของเส้นกลางใบ	สีผิวด้านล่างของเส้นกลางใบ	สีด้านนอกของใบอ่อน (ม้วนอยู่)
51	น้ำว้าแดงนครพนม	0	ไม่มี	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	6	ยาว 335	ปานกลาง 73	สั้น 50	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขมาก	เหลี่ยม	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เขียวปานกลาง	เขียวอ่อน	เขียว
52	น้ำว้านครศรีธรรมราช	< 20%	น้ำตาลปนดำ	ปิด	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบตัดกัน	6	153	36	47	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	มีไขเล็กน้อย	มนเล็กน้อย	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เขียวอ่อน	เขียวอ่อน	เขียว
53	น้ำว้านวลจันทร์	0	ไม่มี	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	4	ปานกลาง 174	แคบ 55	สั้น 42	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	ไขปานกลาง	เหลี่ยม	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
54	น้ำว้าปากช่อง 50	0	ไม่มี	เปิดขอบโค้งเข้า	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ยาวมาก 289	ปานกลาง 79	ยาว 75	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขปานกลาง	เหลี่ยม	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เขียวอ่อน	เขียวอ่อน	เขียว
55	น้ำว้าเพชรบุรี	ไม่มี	ไม่มี	ปิด	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ปานกลาง 230	แคบ 60	ยาว 85	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขมาก	เหลี่ยม	กลมทั้งสองด้าน	เขียวอ่อน	ชมพูปนม่วง	เขียว
56	น้ำว้าแพร่	< 20 %	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบโค้งเข้า	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ปานกลาง 173	แคบ 60	สั้น 45	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขมาก	เหลี่ยม	กลมทั้งสองด้าน	เขียวอ่อน	เขียวอ่อน	เขียว
57	น้ำว้ามะลิอ่อง	<20%	น้ำตาล	เปิดขอบโค้งเข้า	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียวปานกลาง	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ปานกลาง 208	แคบ 69	สั้น 35	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	มีไขปานกลาง	เหลี่ยม	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เขียวอ่อน	เหลือง	เขียว
58	น้ำว้าอุบล	0	ไม่มี	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ยาว 228	แคบ 61	ยาว 80	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขปานกลาง	เหลี่ยม	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เขียวปานกลาง	เขียวอ่อน	เขียว

ตารางที่ 2.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ใบ (ต่อ)

	พันธุ์	ลักษณะปื้นบนโคนก้านใบ	สีของปื้นบนโคนก้านใบ	ร่องก้านใบ	ครีบของก้านใบ	การเกาะติดของขอบก้านใบ	สีของขอบก้านใบ	ขอบของก้านใบ	ความกว้างของขอบก้านใบ (มม.)	ความยาวของแผ่นใบ (ซม.)	กว้างแผ่นใบ (ซม.)	ยาวก้านใบ (ซม.)	ลักษณะแผ่นใบ	สีผิวด้านบนของใบ	ความมันของแผ่นใบด้านบน	สีผิวด้านใต้ใบ	ความมันของแผ่นใบด้านใต้ใบ	ไขด้านล่างของแผ่นใบ	รูปร่างปลายใบ	รูปร่างของโคนใบ	สีผิวด้าน บนของเส้นกลางใบ	สีผิวด้านล่างของเส้นกลางใบ	สีด้านนอกของใบอ่อน (ม้วนอยู่)
59	บางคณทีใน	0	ไม่มี	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	9	ปานกลาง 215	แคบ 47	ยาว 71	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีน้อยมากหรือไม่มีเลย	เหลี่ยม	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
60	พระยาเสวย	<20%	น้ำตาล	เปิดขอบโค้งเข้า	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	4	ยาว 229	ปานกลาง 75	สั้น 36)	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	ไขปานกลาง	เหลี่ยมมน	เหลมทั้งสองด้าน	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
61	ลูกไส้ดำกำแพงเพชร	ไม่มี	ไม่มี	เปิดขอบโค้งเข้า	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เหลือง	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	3	ยาว 225	แคบ 60	ปานกลาง 61	เป็นคลื่น	เขียวเข้ม	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขปานกลาง	มน	ด้านหนึ่งกลมด้านหนึ่งแหลม	เขียว	เหลือง	เขียว
62	หักมุกเขียว	20-50%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบโค้งเข้า	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	วัดไม่ได้	ปานกลาง 206	แคบ 64	ปานกลาง 53	เป็นคลื่น	เขียวเข้ม	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขปานกลาง	มน	กลมทั้งสองด้าน	เขียว	เหลือง	เขียว
63	หักมุกนวล	<20%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	ไม่จับกันแน่น	เขียวอ่อน	ก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ปานกลาง 172.4	แคบ 57.5	สั้น 38	เป็นคลื่น	เขียวเข้ม	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขมาก	มน	กลมทั้งสองด้าน	เขียวอ่อน	เหลือง	เขียว
64	กล้วยหิน	0	ไม่มี	เปิดขอบโค้งเข้า	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	4	ยาว 230	แคบ 60	ปานกลาง 63	เป็นคลื่น	เขียวอ่อน	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	ด้าน	มีไขเล็กน้อย	แหลม	ด้านหนึ่งกลมอีกด้านหนึ่งแหลม	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
65	พาโลกาฬสินธุ์	< 20%	น้ำตาลปนดำ	ปิด	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบตัดกัน	5	173	แคบ 37	59	เป็นคลื่น	เขียวอ่อน	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	มีไขมาก	มนเล็กน้อย	กลมทั้งสองด้าน	เขียวอ่อน	เขียวอ่อน	เขียว
66	ตานีกิ่งจันทร์	< 20%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบโค้งเข้า	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	ชมพูปนม่วง ถึงแดง	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	3	ปานกลาง 215	แคบ 65	ปานกลาง 70	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขมาก	มนเล็กน้อย	กลมทั้งสองด้าน	เขียวปานกลาง	เหลือง	เขียว

ตารางที่ 2.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ใบ (ต่อ)

	พันธุ์	ลักษณะปื้นบนโคนก้านใบ	สีของปื้นบนโคนก้านใบ	ร่องก้านใบ	ครีบของก้านใบ	การเกาะติดของขอบก้านใบ	สีของขอบก้านใบ	ขอบของก้านใบ	ความกว้างของขอบก้านใบ (มม.)	ความยาวของแผ่นใบ (ซม.)	กว้างแผ่นใบ (ซม.)	ยาวก้านใบ (ซม.)	ลักษณะแผ่นใบ	สีผิวด้านบนของใบ	ความมันของแผ่นใบด้านบน	สีผิวด้านใต้ใบ	ความมันของแผ่นใบด้านใต้ใบ	ไขด้านล่างของแผ่นใบ	รูปร่างปลายใบ	รูปร่างของโคนใบ	สีผิวด้าน บนของเส้นกลางใบ	สีผิวด้านล่างของเส้นกลางใบ	สีด้านนอกของใบอ่อน (ม้วนอยู่)
67	ตานีหม้อ	20-50 %	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบตรง	เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียวอ่อน	ก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	สั้น 88.2	แคบ 55.7	สั้น 46	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	มีไขปานกลาง	มน	ด้านหนึ่งกลมด้านหนึ่งแหลม	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
68	ตานีหอมทอง	0	ไม่มี	ปิด	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	ยาว 241	แคบ 65	ยาว 80	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขมาก	เหลี่ยม	กลมทั้งสองด้าน	เขียวอ่อน	เขียวอ่อน	เขียว
69	โก๊ะ	< 20%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบตรง	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียว	ขอบและก้านใบสีเดียวกัน	วัดไม่ได้	สั้น 169	แคบ 54	สั้น 49	เป็นคลื่น	เขียวเข้ม	เป็นมัน	เขียว	เป็นมัน	มีไขมาก	มนเล็กน้อย	กลมทั้งสองด้าน	เขียว	เขียวอ่อน	เขียว
70	เล็บช้างกุด	<20%	น้ำตาลปนดำ	เปิดขอบโค้งเข้า	ไม่เป็นครีบ	จับกันแน่น	เขียวอ่อน	ขอบและก้านใบสีตัดกัน	วัดไม่ได้	ปานกลาง 214	แคบ 60	ปานกลาง 60	เป็นคลื่น	เขียว	เป็นมัน	เขียวปานกลาง	เป็นมัน	มีไขปานกลาง	มน	กลมทั้งสองด้าน	เขียวอ่อน	เขียวอ่อน	เขียว

ตารางที่ 2.3 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ช่อดอก/ปลี

	พันธุ์	ความยาวก้านช่อดอก	ความกว้างก้านช่อดอก	สีก้านช่อดอก	การมีขนบนก้านช่อดอก	ตำแหน่งเครือกล้วย	รูปร่างเครือกล้วย	ลักษณะปรากฏของเครือ	ตำแหน่งของก้านดอกตัวผู้	การปรากฏของก้านดอกตัวผู้	รูปร่างปลี*		ความยาวของปลีกล้วยในระยะเก็บเกี่ยว	ไหล่ของกาบปลี**
1	กอกหมาก	ยาว (61 ซม.)	≤6 ซม. (2 ซม.)	เขียวอ่อน	มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	รูปทรงกระบอก	โปร่ง	ตรงลงข้างล่าง	ส่วนของกาบปลีและดอกแห้งติดอยู่ตลอดก้าน	รูปหอก	ผอม (0.28)	ปานกลาง 21 ซม.	ไหล่สูง (0.24)
2	ข้างกุฏิไส้ลาย	ยาว (67.5 ซม.)	≤6 ซม. (1.9 ซม.)	เขียวเข้ม	ไม่มี	ทำมุมเล็กน้อย	รูปทรงกระบอก	โปร่ง	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ปานกลาง (0.48)	สั้น 16.5 ซม.	ปานกลาง (0.29)
3	ไข่กำแพงเพชร	ปานกลาง (49.5 ซม.)	≤6 ซม. (2.5 ซม.)	เขียวเข้ม	ไม่มีขน	ทำมุม 45 °	ทรงกระบอก	แน่น	แนวระดับ	ไม่มีอะไรติด	คล้ายลูกข่าง	อ้วน (0.93)	สั้น (17 ซม.)	ไหล่สูง (0.28)
4	ไข่ทองร่วง	ยาว (68 ซม.)	≤6 ซม. (2 ซม.)	เขียวปานกลาง	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	ทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.42)	สั้น (13.5 ซม.)	ไหล่สูง (0.28)
5	ทองกำปั่น	ปานกลาง (34 ซม.)	≤6 ซม. (2.2 ซม.)	เขียว	มีขนเล็กน้อย	ทำมุม 45 °	ทรงกระบอก	โปร่ง	ทำมุมเล็กน้อย	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ปานกลาง (0.51)	สั้น (15.4 ซม.)	ไหล่สูง (0.27)
6	ทองขี้แมว	ปานกลาง (44 ซม.)	≤6 ซม. (2 ซม.)	เขียวมีปื้นสีม่วง	มีขนเล็กน้อย	ทำมุม 45 °	ทรงกระบอก	โปร่ง	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.44)	สั้น (14.5 ซม.)	ไหล่สูง (0.28)
7	ทองส้ม	ปานกลาง (51 ซม.)	≤6 ซม. (1.5 ซม.)	เขียวเข้ม	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	รูปทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	คล้ายลูกข่าง	ปานกลาง (0.46)	สั้น (14 ซม.)	ไหล่ลาดต่ำ (0.32)
8	ทองเอย	ยาว (74 ซม.)	≤6 ซม. (2 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	ทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.40)	สั้น (18 ซม.)	ไหล่สูง (0.26)
9	เล็บมือนาง	สั้น (15 ซม.)	≤6 ซม. (2.1 ซม.)	เขียว	มีขนเล็กน้อย	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	ทรงกระบอก	โปร่ง	ทำมุมเล็กน้อย	ส่วนของกาบปลีแลเกสรติดอยู่เหนือหัวปลี	รูปหอก	ผอม (0.39)	สั้น (15 ซม.)	ไหล่ลาดต่ำ (0.34)
10	หอมจันทร์	ปานกลาง (54 ซม.)	≤6 ซม. (2 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุม 45 °	รูปทรงกระบอก	โปร่ง	ทำมุมเล็กน้อย	ส่วนของดอกแห้งติดอยู่ใกล้เครือ	รูปหอก	ผอม (0.26)	ปานกลาง (23 ซม.)	ไหล่สูง (0.24)
11	ไข่พระตะบอง	ยาว (65 ซม.)	≤6 ซม. (2.5 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุม 45 องศา	ทรงกระบอก	แน่น	ทำมุมเล็กน้อย	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ปานกลาง (0.5)	สั้น (15 ซม.)	ไหล่ลาดต่ำ (0.33)
12	นาก	ปานกลาง (34 ซม.)	≤6 ซม. (1.7 ซม.)	ม่วงปนเขียว	ไม่มีขน	ทำมุม 45 °	รูปทรงกระบอก	โปร่ง	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	คล้ายลูกข่าง	ผอม (0.27)	สั้น (18 ซม.)	ไหล่ลาดต่ำ (0.42)

ตารางที่ 2.3 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ช่อดอก/ปลี (ต่อ)														
	พันธุ์	**ความยาวก้านช่อดอก**	**ความกว้างก้านช่อดอก**	**สีก้านช่อดอก**	**การมีขนบนก้านช่อดอก**	**ตำแหน่งเครือกล้วย**	**รูปร่างเครือกล้วย**	**ลักษณะปรากฏของเครือ**	**ตำแหน่งของก้านดอกตัวผู้**	**การปรากฏของก้านดอกตัวผู้**	**รูปร่างปลี***		**ความยาวของปลีกล้วยในระยะเก็บเกี่ยว**	**ไหล่ของกาบปลี****
13	นากค่อม	ยาว (65.2 ซม.)	≤6 ซม. (2.3 ซม.)	แดงหรือชมพู	ไม่มี	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	บันไดเวียนงาช้าง	โปร่ง	ตรงลงข้างล่าง	ส่วนของดอกแห้งติดอยู่ใกล้เครือ ที่เหลือไม่มีอะไรติด	คล้ายลูกข่าง	ผอม (0.42)	สั้น (19 ซม.)	ไหล่สูง (0.26)
14	นากไท	ปานกลาง (42ซม.)	≤6 ซม. (2 ซม.)	ม่วงปนขียว	ไม่มีขน	ทำมุม 45 °	บันไดเวียน	โปร่ง	ทำมุมเล็กน้อย	ไม่มีอะไรติด	ปานกลาง	ผอม (0.43)	สั้น (20 ซม.)	ไหล่สูง (0.27)
15	นากมุก	ปานกลาง (54 ซม.)	≤6 ซม. (2 ซม.)	เขียวเข้ม	ไม่มีขน	ทำมุม 45 °	ทรงกระบอก	โปร่ง	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	ปานกลาง	ผอม (0.41)	สั้น (15.8 ซม.)	ไหล่สูง (0.27)
16	นากยักษ์	สั้น (29 ซม.)	≤6 ซม. (1.6 ซม.)	ม่วง	ไม่มีขน	ทำมุม 45 °	รูปทรงกระบอก	โปร่ง	ทำมุมเล็กน้อย	ไม่มีอะไรติด	คล้ายลูกข่าง	ผอม (0.44)	สั้น (15 ซม.)	ไหล่สูง (0.28)
17	หอมค่อม	ปานกลาง (39 ซม.)	≤ 6 ซม. (1.9 ซม.)	เขียวอ่อน	ไม่มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	รูปทรงกระบอก	โปร่ง	ตรงลงข้างล่าง	ส่วนของกาบปลี และเกสรติดอยู่เหนือหัวปลี	รูปหอก	ปานกลาง (0.48)	สั้น (12 ซม.)	ไหล่สูง (0.26)
18	หอมจำปา	ปานกลาง (35 ซม.)	≤ 6 ซม. (1.4ซม.)	เขียวเข้ม	ไม่มีขน	ทำมุม 45 °	รูปทรงกระบอก	โปร่ง	มีส่วนโค้ง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.40)	สั้น (12.9 ซม.)	ไหล่สูง (0.27
19	หอมไต้หวัน	ปานกลาง (36.5 ซม.)	≤ 6 ซม. (1.1ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุม 45 °	รูปทรงกระบอก	โปร่ง	มีส่วนโค้ง	ส่วนของดอกแห้งติดอยู่ใกล้เครือ ที่เหลือไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ปานกลาง (0.49)	สั้น (12.5 ซม.)	ปานกลาง (0.29)
20	หอมทอง	ยาว (65 ซม.)	≤6 ซม. (2.1 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	ทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ส่วนของดอกแห้งติดอยู่ใกล้เครือ ที่เหลือไม่มีอะไรติด	ปานกลาง	ปานกลาง (0.45)	สั้น (13.2 ซม.)	ไหล่ลาดต่ำ (0.34)
21	หอมนครพนม	ยาว (71ซม.)	3.8 ซม.	มีปื้นสีม่วงปนน้ำตาลถึงม่วงดำ	มีขนมาก ,ขนสั้น	ทำมุมเล็กน้อย	รูปทรงกระบอก	โปร่ง	ทำมุมเล็กน้อย	ส่วนของดอกแห้งติดอยู่ใกล้เครือ ที่เหลือไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ปานกลาง (0.47ซม.)	สั้น (15.2ซม.)	ไหล่สูง (0.20ซม.)
22	หอมผลสั้น	ปานกลาง (47 ซม.)	≤6 ซม. (1.7 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุม 45 °	ทรงกระบอก	โปร่ง	ทำมุมเล็กน้อย	ส่วนของดอกแห้งติดอยู่ใกล้เครือ ที่เหลือไม่มีอะไรติด	ปานกลาง	ปานกลาง (0.45)	สั้น (15.2 ซม.)	ไหล่สูง (0.26)
23	หอมพม่า	สั้น (18 ซม.)	≤6 ซม. (1.8 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	ทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ส่วนของดอกแห้งติดอยู่ใกล้เครือ ที่เหลือไม่มีอะไรติด	คล้ายลูกข่าง	ปาน (0.46)	สั้น (12.9 ซม.)	ไหล่ลาดต่ำ (0.31)

ตารางที่ 2.3 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ช่อดอก/ปลี (ต่อ)

	พันธุ์	ความยาวก้านช่อดอก	ความกว้างก้านช่อดอก	สีก้านช่อดอก	การมีขนบนก้านช่อดอก	ตำแหน่งเครือกล้วย	รูปร่างเครือกล้วย	ลักษณะปรากฏของเครือ	ตำแหน่งของก้านดอกตัวผู้	การปรากฏของก้านดอกตัวผู้	รูปร่างปลี*		ความยาวของปลีกล้วยในระยะเก็บเกี่ยว	ไหล่ของกาบปลี**
24	ไฮเกท	สั้น (14 ซม.)	≤6 ซม. (1.6 ซม.)	เขียว	มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	รูปทรงกะบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ส่วนของกาบปลีและดอกแห้งติดอยู่ตลอดก้าน	คล้ายลูกข่าง	ผอม (0.39)	สั้น (19.5 ซม.)	ไหล่สูง (0.13)
25	หวานทับแม้ว	ยาว (73ซม.)	≤6 ซม. (3.5ซม.)	เขียว	มีขนเล็กน้อย	ทำมุม 45 °	รูปทรงกระบอก	โปร่ง	ทำมุมเล็กน้อย	ส่วนของดอกแห้งติดอยู่ใกล้เครือ ที่เหลือไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.34)	ปานกลาง (27.5ซม.)	ไหล่สูง (0.22)
26	กล้วยขม	ปานกลาง (43 ซม.)	≤6 ซม. (1.6 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	ทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.44)	สั้น (9.4 ซม.)	ปานกลาง (0.29)
27	โตนดพัทลุง	ยาว (64 ซม.)	≤6 ซม. (2.5 ซม.)	เขียวปานกลาง	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	รูปทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.39)	ปานกลาง (22 ซม.)	ปานกลาง (0.29)
28	ทองโฮะ	ปานกลาง (48 ซม.)	≤6 ซม. (2.1 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุม 45 °	ทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.41)	สั้น (15.7 ซม.)	ปานกลาง (0.29)
29	ท่าแม่จันเชียงราย	ปานกลาง 58.5 ซม.	≤6 ซม. 2.7 ซม.	เขียว	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	ทรงกระบอก	โปร่ง	ตรง ลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	ปานกลาง	ผอม 0.25	ปานกลาง 24 ซม.	ไหล่ลาดต่ำ (0.38)
30	นมสวรรค์	ปานกลาง (42 ซม.)	≤6 ซม. (2.1 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	รูปทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.38)	สั้น (14 ซม.)	ปานกลาง (0.30)
31	นางกรายสุรินทร์	ยาว (72 ซม.)	≤6 ซม. (2.2 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	ทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.31)	ปานกลาง (26 ซม.)	ไหล่สูง (0.20)
32	น้ำเชียงราย	ยาว (62 ซม.)	≤6 ซม. (4 ซม.)	เขียวปานกลาง	ไม่มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	รูปทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.30)	สั้น 21 ซม.	ไหล่สูง (0.21)
33	น้ำพัทลุง	ปานกลาง (58 ซม.)	≤6 ซม. (4.6 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	รูปทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.31)	ปานกลาง (25.5 ซม.)	ไหล่สูง (0.25)
34	นิ้วจระเข้	ปานกลาง (49 ซม.)	≤ 6 ซม. (1.9ซม.)	เขียว	มีขนเล็กน้อย	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	รูปทรงกระบอก	แน่น	ทำมุมเล็กน้อย	ส่วนของดอกแห้งติดอยู่ใกล้เครือ ที่เหลือไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.38)	สั้น (20 ซม.)	ปานกลาง (0.30)
35	นิ้วมือนาง	ปานกลาง (34 ซม.)	≤6 ซม. (2 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	บันไดเวียน	โปร่ง	ตรงล ข้างล่าง	ส่วนของดอกแห้งติดอยู่ใกล้เครือ ที่เหลือไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.35)	ปานกลาง (22 ซม.)	ไหล่สูง (0.24)

ตารางที่ 2.3 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ช่อดอก/ปลี (ต่อ)

	พันธุ์	ความยาวก้านช่อดอก	ความกว้างก้านช่อดอก	สีก้านช่อดอก	การมีขนบนก้านช่อดอก	ตำแหน่งเครือกล้วย	รูปร่างเครือกล้วย	ลักษณะปรากฏของเครือ	ตำแหน่งของก้านดอกตัวผู้	การปรากฏของก้านดอกตัวผู้	รูปร่างปลี*		ความยาวของปลีกล้วยในระยะเก็บเกี่ยว	ไหล่ของกาบปลี**
36	เปรี้ยวบ้านไร่	ปานกลาง 54 ซม.	≤6 ซม. 2.4 ซม.	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	รูปร่างทรงกระบอก	แน่นมาก	ทำมุมเล็กน้อย	ส่วนของกาบปลีและเกสรติดอยู่เหนือปลี	รูปหอก	ปานกลาง 0.46	สั้น 8.6 ซม.	ไหล่ลาดต่ำ (0.38)
37	ร้อยหวี	ยาว (71 ซม)	≤6 ซม (4.15 ซม)	เขียวอ่อน	มีขนมาก ,ขนสั้น	ทำมุม 45 องศา	ทรงกระบอก	แน่นมาก	ตรง ลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.36)	ปานกลาง (25.5 ซม)	ไหล่ลาดต่ำ (0.39)
38	ลังกานครสวรรค์	37	4.9	เขียว	มีขนเล็กน้อย	ทำมุมเล็กน้อย	รูปทรงกะบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	ปานกลาง	ผอม 0.44	สั้น 17.9	0.34
39	ตีบคำ	ยาว (64.2ซม.)	≤6 ซม. (2 ซม.)	เขียว	มีขนสั้น	ทำมุมเล็กน้อย	รูปทรงกะบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.36)	สั้น (14 ซม.)	ไหล่ลาดต่ำ (0.30)
40	ตีบนครสวรรค์	ปานกลาง 32.5 ซม.	≤6 ซม . 3 ซม.	เขียว	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	รูปร่างทรงกระบอก	โปร่ง	ตรง ลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	ปานกลาง	ผอม 0.14	ปานกลาง 26 ซม.	ไหล่สูง (0.26)
41	ตีบมุกดาหาร	ยาว (62 ซม.)	≤6 ซม . (2.2 ซม.)	เขียวอ่อน	มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	รูปทรงกระบอก	โปร่ง	ตรง ลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	อ้วน (1)	สั้น 6.2 ซม.	ไหล่ลาดต่ำ (0.97)
42	เทพพนม	ปานกลาง (50ซม.)	≤6 ซม. (3.4 ซม.)	เขียวอ่อน	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	บันไดเวียน	โปร่ง	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	ปานกลาง	ปานกลาง (0.46)	สั้น (18 ซม.)	ไหล่สูง (0.27)
43	เทพรส	ยาว (70 ซม.)	≤6 ซม. (2.5 ซม.)	เขียวอ่อน	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	ทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ส่วนของกาบปลีและเกสรติดอยู่เหนือหัวปลี	รูปหอก	ผอม (0.33)	ปานกลาง (21 ซม.)	ไหล่สูง (0.26 ซม.)
44	สท.3	ยาว (72 ซม.)	≤6 ซม. (3 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	ทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.38)	ปานกลาง (21 ซม.)	ปานกลาง (0.28)
45	สท. 4	ยาว (76 ซม.)	≤6 ซม. (3 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	รูปทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีมอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.39)	ปานกลาง 21 ซม.	ไหล่สูง (0.26)
46	สท. 6	ยาว (72 ซม.)	≤6 ซม. (3 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	รูปทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีมอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.33)	ปานกลาง 30 ซม.	ไหล่สูง (0.23)
47	สท. 7	ยาว (70 ซม.)	≤6 ซม. (2.3 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	รูปทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีมอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.40)	ปานกลาง 21 ซม.	ไหล่สูง (0.25)

ตารางที่ 2.3 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ช่อดอก/ปลี (ต่อ)

	พันธุ์	ความยาวก้านช่อดอก	ความกว้างก้านช่อดอก	สีก้านช่อดอก	การมีขนบนก้านช่อดอก	ตำแหน่งเครือกล้วย	รูปร่างเครือกล้วย	ลักษณะปรากฏของเครือ	ตำแหน่งของก้านดอกตัวผู้	การปรากฏของก้านดอกตัวผู้	รูปร่างปลี*		ความยาวของปลีกล้วยในระยะเก็บเกี่ยว	ไหล่ของกาบปลี**
48	น้ำว้าขาวแพร่	ปานกลาง (32 ซม.)	≤6 ซม. (2.8 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	ทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.4)	ปานกลาง (30 ซม.)	ไหล่สูง (0.02)
49	น้ำว้าครั่ง	ยาว (85 ซม.)	≤6 ซม. (2 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	ทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ส่วนของดอกแห้งติดอยู่ใกล้เครือ ที่เหลือไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.34)	ปานกลาง (21 ซม.)	ไหล่สูง (0.20)
50	น้ำว้าดำ	ปานกลาง (60 ซม.)	≤6 ซม. (2.5 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	ทรงกระบอก	โปร่ง	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	หอก	ผอม (0.38)	สั้น (18 ซม.)	ไหล่สูง (0.31)
51	น้ำว้าแดงนครพนม	ปานกลาง (52 ซม.)	≤6 ซม. (2.6 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	ทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.40)	ปานกลาง (25 ซม.)	ไหล่สูง (0.24)
52	น้ำว้านครศรีธรรมราช	50	3.5	เขียว	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	รูปทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม 0.29	ปานกลาง 22	ไหล่สูง 0.26
53	น้ำว้านวลจันทร์	สั้น (23 ซม.)	≤6 ซม. (3 ซม.)	เขียวปนม่วง	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	ทรงกระบอก	โปร่ง	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.37)	ปานกลาง (25.5 ซม.)	ไหล่สูง (0.23)
54	น้ำว้าปากช่อง 50	ยาว (68 ซม.)	≤6 ซม. (3 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	ทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.37)	สั้น (20 ซม.)	ไหล่ลาดต่ำ (0.31)
55	น้ำว้าเพชรบุรี	41	5	เขียวอ่อน	ไม่มี	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	รูปทรงกระบอก	โปร่ง	ตรงลงข้างล่าง	ส่วนของดอกแห้งติดอยู่ตลอดก้าน	คล้ายลูกข่าง	ผอม (0.38)	สั้น (17 ซม.)	ไหล่ลาดต่ำ (0.32)
56	น้ำว้าแพร่	ปานกลาง (58 ซม.)	7 - 12 ซม. (12 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	รูปทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ปานกลาง (0.50)	ปานกลาง (26 ซม.)	ไหล่สูง (0.27)
57	น้ำว้ามะลิอ่อง	สั้น (25 ซม.)	≤6 ซม. (3.8 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	ทรงกระบอก	โปร่ง	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	ปานกลาง	ผอม (0.37)	ยาว (31.5 ซม.)	ไหล่สูง (0.25)
58	น้ำว้าอุบล	ปานกลาง (40 ซม.)	≤6 ซม. (2.9 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	ทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.35)	ปานกลาง (28 ซม.)	ไหล่ลาดต่ำ (0.32)
59	บางคณทีไน	ยาว (121 ซม.)	≤6 ซม. (2.2 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	ทรงกระบอก	แน่น	มีส่วนโค้ง	ส่วนของดอกแห้งติดอยู่ใกล้เครือ ที่เหลือไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.32)	ปานกลาง (21 ซม.)	ไหล่สูง (0.22)

ตารางที่ 2.3 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ช่อดอก/ปลี (ต่อ)															
	พันธุ์	**ความยาวก้านช่อดอก**	**ความกว้างก้านช่อดอก**	**สีก้านช่อดอก**	**การมีขนบนก้านช่อดอก**	**ตำแหน่งเครือกล้วย**	**รูปร่างเครือกล้วย**	**ลักษณะปรากฏของเครือ**	**ตำแหน่งของก้านดอกตัวผู้**	**การปรากฏของก้านดอกตัวผู้**	**รูปร่างปลี***		**ความยาวของปลีกล้วยในระยะเก็บเกี่ยว**	**ไหล่ของกาบปลี****
60	พระยาเสวย	ยาว (78 ซม.)	≤6 ซม. (1.2 ซม.)	เขียวเข้ม	ไม่มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	ทรงกระบอก	โปร่ง	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.37)	ปานกลาง (25 ซม.)	ไหล่สูง (0.24)
61	ลูกไส้ดำ กำแพงเพชร	ยาว 84 ซม.	≤6 ซม. 3.1 ซม.	เขียว	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	ทรงกระบอก	โปร่ง	ตรง ลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม 0.38	สั้น 19 ซม.	ไหล่ลาดต่ำ (0.32)
62	หักมุกเขียว	ยาว (72.5 ซม.)	≤6 ซม. (3 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	ทรงกระบอก	โปร่ง	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	ปานกลาง	ผอม (0.35)	ปานกลาง (22 ซม.)	ไหล่สูง (0.25)
63	หักมุกนวล	ปานกลาง (60 ซม)	≤6 ซม (2.7 ซม)	เขียวเข้ม	ไม่มีขน	ทำมุม 45 °	ทรงกระบอก	โปร่ง	ตรง ลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	ปานกลาง	ผอม (0.42)	สั้น ซม. (20 ซม)	ไหล่ลาดต่ำ (0.35)
64	กล้วยหิน	ยาว (77 ซม.)	≤6 ซม. (3.3 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	ทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	คล้ายลูกข่าง	อ้วน (0.62)	สั้น (16.4 ซม.)	ไหล่ลาดต่ำ (0.30)
65	พาโลกาฬสินธุ์	48	3.2	เขียว	ไม่มีขน	ห้อยลงในแนวตั้งฉาก	รูปทรงกะบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม 0.38	ปานกลาง 24	0.3
66	ตานีกิ่งจันทร์	ยาว (84.5 ซม.)	≤6 ซม. (2.7 ซม.)	เขียว	มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	โคนตัด	แน่นมาก	ตรง ลงข้างล่าง	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ปานกลาง (0.36)	ปานกลาง 21 ซม.	ไหล่สูง (0.24)
67	ตานีหม้อ	ยาว (102 ซม)	≥13 ซม. (2.2 ซม)	เขียวเข้ม	มีขนมาก ,ขนสั้น	ทำมุม 45°	ทรงกระบอก	โปร่ง	ทำมุมเล็กน้อย	ไม่มีอะไรติด	รูปหอก	ผอม (0.28)	สั้น (13.2 ซม)	ไหล่ลาดต่ำ (0.32)
68	ตานีหอมทอง	สั้น (35 ซม.)	≤6 ซม . (2.3 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุม 45 °	ทรงกระบอก	แน่น	ตรงลงข้างล่าง	ส่วนของดอกแห้งติดอยู่ใกล้เครือ ที่เหลือไม่มีอะไรติด	ปานกลาง	ปานกลาง (0.51)	สั้น (13.3 ซม.)	ไหล่สูง (0.22)
69	โก๊ะ	ยาว (72 ซม.)	≤6 ซม . (2.3 ซม.)	เขียว	ไม่มีขน	ทำมุม 45 °	รูปทรงกะบอก	แน่นมาก	ตรงลงข้างล่าง	ส่วนของกาบปลีและดอกแห้งติดอยู่ตลอดก้าน	รูปหอก	ผอม (0.35)	ปานกลาง (24 ซม.)	ไหล่สูง (0.23)
70	เล็บช้างกุด	ยาว (73 ซม.)	≤6 ซม. (3.4 ซม.)	มีปื้นสีม่วงปนน้ำตาลถึงม่วงดำ	ไม่มีขน	ทำมุมเล็กน้อย	รูป ทรงกระบอก	แน่น	ตรง ลงข้างล่าง	ส่วนของกาบปลีและเกสรติดอยู่เหนือหัวปลี	รูปหอก	ผอม (0.35)	ปานกลาง (23 ซม.)	ไหล่สูง (0.26 ซม.)

รูปร่างปลี* ผอม w/y < 0.45 ปานกลาง 0.45 < w/y < 0.55 อ้วน w/y <0.55

ไหล่ของกาบปลี** ไหล่สูง x/y < 0.28 ปานกลาง 0.30< x/y ≥ 0.28 ไหล่ลาดต่ำ x/y ≥ 0.30

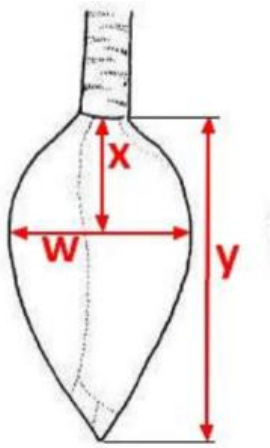

Figure 2. Male bud shape dimensions to be used in 6.4.15, 6.4.16, and 6.4.17

6.4.15 Male bud shape

Calculate the ratio w/y (see figure 2 above).
1. Skinny (w/y ≤ 0.45)
2. Medium (0.45 < w/y < 0.55)
3. Fat (w/y ≥ 0.55)

6.4.16 Male bud length (cm)

Measure the length (y) of male bud at harvest (see figure 2 above).
1. Short (y ≤ 20 cm)
2. Medium (20 cm < y < 30 cm)
3. Long (≥ 30 cm)

6.4.17 Male bud shoulder

Calculate the ratio x/y (see figure 2 above).
1. High shouldered (x/y ≤ 0.28)
2. Medium shouldered (0.28 < x/y < 0.30)
3. Low shouldered (x/y ≥ 0.30)

ภาพที่ 2.1 การวัดขนาดของปลี เพื่อการคำนวณรูปร่างและขนาดปลี

ตารางที่ 2.4 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ใบประดับ

	พันธุ์	รูปร่างโคนใบประดับ	รูปร่างปลายใบประดับ	การซ้อนของกาบปลี	สีผิวด้านนอกของใบประดับ	สีผิวด้านในของใบประดับ	รอยแผลใบประดับบนแกนกลาง	พฤติกรรมของใบประดับก่อนร่วง	ไขบนใบประดับ	ลักษณะร่องบนใบประดับ
1	กอกหมาก	ไหล่กว้าง	มน	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	แดง	เด่นชัดมาก	ไม่ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องปานกลาง
2	ข้างกุฏิไส้ลาย	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	ไม่มี	มีร่องปานกลาง
3	ไข่กำแพงเพชร	ปานกลาง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้ม	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขน้อยมาก	มีร่องปานกลาง
4	ไข่ทองร่วง	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้ม	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขน้อย	มีร่องปานกลาง
5	ทองกำปั่น	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	เหลืองปนส้ม	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขน้อย	มีร่องปานกลาง
6	ทองขี้แมว	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับสนิท	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขน้อย	มีร่องปานกลาง
7	ทองส้ม	ปานกลาง	มน	ซ้อนทับบางส่วน	ม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง
8	ทองเอย	ปานกลาง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีน้อยมากหรือไม่มี	มีร่องปานกลาง
9	เล็บมือนาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	ม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีน้อยมากหรือไม่มี	มีร่องเล็กน้อยหรือไม่มี
10	หอมจันทร์	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนส้ม	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องปานกลาง
11	ไข่พระตะบอง	ปานกลาง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขน้อยมาก	มีร่องปานกลาง
12	นาก	ปานกลาง	ปานกลาง	ซ้อนทับกันสนิท	ม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	ไม่มีไข	มีร่องปานกลาง
13	นากค่อม	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับกันสนิท	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขน้อย	มีร่องปานกลาง
14	นากไท	ไหล่แคบ	ปานกลาง	ซ้อนทับกันสนิท	แดงปนม่วง	ส้ม	เด่นชัดมาก	ม้วน	ไม่มีไข	มีร่องปานกลาง
15	นากมุก	ไหล่กว้าง	มน	ซ้อนทับกันสนิท	แดงปนม่วง	ส้ม	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขน้อยมากหรือไม่มี	มีร่องปานกลาง
16	นากยักษ์	ไหล่แคบ	ปานกลาง	ซ้อนทับกันสนิท	แดงปนม่วง	ส้ม	เด่นชัดมาก	ม้วน	ไม่มีไข	มีร่องปานกลาง
17	หอมค่อม	ไหล่กว้าง	มน	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้ม	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีน้อยมากหรือไม่มี	มีร่องปานกลาง
18	หอมจำปา	ไหล่แคบ	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้ม	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขน้อย	มีร่องปานกลาง
19	หอมไต้หวัน	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับกันสนิท	ส้มปนแดง	ชมพูปนม่วง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีน้อยมากหรือไม่มี	มีร่องปานกลาง
20	หอมทอง	แคบ	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีน้อยมากหรือไม่มี	มีร่องเล็กน้อยหรือไม่มี
21	หอมนครพนม	ปานกลาง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	ส้มปนแดง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ไม่ม้วน	มีน้อยมากหรือไม่มี	มีร่องปานกลาง
22	หอมผลสั้น	ปานกลาง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	ม่วง	ส้ม	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขน้อยมากหรือไม่มี	มีร่องปานกลาง
23	หอมพม่า	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้ม	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขน้อยมาก	มีร่องปานกลาง
24	ไฮเกท	ปานกลาง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	ม่วงอ่อน	ส้มปนเหลือง	เด่นชัดมาก	ม้วน	ไม่มีไข	มีร่องปานกลาง
25	หวานทับแม้ว	ไหล่กว้าง	มน	ซ้อนทับบางส่วน	ม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง

ตารางที่ 2.4 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด : ใบประดับ (ต่อ)

	พันธุ์	รูปร่างโคนใบประดับ	รูปร่างปลายใบประดับ	การซ้อนของกาบปลี	สีผิวด้านนอกของใบประดับ	สีผิวด้านในของใบประดับ	รอยแผลใบประดับบนแกนกลาง	พฤติกรรมของใบประดับก่อนร่วง	ไขบนใบประดับ	ลักษณะร่องบนใบประดับ
26	กล้วยขม	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับเล็กน้อย	ม่วง	เหลืองหรือเขียว	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขน้อยมาก	มีร่องปานกลาง
27	โตนดพัทลุง	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง
28	ทองโฮะ	ไหล่กว้าง	มนและแตกออก	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขน้อย	มีร่องปานกลาง
29	ท่าแม่จันเชียงราย	ไหล่แคบ	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง
30	นมสวรรค์	ไหล่กว้าง	มน	ซ้อนทับบางส่วน	ม่วงปนแดง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องลึก
31	นางกรายสุรินทร์	ปานกลาง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	ม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง
32	น้ำเชียงราย	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	ม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง
33	น้ำพัทลุง	ไหล่ปานกลาง	มน	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	แดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง
34	นิ้วจระเข้	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับกันสนิท	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องลึก
35	นิ้วมือนาง	ปานกลาง	มน	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องลึก
36	เปรี้ยวบ้านไร่	ไหล่กว้าง	มน	ซ้อนทับกันสนิท	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง
37	ร้อยหวี	ไหล่แคบ	มน	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องปานกลาง
38	ลังกานครสวรรค์	ไหล่แคบ	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	ม่วงดำ	ชมพูปนม่วง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง
39	ตีบคำ	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	ม่วงปนแดง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขน้อย	มีร่องปานกลาง
40	ตีบนครสวรรค์	ไหล่แคบ	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง
41	ตีบมุกดาหาร	ไหล่กว้าง	มนและแตกออก	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	แดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องปานกลาง
42	เทพพนม	ไหล่แคบ	ปานกลาง	ซ้อนทับเล็กน้อย	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องปานกลาง
43	เทพรส	ปานกลาง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ไม่ม้วน	มีไขมาก	มีร่องลึก
44	สท.3	ปานกลาง	มน	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	แดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง
45	สท. 4	ไหล่กว้าง	มน	ซ้อนทับบางส่วน	ส้มปนแดง	แดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง
46	สท. 6	ปานกลาง	มน	ซ้อนทับบางส่วน	ส้มปนแดง	แดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง
47	สท. 7	ปานกลาง	มน	ซ้อนทับบางส่วน	ส้มปนแดง	แดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง
48	น้ำว้าขาวแพร่	ไหล่แคบ	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องลึก
49	น้ำว้าครั่ง	ปานกลาง	มน	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	แดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องลึก
50	น้ำว้าดำ	ปานกลาง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องปานกลาง

ตารางที่ 2.4 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด : ใบประดับ (ต่อ)

	พันธุ์	รูปร่างโคนใบประดับ	รูปร่างปลายใบประดับ	การซ้อนของกาบปลี	สีผิวด้านนอกของใบประดับ	สีผิวด้านในของใบประดับ	รอยแผลใบประดับบนแกนกลาง	พฤติกรรมของใบประดับก่อนร่วง	ไขบนใบประดับ	ลักษณะร่องบนใบประดับ
51	น้ำว้าแดงนครพนม	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	ม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขน้อย	มีร่องลึก
52	น้ำว้านครศรีธรรมราช	ปานกลาง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ชมพูปนม่วง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องปานกลาง
53	น้ำว้านวลจันทร์	ไหล่แคบ	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องปานกลาง
54	น้ำว้าปากช่อง 50	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องปานกลาง
55	น้ำว้าเพชรบุรี	ไหล่กว้าง	แหลม	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องลึก
56	น้ำว้าแพร่	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานากลาง	มีร่องปานกลาง
57	น้ำว้ามะลิอ่อง	แคบ	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องลึก
58	น้ำว้าอุบล	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	ม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขน้อย	มีร่องปานกลาง
59	บางคณทีใน	ไหล่แคบ	มน	ซ้อนทับบางส่วน	ม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องปานกลาง
60	พระยาเสวย	ไหล่กว้าง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องลึก
61	ลูกไส้ดำกำแพงเพชร	ปานกลาง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องลึก
62	หักมุกเขียว	ไหล่แคบ	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องปานกลาง
63	หักมุกนวล	ปานกลาง	มนและแตกออก	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ไม่ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง
64	กล้วยหิน	ไหล่แคบ	มนและแตกออก	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	แดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขมาก	มีร่องลึก
65	พาโลกาฬสินธุ์	ปานกลาง	ปานกลาง	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	ชมพูปนม่วง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องปานกลาง
66	ตานีกิ่งจันทร์	ไหล่กว้าง	มน	ซ้อนทับเล็กน้อย	แดงปนม่วง	แดง	เด่นชัดมาก	ไม่ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง
67	ตานีหม้อ	ปานกลาง	มน	ซ้อนทับกันสนิท	ม่วง	แดง	เด่นชัดมาก	ม้วน	มีไขปานกลาง	มีร่องลึก
68	ตานีหอมทอง	ไหล่แคบ	มน	ซ้อนทับบางส่วน	ม่วงปนน้ำตาล	แดง	เด่นชัดมาก	ไม่ม้วน	มีไขมาก	มีร่องลึก
69	โก๊ะ	ไหล่แคบ	มน	ซ้อนทับบางส่วน	ม่วงปนแดง	ส้มปนแดง	เด่นชัดมาก	ไม่ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง
70	เล็บช้างกุด	ไหล่แคบ	มนและแตกออก	ซ้อนทับบางส่วน	แดงปนม่วง	แดง	เด่นชัดมาก	ไม่ม้วน	มีไขมาก	มีร่องปานกลาง

ตารางที่ 2.5 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ดอกเพศผู้

	พันธุ์	พฤติกรรมของดอกเพศผู้	สีพื้นของกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของพูของกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของกลีบรวมอิสระ	รูปร่างกลีบรวมอิสระ	การพัฒนาตรงส่วนปลายกลีบรวมอิสระ	รูปร่างตรงส่วนปลายของกลีบรวมอิสระ	การยื่นของอับเรณูตรงระดับฐานพูบนกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของก้านชูอับเรณู	สีอับเรณู	สีพื้นของก้านเกสรเพศเมีย	รูปร่างของก้านเกสรเพศเมีย	สีของยอดเกสรเพศเมีย	รูปร่างรังไข่	สีพื้นของรังไข่	สีของเกสรเพศผู้
1	กอกหมาก	ดอกกะเทย/ดอกเพศผู้ติดทน	เหลือง	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนามาก	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	โค้ง	ครีม	เหลือง
2	ข้างกุฏิไส้ลาย	ร่วงพร้อมใบประดับ	เหลือง แต้มชมพู	เหลือง	แต้มชมพู	กลม	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ชมพู	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	โค้ง	ครีม	เหลือง
3	ไข่กำแพงเพชร	ร่วงพร้อมใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ชมพู/ชมพูปนม่วง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	เขียว	ชมพูหรือชมพูปนม่วง
4	ไข่ทองร่วง	ร่วงหลังใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนามาก	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	โค้งบริเวณโคน	เหลือง	โค้ง	ครีม	ครีม
5	ทองกำปั่น	ร่วงหลังใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	สามเหลี่ยม	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	ตรง	เหลือง	โค้ง	ขาว	ครีมแต้มชมพู
6	ทองขี้แมว	ร่วงพร้อมใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	ตรง	เหลือง	โค้ง	ครีม	ครีม
7	ทองส้ม	ร่วงพร้อมใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	เรียวเล็ก	มน	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ครีม	โค้งบริเวณโคน	ครีม	ตรง	ครีม	ครีม
8	ทองเอย	ร่วงพร้อมใบประดับ	ขาว	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	แต้มชมพู	โค้งบริเวณโคน	เหลือง	ตรงลงข้างล่าง	ขาว	ครีมชมพู
9	เล็บมือนาง	ร่วงหลังใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนามาก	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	เขียว	ชมพู/ชมพูปนม่วง
10	หอมจันทร์	ร่วงหลังใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนามาก	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ชมพู/ชมพูปนม่วง	ขาว	ตรง	เหลือง	โค้ง	เขียวอ่อน	ครีม

ตารางที่ 2.5 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ดอกเพศผู้ (ต่อ)

	พันธุ์	พฤติกรรมของดอกเพศผู้	สีพื้นของกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของพูของกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของกลีบรวมอิสระ	รูปร่างกลีบรวมอิสระ	การพัฒนาตรงส่วนปลายกลีบรวมอิสระ	รูปร่างตรงส่วนปลายของกลีบรวมอิสระ	การยื่นของอับเรณูตรงระดับฐานพูบนกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของก้านชูอับเรณู	สีอับเรณู	สีพื้นของก้านเกสรเพศเมีย	รูปร่างของก้านเกสรเพศเมีย	สีของยอดเกสรเพศเมีย	รูปร่างรังไข่	สีพื้นของรังไข่	สีของเกสรเพศผู้
11	ไข่พระตะบอง	ร่วงหลังใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนามาก	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	โค้งบริเวณโคน	เหลือง	ตรง	เขียว	ชมพูหรือชมพูปนม่วง
12	นาก	ร่วงพร้อมใบประดับ	ครีมแต้มชมพู	เหลือง	ขาวใส	รูปพัด	พัฒนามาก	สามเหลี่ยม	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ชมพูหรือชมพูปนม่วง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ครีมแต้มชมพู	ครีม
13	นากค่อม	ร่วงก่อนใบประดับ	ครีมแต้มชมพู	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนามาก	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	โค้ง	ครีม	เหลือง
14	นากไท	ร่วงพร้อมใบประดับ	ครีมแต้มชมพู	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนามาก	สามเหลี่ยม	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ชมพูหรือชมพูปนม่วง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ขาว	ครีม
15	นากมุก	ร่วงพร้อมใบประดับ	ขาวใส	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	ตรง	เหลือง	โค้ง	ครีม	ครีม
16	นากยักษ์	ร่วงพร้อมใบประดับ	ครีมแต้มชมพู	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนามาก	สามเหลี่ยม	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ชมพูหรือชมพูปนม่วง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ขาว	ครีม
17	หอมค่อม	ร่วงพร้อมใบประดับ	ขาว	เหลือง	ขาวใส	กลม	พัฒนามาก	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	โค้ง	ครีม	เหลือง
18	หอมจำปา	ร่วงพร้อมใบประดับ	ขาว	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนามาก	สามเหลี่ยม	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ครีม	เหลือง
19	หอมไต้หวัน	ร่วงหลังใบประดับ	ขาว	เหลือง	แต้มสีเหลือง	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ครีม	ครีม	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ขาว	ครีม
20	หอมทอง	ร่วงหลังใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	สามเหลี่ยม	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	เขียว	ชมพู/ชมพูปนม่วง

ตารางที่ 2.5 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ดอกเพศผู้ (ต่อ)

	พันธุ์	พฤติกรรมของดอกเพศผู้	สีพื้นของกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของพูของกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของกลีบรวมอิสระ	รูปร่างกลีบรวมอิสระ	การพัฒนาตรงส่วนปลายกลีบรวมอิสระ	รูปร่างตรงส่วนปลายของกลีบรวมอิสระ	การยื่นของอับเรณูตรงระดับฐานพูบนกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของก้านชูอับเรณู	สีอับเรณู	สีพื้นของก้านเกสรเพศเมีย	รูปร่างของก้านเกสรเพศเมีย	สีของยอดเกสรเพศเมีย	รูปร่างรังไข่	สีพื้นของรังไข่	สีของเกสรเพศผู้
21	หอมนครพนม	ร่วงหลังใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนามาก	เรียวเล็ก	ยกเหนืออฐานพู	ครีม	ขาว	ขาวปนม่วง	ตรง	เหลือง	โค้ง	ครีม	ครีม
22	หอมผลสั้น	ร่วงหลังใบประดับ	ขาว	เหลือง	ขาวใส	กลม	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	โค้งบริเวณโคน	ขาว	ตรง	ขาว	ชมพูอ่อน
23	หอมพม่า	ร่วงหลังใบประดับ	ขาว	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ขาว	ชมพูหรือชมพูปนม่วง
24	ไฮเกท	ร่วงพร้อมใบประดับ	ครีม	เหลืองปนส้ม	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ชมพูหรือชมพูปนม่วง	ขาว	ตรง	ครีม	ตรง	ขาว	ครีม
25	หวานทับแม้ว	ร่วงหลังใบประดับ	ขาว	เหลือง	ขาวใส	กลม	พัฒนา	สามเหลี่ยม	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	ตรง	เหลือง	โค้ง	ขาว	ชมพูหรือชมพูปนม่วง
26	กล้วยขม	ร่วงพร้อมใบประดับ	ขาว	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนาเล็กน้อย	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	ตรง	ครีม	ตรง	ขาว	ครีม
27	โตนดพัทลุง	ร่วงก่อนใบประดับ	ชมพู / ชมพูปนม่วง	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนามาก	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	โค้งใต้ยอดเกสรเพศเมีย	เหลือง	ตรง	ขาว	เหลือง
28	ทองโฮะ	ร่วงพร้อมใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนามาก	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	โค้งบริเวณโคน	เหลือง	โค้ง	ครีม	ครีม
29	ท่าแม่จันเชียงราย	ร่วงหลังใบประดับ	ชมพู/ชมพูปนม่วง	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	มน	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ขาว	ชมพู/ชมพูปนม่วง

ตารางที่ 2.5 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ดอกเพศผู้ (ต่อ)

	พันธุ์	พฤติกรรมของดอกเพศผู้	สีพื้นของกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของพูของกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของกลีบรวมอิสระ	รูปร่างกลีบรวมอิสระ	การพัฒนาตรงส่วนปลายกลีบรวมอิสระ	รูปร่างตรงส่วนปลายของกลีบรวมอิสระ	การยื่นของอับเรณูตรงระดับฐานพูบนกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของก้านชูอับเรณู	สีอับเรณู	สีพื้นของก้านเกสรเพศเมีย	รูปร่างของก้านเกสรเพศเมีย	สีของยอดเกสรเพศเมีย	รูปร่างรังไข่	สีพื้นของรังไข่	สีของเกสรเพศผู้
30	นมสวรรค์	ร่วงก่อนใบประดับ	แต้มชมพูม่วง	เหลือง	ขาวใส	รูปพัด	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	โค้งบริเวณโคน	เหลือง	ตรง	ขาว	เหลือง
31	นางกราย สุรินทร์	ร่วงพร้อมใบประดับ	แต้มชมพู	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนาเล็กน้อย	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	ตรง	ขาว	โค้ง	ครีม	ครีมปนชมพู
32	น้ำเชียงราย	ร่วงพร้อมใบประดับ	ขาว	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	ตรง	ครีม	โค้ง	ขาว	ครีม
33	น้ำพัทลุง	ร่วงก่อนใบประดับ	ชมพู / ชมพูปนม่วง	เหลือง	ขาวใส	กลม	พัฒนามาก	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ครีม	เหลือง	ขาว	โค้งบริเวณโคน	เหลือง	โค้ง	ครีม	ชมพู / ชมพูปนม่วง
34	นิ้วจระเข้	ร่วงพร้อมใบประดับ	ขาว	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	ตรง	เหลืองปนส้ม	ตรง	เขียว	ครีม
35	นิ้วมือนาง	ร่วงก่อนใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนาน้อยหรือไม่สามารถสังเกตได้	มน	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลืองอ่อน	ตรง	ครีม	เหลือง
36	เปรี้ยวบ้านไร่	ร่วงพร้อมใบประดับ	ครีมปนม่วง	ครีม	ขาว	รูปไข่	เล็กน้อย	มน	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	เขียว	เหลือง
37	ร้อยหวี	ร่วงพร้อมใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ชมพู / ชมพูปนม่วง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ครีม	ชมพู / ชมพูปนม่วง
38	ลังกา นครสวรรค์	ร่วงพร้อมใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	กลม	เล็กน้อยหรือไม่สามารถสังเกตได้	สามเหลี่ยม	ยกเหนือฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	โค้งบริเวณโคน	เหลือง	ตรง	ครีม	เหลือง

ตารางที่ 2.5 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ดอกเพศผู้ (ต่อ)

	พันธุ์	พฤติกรรมของดอกเพศผู้	สีพื้นของกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของพูของกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของกลีบรวมอิสระ	รูปร่างกลีบรวมอิสระ	การพัฒนาตรงส่วนปลายกลีบรวมอิสระ	รูปร่างตรงส่วนปลายของกลีบรวมอิสระ	การยื่นของอับเรณูตรงระดับฐานพูบนกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของก้านชูอับเรณู	สีอับเรณู	สีพื้นของก้านเกสรเพศเมีย	รูปร่างของก้านเกสรเพศเมีย	สีของยอดเกสรเพศเมีย	รูปร่างรังไข่	สีพื้นของรังไข่	สีของเกสรเพศผู้
39	ตีบคำ	ร่วงพร้อมใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนามาก	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ชมพูหรือชมพูปนม่วง	ขาว	โค้งบริเวณโคน	เหลือง	ตรง	ครีม	ชมพูอ่อน
40	ตีบนครสวรรค์	ร่วงพร้อมใบประดับ	ชมพู/ชมพูปนม่วง	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ครีม	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ครีม	ชมพู/ชมพูปนม่วง
41	ตีบมุกดาหาร	ร่วงหลังใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	เล็กน้อยหรือไม่สามารถสังเกตได้	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	ตรง	เหลือง	โค้ง	ครีม	ครีม
42	เทพพนม	ร่วงหลังใบประดับ	ชมพู/ชมพูปนม่วง	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	เล็กน้อยหรือไม่สามารถสังเกตได้	มน	ระดับเดียวกับฐานพู	ครีม	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	เขียว	ชมพู/ชมพูปนม่วง
43	เทพรส	ร่วงหลังใบประดับ	ชมพู/ชมพูปนม่วง	เหลือง	ชมพู	รูปไข่	พัฒนา	สามเหลี่ยม	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลืองปนส้ม	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ครีม	ชมพู/ชมพูปนม่วง
44	สท.3	ร่วงพร้อมใบประดับ	ชมพูปนม่วง	เหลือง	ขาวใส	กลม	พัฒนา	สามเหลี่ยม	ระดับเดียวกับฐานพู	ครีม	เหลือง	ครีม	โค้งใต้ยอดเกสรเพศเมีย	เหลือง	ตรง	ครีม	แดงปนม่วง
45	สท. 4	ร่วงพร้อมใบประดับ	ชมพู / ชมพูปนม่วง	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ครีม	เหลือง	ครีม	โค้งใต้ยอดเกสรเพศเมีย	เหลือง	ตรง	ครีม	เหลืองปนชมพู

ตารางที่ 2.5 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ดอกเพศผู้ (ต่อ)

	พันธุ์	พฤติกรรมของดอกเพศผู้	สีพื้นของกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของพูของกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของกลีบรวมอิสระ	รูปร่างกลีบรวมอิสระ	การพัฒนาตรงส่วนปลายกลีบรวมอิสระ	รูปร่างตรงส่วนปลายของกลีบรวมอิสระ	การยื่นของอับเรณูตรงระดับฐานพูบนกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของก้านชูอับเรณู	สีอับเรณู	สีพื้นของก้านเกสรเพศเมีย	รูปร่างของก้านเกสรเพศเมีย	สีของยอดเกสรเพศเมีย	รูปร่างรังไข่	สีพื้นของรังไข่	สีของเกสรเพศผู้
46	สท. 6	ร่วงพร้อมใบประดับ	ชมพู / ชมพูปนม่วง	เหลือง	ขาวใส	กลม	พัฒนา	สามเหลี่ยม	ระดับเดียวกับฐานพู	ครีม	เหลือง	ขาว	ตรง	ครีม	ตรง	งาช้าง	เหลืองปนชมพู
47	สท. 7	ร่วงพร้อมใบประดับ	ชมพู / ชมพูปนม่วง	เหลือง	ขาวใส	กลม	พัฒนา	สามเหลี่ยม	ระดับเดียวกับฐานพู	ครีม	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	โค้ง	ครีม	เหลืองปนชมพู
48	น้ำว้าขาวแพร่	ร่วงพร้อมใบประดับ	ชมพูหรือชมพูปนม่วง	เหลือง	แต้มสีชมพู	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ขาว	ชมพูหรือชมพูปนม่วง
49	น้ำว้าครั่ง	ร่วงหลังใบประดับ	ชมพูหรือชมพูปนม่วง	เหลือง	แต้มสีชมพู	รูปไข่	พัฒนา	สามเหลี่ยม	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	เหลือง	ชมพู
50	น้ำว้าดำ	ร่วงหลังใบประดับ	ชมพู/ชมพูปนม่วง	เหลือง	แต้มสีชมพู	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ครีม	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ครีม	ชมพู/ชมพูปนม่วง
51	น้ำว้าแดงนครพนม	ร่วงพร้อมใบประดับ	ชมพูหรือชมพูปนม่วง	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ขาว	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ขาว	เหลือง
52	น้ำว้านครศรีธรรมราช	ร่วงพร้อมใบประดับ	ชมพู/ชมพูปนม่วง	ขาว	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	สามเหลี่ยม	ยกเหนือฐานพู	ครีม	ครีม	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ครีม	ชมพู/ชมพูปนม่วง
53	น้ำว้านวลจันทร์	ร่วงพร้อมใบประดับ	ชมพูหรือชมพูปนม่วง	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ครีม	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ขาว	ชมพูหรือชมพูปนม่วง

ตารางที่ 2.5 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ดอกเพศผู้ (ต่อ)

	พันธุ์	พฤติกรรมของดอกเพศผู้	สีพื้นของกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของพูของกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของกลีบรวมอิสระ	รูปร่างกลีบรวมอิสระ	การพัฒนาตรงส่วนปลายกลีบรวมอิสระ	รูปร่างตรงส่วนปลายของกลีบรวมอิสระ	การยื่นของอับเรณูตรงระดับฐานพูบนกลีบรวมเชิงประกอบ	สีของก้านชูอับเรณู	สีอับเรณู	สีพื้นของก้านเกสรเพศเมีย	รูปร่างของก้านเกสรเพศเมีย	สีของยอดเกสรเพศเมีย	รูปร่างรังไข่	สีพื้นของรังไข่	สีของเกสรเพศผู้
54	น้ำว้าปากช่อง 50	ร่วงพร้อมใบประดับ	ขาว	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ชมพูหรือชมพูปนม่วง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ครีม	เหลือง
55	น้ำว้าเพชรบุรี	ร่วงพร้อมใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ชมพูหรือชมพูปนม่วง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ขาว	เหลือง
56	น้ำว้าแพร่	ร่วงพร้อมใบประดับ	ชมพู / ชมพูปนม่วง	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนามาก	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ครีม	ตรง	เหลือง	ตรง	ขาว	ชมพู / ชมพูปนม่วง
57	น้ำว้ามะลิอ่อง	ร่วงหลังใบประดับ	ชมพู / ชมพูปนม่วง	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ขาว	ชมพู/ชมพูปนม่วง
58	น้ำว้าอุบล	ร่วงพร้อมใบประดับ	ชมพู / ชมพูปนม่วง	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนามาก	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ชมพูหรือชมพูปนม่วง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ขาว	เหลือง
59	บางคณฑีใน	ร่วงพร้อมใบประดับ	ขาว	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	โค้ง	เขียว	ครีม
60	พระยาเสวย	ร่วงพร้อมใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ครีม	ชมพูหรือชมพูปนม่วง
61	ลูกไส้ดำกำแพงเพชร	ร่วงหลังใบประดับ	ชมพู/ชมพูปนม่วง	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	มน	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ขาว	ชมพู/ชมพูปนม่วง
62	หักมุกเขียว	ร่วงหลังใบประดับ	ชมพู/ชมพูปนม่วง	เหลือง	แต้มสีชมพู	รูปไข่	พัฒนามาก	สามเหลี่ยม	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	ตรง	เหลือง	ตรง	ชมพูอ่อน	ชมพู/ชมพูปนม่วง

ตารางที่ 2.5 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ดอกเพศผู้ (ต่อ)																	
	พันธุ์	**พฤติกรรมของดอกเพศผู้**	**สีพื้นของกลีบรวมเชิงประกอบ**	**สีของพูของกลีบรวมเชิงประกอบ**	**สีของกลีบรวมอิสระ**	**รูปร่างกลีบรวมอิสระ**	**การพัฒนาตรงส่วนปลายกลีบรวมอิสระ**	**รูปร่างตรงส่วนปลายของกลีบรวมอิสระ**	**การยื่นของอับเรณูตรงระดับฐานพูบนกลีบรวมเชิงประกอบ**	**สีของก้านชูอับเรณู**	**สีอับเรณู**	**สีพื้นของก้านเกสรเพศเมีย**	**รูปร่างของก้านเกสรเพศเมีย**	**สีของยอดเกสรเพศเมีย**	**รูปร่างรังไข่**	**สีพื้นของรังไข่**	**สีของเกสรเพศผู้**
63	หักมุกนวล	ร่วงพร้อมใบประดับ	ชมพู/ชมพูปนม่วง	เหลือง	แต้มสีชมพู	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	ตรง	ครีม	ตรง	ครีม	ครีม
64	กล้วยหิน	ร่วงหลังใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนาเล็กน้อย	มน	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	โค้งบริเวณโคน	เหลือง	โค้ง	ครีม	เหลือง
65	พาโลกาฬสินธุ์	ร่วงพร้อมใบประดับ	ชมพู/ชมพูปนม่วง	ขาว	ขาวใส	รูปไข่	เล็กน้อยหรือไม่สามารถสังเกตได้	เรียวเล็ก	ยกเหนือฐานพู	ครีม	เหลือง	ครีม	ตรง	เหลือง	ตรง	ครีม	ชมพู/ชมพูปนม่วง
66	ตานีกิ่งจันทร์	ร่วงพร้อมใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนามาก	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	ตรง	เหลือง	โค้ง	ครีม	ครีม
67	ตานีหม้อ	ร่วงพร้อมใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	เล็กน้อยหรือไม่สามารถสังเกตได้	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ครีม	ขาว	ตรง	เหลือง	โค้ง	ขาว	ชมพู / ชมพูปนม่วง
68	ตานีหอมทอง	ร่วงก่อนใบประดับ	ขาว	เหลือง	ขาวใส	รูปไข่	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	เหลือง	ขาว	ตรง	ขาว	โค้ง	เขียว	ชมพูหรือชมพูปนม่วง
69	โก๊ะ	ร่วงพร้อมใบประดับ	ครีม	เหลือง	ขาวใส	รูปพัด	พัฒนา	สามเหลี่ยม	ระดับเดียวกับฐานพู	ขาว	ชมพู/ชมพูปนม่วง	ขาวปนชมพู	ตรง	ครีม	โค้ง	ครีม	เหลือง
70	เล็บช้างกุด	ร่วงพร้อมใบประดับ	ชมพูหรือชมพูปนม่วง	เหลือง	แต้มสีชมพู	กลม	พัฒนา	เรียวเล็ก	ระดับเดียวกับฐานพู	ครีมชมพู	ส้ม	ครีม	ตรง	ครีม	ตรง	เหลือง	ครีม

ตารางที่ 2.6 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ผล

	พันธุ์	จำนวนหวี (หวี)	จำนวนผลต่อหวี (ผล)	ความยาวผล (ซม.)	รูปร่างของผลกล้วย	รูปหน้าตัดผลตามขวาง	รูปร่างปลายผล	การตกค้างของซากดอกที่ปลายผล	ความยาวก้านผล (มม.)	ความกว้างก้านผล (มม.)	การปรากฏของขนบนก้านผล	การเชื่อมของก้านผล	สีของเปลือกผลดิบ	สีของเปลือกผลสุก	ความหนาของเปลือก (มม.)	สีของเนื้อผลดิบ	สีของเนื้อผลสุก	ลักษณะเนื้อ	รสชาติ	เมล็ดต่อผล	พื้นผิว/รูปร่างของเมล็ด	รูปรางของเมล็ด
1	กอกหมาก	3	12	13	โค้ง	เป็นเหลี่ยมเล็กน้อย	ปลายทู่	ไม่มี	11	10	ไม่มีขน	ไม่เชื่อม	เขียวเข้ม	เหลือง		ครีม	ส้ม	นุ่ม	หวานน้อย/จืด	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
2	ข้างกุฏิไส้ลาย	4	17	10	โค้งเล็กน้อย	กลม	กลม	ไม่มี	15	5	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียวอ่อน	เหลืองอ่อน	3	ครีม	เหลือง	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
3	ไข่กำแพงเพชร	12	15	8	ตรง	กลม	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	15	7	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียวอ่อน	เหลือง	2	ครีม	ครีม	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
4	ไข่ทองร่วง	9	20	9	โค้งเล็กน้อย	กลม	ปลายทู่	ไม่มี	11	9	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียวอ่อน	เหลืองอ่อน	3	ครีม	งาช้าง	แน่น	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
5	ทองกำปั่น	7	13	6.5	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมเล็กน้อย	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	10	9	มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียว	เหลือง	4	ขาว	ครีม	แน่น	ฝาด	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
6	ทองขี้แมว	4	14	6.5	โค้งเล็กน้อย	กลม	ปลายทู่	ไม่มี	10	5	มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียวอ่อน	เหลืองอ่อน	2	ครีม	เหลือง	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
7	ทองส้ม	12	16	8.5	ตรง	เป็นเหลี่ยมเล็กน้อย	คอขวด	ไม่มี	13	12	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียว	เหลือง	0.12	งาช้าง	งาช้าง	แน่น	เปรี้ยว	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
8	ทองเอย	5	14	9.5	โค้ง	เหลี่ยมเล็กน้อย	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	9	8	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียว	เหลือง	2	งาช้าง	ครีม	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
9	เล็บมือนาง	7	14	9.5	โค้งเล็กน้อย	กลม	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	20	9	มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลือง	1	ครีม	ขาว	แน่น	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี

ตารางที่ 2.6 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ผล (ต่อ)

	พันธุ์	จำนวนหวี (หวี)	จำนวนผลต่อหวี (ผล)	ความยาวผล (ซม.)	รูปร่างของผลกล้วย	รูปหน้าตัดผลตามขวาง	รูปร่างปลายผล	การตกค้างของซากดอกที่ปลายผล	ความยาวก้านผล (มม.)	ความกว้างก้านผล (มม.)	การปรากฏของขนบนก้านผล	การเชื่อมของก้านผล	สีของเปลือกผลดิบ	สีของเปลือกผลสุก	ความหนาของเปลือก (มม.)	สีของเนื้อผลดิบ	สีของเนื้อผลสุก	ลักษณะเนื้อ	รสชาติ	เมล็ดต่อผล	พื้นผิว/รูปร่างของเมล็ด	รูปรางของเมล็ด
10	หอมจันทร์	5	12	6	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	8	11	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียว	เหลือง	0.2	ขาว	ขาว	แน่น	ฝาด	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
11	ไข่พระตะบอง	6	12	8.5	โค้งเล็กน้อย	กลม	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	7	9	ไม่มีขน	ไม่เชื่อม	เขียว	เหลืองอ่อน	1	ครีม	ขาว	นุ่ม	หวานอมเปรี้ยว	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
12	นาก	3	8	8	โค้ง	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	7	12	ไม่มีขน	ไม่เชื่อม	เขียวปนม่วง	แดงปนส้ม	0.3	ขาว	ส้ม	นุ่ม	หวานน้อย	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
13	นากค่อม	3	10	8.5	โค้งเล็กน้อย	กลม	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	10	14	ไม่มีขน	ส่วนใหญ่เชื่อม >50%	เขียวปนม่วง	ส้มปนแดง		งาช้าง	ส้ม	แน่น	เปรี้ยวอมหวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
14	นากไท	3	8	9.5	โค้ง	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	36	11	ไม่มีขน	ไม่เชื่อม	ชมพู/ชมพูปนม่วง	แดงปนส้ม	0.4	ขาว	ส้ม	นุ่ม	หวานอมเปรี้ยว	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
15	นากมุก	6	9	8	ตรง	เหลี่ยมเล็กน้อย	แหลม	ไม่มี	8	10	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียว	เหลือง	1	ครีม	ครีม	แน่น	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
16	นากยักษ์	3	8	8	ตรง	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	8	8	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	ชมพู/ชมพูปนม่วง	น้ำตาล		ขาว	เหลืองอ่อน	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี

ตารางที่ 2.6 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ผล (ต่อ)

	พันธุ์	จำนวนหวี (หวี)	จำนวนผลต่อหวี (ผล)	ความยาวผล (ซม.)	รูปร่างของผลกล้วย	รูปหน้าตัดผลตามขวาง	รูปร่างปลายผล	การตกค้างของซากดอกที่ปลายผล	ความยาวก้านผล (มม.)	ความกว้างก้านผล (มม.)	การปรากฏของขนบนก้านผล	การเชื่อมของก้านผล	สีของเปลือกผลดิบ	สีของเปลือกผลสุก	ความหนาของเปลือก (มม.)	สีของเนื้อผลดิบ	สีของเนื้อผลสุก	ลักษณะเนื้อ	รสชาติ	เมล็ดต่อผล	พื้นผิว/รูปร่างของเมล็ด	รูปรางของเมล็ด
17	หอมค่อม	4	10	10.5	โค้ง	เป็นเหลี่ยมเล็กน้อย	ปลายทู่	ไม่มี	0.9	5	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เขียวอ่อน		ครีม	เหลือง	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
18	หอมจำปา	3	12	5.5	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมเล็กน้อย	ปลายทู่	ไม่มี	0.7	0.6	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลือง	0.2	ครีม	งาช้าง	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
19	หอมไต้หวัน	3	≤ 12 (9)	5	โค้งเล็กน้อย	กลม	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	0.9	0.7	ไม่มีขน	ไม่เชื่อม	เขียวอ่อน	เขียว	0.5	ครีม	ครีม	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
20	หอมทอง	5	12	17	โค้ง	กลม	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	17	29	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลือง	1	ครีม	ครีม	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
21	หอมนครพนม	6	10	14	โค้ง	กลม	ปลายทู่	มีส่วนฐานของก้านเกสรเพศเมียยื่นออกมา	18	12	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียว	เขียว	0.2	เขียว	งาช้าง	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
22	หอมผลสั้น	4	10	7.5	ตรง	กลม	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	0.7	0.9	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลือง	2	ครีม	ครีม	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
23	หอมพม่า	5	12	5.3	โค้งเล็กน้อย	เหลี่ยมเล็กน้อย	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	8	11	ไม่มีขน	ไม่เชื่อม	เขียว	เหลือง	3	ขาว	ครีม	แน่น	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี

ตารางที่ 2.6 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ผล (ต่อ)

	พันธุ์	จำนวนหวี (หวี)	จำนวนผลต่อหวี (ผล)	ความยาวผล (ซม.)	รูปร่างของผลกล้วย	รูปหน้าตัดผลตามขวาง	รูปร่างปลายผล	การตกค้างของซากดอกที่ปลายผล	ความยาวก้านผล (มม.)	ความกว้างก้านผล (มม.)	การปรากฏของขนบนก้านผล	การเชื่อมของก้านผล	สีของเปลือกผลดิบ	สีของเปลือกผลสุก	ความหนาของเปลือก (มม.)	สีของเนื้อผลดิบ	สีของเนื้อผลสุก	ลักษณะเนื้อ	รสชาติ	เมล็ดต่อผล	พื้นผิว/รูปร่างของเมล็ด	รูปรางของเมล็ด
24	ไฮเกท	5	10	11.5	โค้ง	เป็นเหลี่ยมเล็กน้อย	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	15	9	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียว	เหลือง	0.2	ครีม	เหลือง	นุ่ม	หวานมาก	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
25	หวานทับแม้ว	5	17	12.7	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	178	10	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลือง		ครีม	ขาว	แน่น	เปรี้ยวอมหวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
26	กล้วยขม	5	12	7	โค้งเล็กน้อย	กลม	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	1	11	ไม่มีขน	ไม่เชื่อม	เขียว	เหลือง	2	ครีม	ครีม	แน่น	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
27	โตนดพัทลุง	7	16	10	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมเล็กน้อย	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	17	17	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน < 50%	เขียว	เหลืองอ่อน	2	ครีม	ครีม	แน่น	หวานน้อยหรือจืด	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
28	ทองโฮะ	6	16)	6	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมเล็กน้อย	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	10	8	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียวอ่อน	เหลืองอ่อน	3	ครีม	งาช้าง	แน่น	จืด	ไม่ม่	ไม่มี	ไม่มี
29	ท่าแม่จันเชียงราย	7	16	8	โค้งเล็กน้อย	กลม	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	23	11	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียวอ่อน	เหลือง	3	ครีม	งาช้าง	นุ่ม	หวานน้อยหรือจืด	6	ย่น	กลม
30	นมสวรรค์	10	14	10	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมเล็กน้อย	ปลายทู่	ไม่มี	13	11	มีขน	เชื่อมบางส่วน < 50%	เขียว	เหลืองอ่อน	2	ครีม	ครีม	นุ่ม	หวานอมเปรี้ยว	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี

ตารางที่ 2.6 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ผล (ต่อ)

	พันธุ์	จำนวนหวี (หวี)	จำนวนผลต่อหวี (ผล)	ความยาวผล (ซม.)	รูปร่างของผลกล้วย	รูปหน้าตัดผลตามขวาง	รูปร่างปลายผล	การตกค้างของซากดอกที่ปลายผล	ความยาวก้านผล (มม.)	ความกว้างก้านผล (มม.)	การปรากฏของขนบนก้านผล	การเชื่อมของก้านผล	สีของเปลือกผลดิบ	สีของเปลือกผลสุก	ความหนาของเปลือก (มม.)	สีของเนื้อผลดิบ	สีของเนื้อผลสุก	ลักษณะเนื้อ	รสชาติ	เมล็ดต่อผล	พื้นผิว/รูปร่างของเมล็ด	รูปรางของเมล็ด
31	นางกรายสุรินทร์	6	16	16	ตรง	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	18	10	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลือง	3	ครีม	ครีม	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
32	น้ำเชียงราย	6	18	12.5	โค้งเล็กน้อย	เหลี่ยมเล็กน้อย	คอขวด	ไม่มี	13	7	มีขน	เชื่อมบางส่วน < 50%	เขียวอ่อน	เหลือง	3	ครีม	ครีม	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
33	น้ำพัทลุง	8	16	11	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมเล็กน้อย	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	14	11	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน < 50%	เขียว	เหลืองอ่อน	1	ครีม	ครีม	แน่น	หวานน้อยหรือจืด	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
34	นิ้วจระเข้	4	14	12	โค้งเป็นรูปตัวเอส	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	0.3	0.4	ไม่มีขน	ไม่เชื่อม	เขียว	เหลืองอ่อน	3	ครีม	ครีม	นุ่ม	หวานอมเปรี้ยว	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
35	นิ้วมือนาง	5	12	17	ตรง	เหลี่ยมเล็กน้อย	กลม	ไม่มี	30	11	มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลือง	3	งาช้าง	เหลือง	แน่น	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
36	เปรี้ยวบ้านไร่	8	15	9	โค้งเล็กน้อย	กลม	ปลายทู่	ไม่มี	20	11	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียวอ่อน	เหลือง	3	งาช้าง	งาช้าง	แน่น	ฝาด	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
37	ร้อยหวี	41	14	4.3	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	ปลายทู่	มีส่วนฐานของก้านเกสรเพศเมียยื่นออกมา	7	9	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน < 50%	เขียว	เหลือง	1	ขาว	เหลือง	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
38	ลังกานครสวรรค์	11	16	7.6	โค้งเล็กน้อย	กลม	ปลายทู่	ไม่มี	1.5	0.9	มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียว	เหลืองอ่อน	0.2	ขาว	ครีม	แน่น	หวานอมเปรี้ยว	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี

ตารางที่ 2.6 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ผล (ต่อ)

	พันธุ์	จำนวนหวี (หวี)	จำนวนผลต่อหวี (ผล)	ความยาวผล (ซม.)	รูปร่างของผลกล้วย	รูปหน้าตัดผลตามขวาง	รูปร่างปลายผล	การตกค้างของซากดอกที่ปลายผล	ความยาวก้านผล (มม.)	ความกว้างก้านผล (มม.)	การปรากฏของขนบนก้านผล	การเชื่อมของก้านผล	สีของเปลือกผลดิบ	สีของเปลือกผลสุก	ความหนาของเปลือก (มม.)	สีของเนื้อผลดิบ	สีของเนื้อผลสุก	ลักษณะเนื้อ	รสชาติ	เมล็ดต่อผล	พื้นผิว/รูปร่างของเมล็ด	รูปร่างของเมล็ด
39	ตีบคำ	6	16	9	โค้ง	กลม	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	1	9	มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียว	เหลือง		ครีม	เหลือง	นุ่ม	หวานอมเปรี้ยว	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
40	ตีบนครสวรรค์	8	14	7.5	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมเล็กน้อย	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	25	12	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียว	เหลือง	3	ครีม	งาช้าง	นุ่ม	หวาน	4	ขรุขระ	กลม
41	ตีบมุกดาหาร	4	16	13	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	13	10	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลือง	4	ครีม	ขาว	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
42	เทพพนม	9	18	10	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	25	15	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน (<50%)	เขียว	เหลือง	4	ขาว	เหลือง	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
43	เทพรส	7	11	11	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	20	15	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลือง	3	ขาว	ขาว	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
44	สท.3	10	18	10	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมเล็กน้อย	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	35	15	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลืองอ่อน	4	ครีม	ครีม	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
45	สท. 4	12	16	9.6	โค้งเล็กน้อย	กลม	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	24	13	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียวอ่อน	เหลืองอ่อน	2	ขาว	ครีม	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
46	สท. 6	12	14	12	โค้งเล็กน้อย	เหลี่ยมเล็กน้อย	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	3	15	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียวอ่อน	เหลืองอ่อน	2	ครีม	ครีม	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี

ตารางที่ 2.6 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ผล (ต่อ)

	พันธุ์	จำนวนหวี (หวี)	จำนวนผลต่อหวี (ผล)	ความยาวผล (ซม.)	รูปร่างของผลกล้วย	รูปหน้าตัดผลตามขวาง	รูปร่างปลายผล	การตกค้างของซากดอกที่ปลายผล	ความยาวก้านผล (มม.)	ความกว้างก้านผล (มม.)	การปรากฏของขนบนก้านผล	การเชื่อมของก้านผล	สีของเปลือกผลดิบ	สีของเปลือกผลสุก	ความหนาของเปลือก (มม.)	สีของเนื้อผลดิบ	สีของเนื้อผลสุก	ลักษณะเนื้อ	รสชาติ	เมล็ดต่อผล	พื้นผิว/รูปร่างของเมล็ด	รูปรางของเมล็ด
47	สท. 7	10	18	11	โค้งเล็กน้อย	เหลี่ยมเล็กน้อย	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	27	15	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียวอ่อน	เหลือง	3	ครีม	ขาว	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
48	น้ำว้าขาวแพร่	8	18	9.5	โค้งเล็กน้อย	เหลี่ยมเล็กน้อย	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	26	10	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลือง	1	ครีม	ขาว	แน่น	หวานน้อยหรือจืด	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
49	น้ำว้าครั่ง	4	16	10	ตรง	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	23	10	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียวอ่อน	เหลือง	3	งาช้าง	ขาว	แน่น	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
50	น้ำว้าดำ	5	13	8.3	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	20	10	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน (<50%)	น้ำตาล/น้ำตาลแดง	น้ำตาล	2	ขาว	เหลือง	แน่น	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
51	น้ำว้าแดงนครพนม	13	18	12	โค้งเล็กน้อย	กลม	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	32	13	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลือง	3	งาช้าง	ครีม	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
52	น้ำว้านครศรีธรรมราช	5	12	8.5	โค้งเล็กน้อย	กลม	ปลายทู่	มีส่วนฐานของก้านเกสรเพศเมียยื่นออกมา	2.5	1	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียว	เหลือง	0.15	งาช้าง	ขาว	แน่น	หวานน้อย/จืด	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
53	น้ำว้านวลจันทร์	6	12	9.5	โค้งเล็กน้อย	กลม	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	20	10	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลืองอ่อน	2	ขาว	ครีม	แน่น	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี

ตารางที่ 2.6 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ผล (ต่อ)

	พันธุ์	จำนวนหวี (หวี)	จำนวนผลต่อหวี (ผล)	ความยาวผล (ซม.)	รูปร่างของผลกล้วย	รูปหน้าตัดผลตามขวาง	รูปร่างปลายผล	การตกค้างของซากดอกที่ปลายผล	ความยาวก้านผล (มม.)	ความกว้างก้านผล (มม.)	การปรากฏของขนบนก้านผล	การเชื่อมของก้านผล	สีของเปลือกผลดิบ	สีของเปลือกผลสุก	ความหนาของเปลือก (มม.)	สีของเนื้อผลดิบ	สีของเนื้อผลสุก	ลักษณะเนื้อ	รสชาติ	เมล็ดต่อผล	พื้นผิว/รูปร่างของเมล็ด	รูปรางของเมล็ด
54	น้ำว้าปากช่อง 50	13	18	11	โค้งเล็กน้อย	เหลี่ยมเล็กน้อย	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	40	11	ไม่มีขน	ไม่เชื่อม	เขียวอ่อน	เหลือง	4	งาช้าง	ครีม	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
55	น้ำว้าเพชรบุรี	8	16	9.5	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมเล็กน้อย	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	20	11	มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียว	เหลือง	3	ครีม	ครีม	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
56	น้ำว้าแพร่	7	16	11	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมเล็กน้อย	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	10	9	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน < 50%	เขียว	เหลืองอ่อน	2	ครีม	งาช้าง	แน่น	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
57	น้ำว้ามะลิอ่อง	9	16	10.5	โค้งเล็กน้อย	กลม	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	35	12	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลือง	2	ครีม	ขาว	แน่น	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
58	น้ำว้าอุบล	6	14	13	โค้งเล็กน้อย	กลม	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	25	12	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลือง	3	ครีม	ครีม	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
59	บางคณทีใน	10	17	8	โค้งเล็กน้อย	เหลี่ยมเล็กน้อย	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	1.9	12	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลือง	3	ครีม	ครีม	แน่น	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
60	พระยาเสวย	6	14	9.5	โค้งเล็กน้อย	เหลี่ยมเล็กน้อย	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	14	10	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลือง	3	ครีม	ส้มปนชมพู	แน่น	ฝาด	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
61	ลูกไส้ดำกำแพงเพชร	8	16	9	โค้งเล็กน้อย	กลม	แหลม	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	30	12	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียว	เหลือง	4	งาช้าง	ครีม	นุ่ม	หวานอมเปรี้ยว	1	เรียบ	แบนเรียบ

ตารางที่ 2.6 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ผล (ต่อ)

	พันธุ์	จำนวนหวี (หวี)	จำนวนผลต่อหวี (ผล)	ความยาวผล (ซม.)	รูปร่างของผลกล้วย	รูปหน้าตัดผลตามขวาง	รูปร่างปลายผล	การตกค้างของซากดอกที่ปลายผล	ความยาวก้านผล (มม.)	ความกว้างก้านผล (มม.)	การปรากฏของขนบนก้านผล	การเชื่อมของก้านผล	สีของเปลือกผลดิบ	สีของเปลือกผลสุก	ความหนาของเปลือก (มม.)	สีของเนื้อผลดิบ	สีของเนื้อผลสุก	ลักษณะเนื้อ	รสชาติ	เมล็ดต่อผล	พื้นผิว/รูปร่างของเมล็ด	รูปรางของเมล็ด
62	หักมุกเขียว	6	14	12	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมเล็กน้อย	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	33	15	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน (<50%)	เขียว	เหลือง	5	ครีม	ครีม	แน่น	หวานน้อยหรือจืด	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
63	หักมุกนวล	7	14	12	ตรง	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	ปลายทู่	มีส่วนฐานของก้านเกสรเพศเมียยื่นออกมา	27	8	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน < 50%	เขียวอ่อน	เหลืองอ่อน	4	ครีม	ครีม	นุ่ม	หวานอมเปรี้ยว	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
64	กล้วยหิน	8	16	10.5	ตรง	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	3	13	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียว	เหลือง	4	ส้ม	เหลือง	นุ่ม	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
65	พาโลกาฬสินธุ์	6	10	9.3	โค้งเล็กน้อย	กลม	ปลายทู่	มีส่วนฐานของก้านเกสรเพศเมียยื่นออกมา	1.9	2	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียว	เหลือง	1	ขาว	ครีม	แน่น	หวาน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
66	ตานีกิ่งจันทร์	8	14	8	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	กลม	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	14	11	ไม่มีขน	ไม่เชื่อม	เขียว	เหลือง	3	ขาว	ครีม	แน่น	หวานมาก	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
67	ตานีหม้อ	6	14	11	โค้งเล็กน้อย	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	22	10	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน < 50%	เขียวอ่อน	เหลือง	1	งาช้าง	ครีม	นุ่ม	หวานอมเปรี้ยว	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
68	ตานีหอมทอง	5	14	10.5	ตรง	เป็นเหลี่ยมเล็กน้อย	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	19	13	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน <50%	เขียวอ่อน	เหลืองอ่อน	3	ครีม	ขาว	แน่น	หวาน	> 20 เมล็ด (253 เมล็ด)	ขรุขระ	ทรงกลม

ตารางที่ 2.6 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย จำนวน 70 ชนิด: ผล (ต่อ)

	พันธุ์	จำนวนหวี (หวี)	จำนวนผลต่อหวี (ผล)	ความยาวผล (ซม.)	รูปร่างของผลกล้วย	รูปหน้าตัดผลตามขวาง	รูปร่างปลายผล	การตกค้างของซากดอกที่ปลายผล	ความยาวก้านผล (มม.)	ความกว้างก้านผล (มม.)	การปรากฏของขนบนก้านผล	การเชื่อมของก้านผล	สีของเปลือกผลดิบ	สีของเปลือกผลสุก	ความหนาของเปลือก (มม.)	สีของเนื้อผลดิบ	สีของเนื้อผลสุก	ลักษณะเนื้อ	รสชาติ	เมล็ดต่อผล	พื้นผิว/รูปร่างของเมล็ด	รูปรางของเมล็ด
69	โก๊ะ	8	15	7	โค้ง	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	ปลายทู่	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	23	12	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียว	เหลือง	3	ครีม	เหลือง	นุ่ม	หวานน้อย	3 เมล็ด	ขรุขระ	กลม
70	เล็บช้างกุด	7	16	7.3	ตรง	เป็นเหลี่ยมชัดเจน	คอขวด	มีก้านเกสรเพศเมียติดอยู่	19	10	ไม่มีขน	เชื่อมบางส่วน	เขียวปานกลาง	เหลือง	2	ขาว	ครีม	แน่น	หวานน้อยหรือจืด	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ (Conclusion and Suggestion)

กิจกรรมที่ 1.การปรับปรุงพันธุ์กล้วยบริโภคผลสด

การปลูกทดสอบสายต้นกล้วยน้ำว้าในศูนย์วิจัยที่เป็นแหล่งปลูก 3 แห่ง คือ ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเลย และศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเพชรบุรี คัดเลือกได้ 1 สายต้นคือ กล้วยน้ำว้าสายต้น สท. 55-4 และเมื่อนำพันธุ์กล้วยน้ำว้าที่คัดเลือกไปปลูกทดสอบในแปลงเกษตรกร ในพื้นที่ 4 จังหวัด คือ เลย สุโขทัย เพชรบุรี และกาฬสินธ์ ระหว่าง ปี 2561 – 2562 พบว่า กล้วยน้ำว้าสายต้น สท. 55-4 มีน้ำหนักเครือเฉลี่ย จำนวนหวีต่อเครือเฉลี่ย และน้ำหนักหวีเฉลี่ย (8.12 กิโลกรัม 7.93 หวี 877 กรัม) มากกว่ากล้วยน้ำว้า สท. 55-50 (6.77 กิโลกรัม 6.65 หวี 681 กรัม) และกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง (4.85 กิโลกรัม 5.36 หวี 646 กรัม) ส่วนจำนวนผลต่อหวีใกล้เคียงกัน อยู่ที่ 12-14 ผลต่อหวี

กิจกรรมที่ 2.การรวบรวมและศึกษาพันธุกรรมกล้วย

บันทึกข้อมูลลักษณะทางพฤกษศาสตร์เบื้องต้นของกล้วยในแปลงรวบรวมและอนุรักษ์พันธุกรรมกล้วย ที่ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ตั้งแต่ ปี 2559-2562 ตามแบบ Descriptor for Musa จำนวน 88 ลักษณะ ได้จำนวน 70 ตัวอย่าง 7 กลุ่มจีโนม ได้แก่ กลุ่มจีโนม AA จำนวน 10 ตัวอย่าง : กล้วยกอกหมาก กล้วยข้างกุฏิไส้ลาย กล้วยไข่กำแพงเพชร กล้วยไข่ทองร่วง กล้วยทองกำปั่น กล้วยทองขี้แมว กล้วยทองส้ม กล้วยทองเอย กล้วยเล็บมือนาง กล้วยหอมจันทร์ กลุ่มจีโนม AAA จำนวน 15 ตัวอย่าง : กล้วยไข่พระตะบอง กล้วยนาก กล้วยนากค่อม กล้วยนากไท กล้วยนากมุก กล้วยนากยักษ์ กล้วยหอมค่อม กล้วยหอมจำปา กล้วยหอมไต้หวัน กล้วยหอมทอง กล้วยหอมนครพนม กล้วยหอมผลสั้น กล้วยหอมพม่า กล้วยไฮเกท หวานทับแม้ว กลุ่มจีโนม AAB จำนวน 13 ตัวอย่าง : กล้วยขม กล้วยโตนดพัทลุง กล้วยทองโฮะ กล้วยท่าแม่จันเชียงราย กล้วยนมสวรรค์ กล้วยนางกรายสุรินทร์ กล้วยน้ำเชียงราย กล้วยน้ำพัทลุง กล้วยนิ้วจระเข้ กล้วยนิ้วมือนาง กล้วยเปรี้ยวบ้านไร่ กล้วยร้อยหวี กล้วยลังกานครสวรรค์ กลุ่มจีโนม ABB จำนวน 26 ตัวอย่าง : กล้วยตีบคำ กล้วยตีบนครสวรรค์ กล้วยตีบมุกดาหาร กล้วยเทพพนม กล้วยเทพรส กล้วยน้ำว้า สท. 2 กล้วยน้ำว้า สท. 3 กล้วยน้ำว้า สท. 4 กล้วยน้ำว้า สท. 6 กล้วยน้ำว้าขาวแพร่ กล้วยน้ำว้าครั่ง กล้วยน้ำว้าดำ กล้วยน้ำว้าแดงนครพนม กล้วยน้ำว้านครศรีธรรมราช กล้วยน้ำว้านวลจันทร์ กล้วยน้ำว้าปากช่อง50 กล้วยน้ำว้าเพชรบุรี กล้วยน้ำว้าแพร่ กล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง กล้วยน้ำว้าอุบล กล้วยบางคณทีใน กล้วยพระยาเสวย กล้วยลูกไส้ดำกำแพงเพชร กล้วยหักมุกเขียว กล้วยหักมุกนวล กล้วยหิน กลุ่มจีโนม ABBB จำนวน 1 ตัวอย่าง : กล้วยพาโลกาฬสินธุ์ กลุ่มจีโนม BB จำนวน 3 ตัวอย่าง : กล้วยตานีกิ่งจันทร์ กล้วยตานีหม้อ กล้วยตานีหอมทอง กลุ่มจีโนม BBB จำนวน 2 ตัวอย่าง : กล้วยโก๊ะ กล้วยเล็บช้างกุด

เอกสารอ้างอิง (References)*

กิจกรรมที่ 1.การปรับปรุงพันธุ์กล้วยบริโภคผลสด

กรมส่งเสริมการเกษตร ระบบสารสนเทศการผลิตทางด้านเกษตร Online http://production.doae.go.th/report/report_main_land_02_A_new2.php?report_type= สืบค้นเมื่อ 7 สิงหาคม 2560

กัลยาณี สุวิทวัส และคณะ สถานีวิจัยปากช่อง สถาบันอินทรีจันทรสถิตย์เพื่อการค้นคว้าและพัฒนาพืชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์http://www.rdi.ku.ac.th/kasetresearch53/group06/kalayanee_su/index_04.html ค้นเมื่อ 2ก.ค. 2556

เบญจมาศ ศิลาย้อย.2558. กล้วย.สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,กรุงเทพฯ. 512 หน้า

เพ็ญจันทร์ สุทธานุกูล และคณะ 2554. การคัดเลือกสายพันธุ์กล้วยน้ำว้ามีศักยภาพทางการค้าเพื่อการบริโภคผลสดเป็นอาหารเพื่อสุขภาพและการแปรรูป. รายงานผลงานวิจัย ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ปี2553-2555.

เพ็ญจันทร์ สุทธานุกูล และคณะ 2559.การทดสอบสายต้นกล้วยน้ำว้า. รายงานผลงานวิจัย ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัยปี 2559-2560.

Horti Asia Blog.2556. กล้วยน้ำว้า. http://oknation.nationtv.tv/blog/horti-asia/2013/02/18/entry-1สืบค้นเมื่อ 6 ธันวาคม 2560

กิจกรรมที่ 2.การรวบรวมและศึกษาพันธุกรรมกล้วย

กรมวิชาการเกษตร. 2552. หลักเกณฑ์การตรวจสอบลักษณะประจำพันธุ์พืช: กล้วย (*Musa* spp.) กองคุ้มครองพันธุ์พืช. กรมวิชาการเกษตร. 26 หน้า.

กรมส่งเสริมการเกษตร ระบบสารสนเทศการผลิตทางด้านเกษตร Online http://production.doae.go.th/report/report_main_land_02_A_new2.php?report_type= สืบค้นเมื่อ 7 สิงหาคม 2560.

เบญจมาศ ศิลาย้อย.2558. กล้วย.สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,กรุงเทพฯ. 512 หน้า.

เพ็ญจันทร์ สุทธานุกูล. 2549. การอนุรักษ์พันธุกรรมกล้วย. ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย. กรมวิชาการเกษตร. 65 หน้า.

เพ็ญจันทร์ สุทธานุกูล และคณะ 2554. การคัดเลือกสายพันธุ์กล้วยน้ำว้ามีศักยภาพทางการค้าเพื่อการบริโภคผลสดเป็นอาหารเพื่อสุขภาพและการแปรรูป. รายงานผลงานวิจัย ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ปี 2553-2555.

เพ็ญจันทร์ สุทธานุกูล. 2555. การคัดเลือกสายพันธุ์กล้วยน้ำว้าที่มีศักยภาพทางการค้าเพื่อการบริโภคสด/อาหารเพื่อสุขภาพและการแปรรูป. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ 2555 ศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย. สถาบันวิจัยพืชสวน. กรมวิชาการเกษตร. วันที่ 1-2 สิงหาคม 2555. 76 หน้า.

เพ็ญจันทร์ สุทธานุกูล และคณะ. 2559. การทดสอบสายต้นกล้วยน้ำว้า. รายงานผลงานวิจัยศูนย์วิจัยพืชสวนสุโขทัย ปี 2559-2560.

สถาบันวิจัยพืชสวน.2552. เรื่องของกล้วย. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ เรื่อง การเพิ่มศักยภาพการผลิตและส่งออกกล้วยไทย. สถาบันวิจัยพืชสวน. กรมวิชาการเกษตร. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพ. 17 หน้า.

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. 2548. มาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ มกอช. 0006-2548 กล้วย. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 26 หน้า.

Anonymous. "Musa", *World Checklist of Selected Plant Families*, Royal Botanic Gardens, Kew, สืบค้นเมื่อ 2013-01-06.

IPGRI. International Plant Genetic Resources Institute IPGRI. Descriptors for Banana (Musa spp.) https://cropgenebank.sgrp.cgiar.org/images/file/learning_space/descriptors_banana.pdf สืบค้นเมื่อ มกราคม 2559. 59 p.

Liberty Hyde Bailey, *The Standard Cyclopedia of Horticulture*. 1916. pp.2076-9.

Musanet. 2016. Minimum List of Descriptors for *Musa*. Technical guidelines. 14 p. https://sites.google.com/a/cgxchange.org/musanet/documentation/technical-guidelines สืบค้นเมื่อ พฤศจิกายน 2560

ภาคผนวก (Appendix)**

กิจกรรมที่ 1.การปรับปรุงพันธุ์กล้วยบริโภคผลสด

ผนวก 1.1 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วยน้ำว้า สท. 55-4 เปรียบเทียบกับกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง

ลักษณะ	กล้วยน้ำว้าสายต้น สท.55-4	กล้วยน้ำว้าพันธุ์การค้ามะลิอ่อง
ลำต้นเทียม		
ความสูงลำต้นเทียม (ม.)	4.90	4.50
เส้นรอบวงลำต้นเทียม (ซม.)	69.6	73.8
สีลำต้นเทียม	Yellow Green 152A	Yellow Green 144A
จำนวนหน่อ (หน่อ)	11	9
ตำแหน่งของหน่อข้าง	ขนานกับต้นแม่	ทำมุมกับต้นแม่
ใบ		
ลักษณะปื้นบนโคนก้านใบ	มีปานกลาง	มีน้อย
สีของปื้นบนโคนก้านใบ	Brown 200A	Brown 200C
ร่องก้านใบ	เปิดโค้งเข้าหากัน	ปิด
สีขอบก้านใบ	Brown 200B	Red Purple 63C
ความยาวของแผ่นใบ (ซม.)	238	198
ความกว้างแผ่นใบ (ซม.)	60	56
ความยาวก้านใบ (ซม.)	78	64
สีผิวด้านบนของใบ	Green 137A	Yellow Green 146A
สีผิวด้านใต้ใบ	Green 137B	Yellow Green 146B
รูปร่างปลายใบ	ตรงและมน	ตรง
ปลี/ดอก		
ความยาวก้านช่อดอก (ซม.)	7.8	5.6
ความกว้างก้านช่อดอก (ซม.)	6..9	6.7
ขนาดเส้นรอบวงปลี (ซม.)	37.3	25.5
ความกว้างปลี (ซม.)	12.3	8.4
ความยาวของปลีกล้วยในระยะเก็บเกี่ยว (ซม.)	32	22
รูปร่างปลายใบประดับ	แหลม	ปานกลาง
สีผิวด้านในของใบประดับ	Red 46A	Grreyed Red 179A
พฤติกรรมของดอกเพศผู้	ติดทน	ร่วงก่อนใบประดับ
สีพื้นของกลีบรวมเชิงประกอบ	Red 48A	Red 39 B
สีของพูของกลีบรวมเชิงประกอบ	Yellow orange 14A	Yellow Orange 17B
สีของกลีบรวมอิสระ	Yellow white 158 C	White 155A
รูปร่างตรงส่วนปลายของกลีบรวมอิสระ	สามเหลี่ยม	แหลมเล็ก
การยื่นของอับเรณูตรงระดับฐานพูบนกลีบรวมเชิงประกอบ	ต่ำกว่าฐานพู	ระดับเดียวกับฐานพู

ลักษณะ	กล้วยน้ำว้าสายต้น สท.55-4	กล้วยน้ำว้าพันธุ์การค้ามะลิอ่อง
สีของก้านชูอับเรณู	Yellow 11C	Yellow 4D
สีอับเรณู	Red Purple 65A	Red 37A
สีพื้นของก้านเกสรเพศเมีย	Yellow white 158B	Yellow 4D
รูปร่างของก้านเกสรเพศเมีย	โค้ง	ตรง
เครือ/ผล		
รูปร่างเครือกล้วย	บันไดเวียน	เวียน
จำนวนผลต่อหวี	18	18
ความยาวผล (ซม.)	14.2	10.9
ความกว้างผล (ซม.)	3.8	3.5
รูปหน้าตัดผลตามขวาง	กลม	เป็นเหลี่ยมเล็กน้อย
รูปร่างปลายผล	คอขวด	แหลม
ความยาวก้านผล (ซม.)	3.1	2.8
ความกว้างก้านผล (ซม.)	1.3	1
สีของเปลือกผลดิบ	Yellow Green 144A	Yellow Green 145C
สีของเปลือกผลสุก	Yellow 8 C	Yellow 12 C
ความหนาของเปลือก (ซม.)	0.1	0.21
สีของเนื้อผลดิบ	Yellow white 158D	Orange White 159B
สีของเนื้อผลสุก	Yellow white 158C	Orange White 159C
ลักษณะเนื้อ	นิ่ม	แน่น

ผนวก 1.2 ลักษณะทางการเกษตร ของกล้วยน้ำว้า สท. 55-4 เปรียบเทียบกับกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง

ลักษณะ	กล้วยน้ำว้าสายต้น สท.55-4	กล้วยน้ำว้าพันธุ์การค้ามะลิอ่อง
- ผลผลิต(น้ำหนักเครือเฉลี่ย กก./เครือ) จากการทดสอบสายต้น 3 สถานที่	16.1	13.7
- จำนวนหวีต่อเครือ	9.8	8.9

ผนวก 1.3 คุณสมบัติทางเคมี ของกล้วยน้ำว้า สท. 55-4 เปรียบเทียบกับกล้วยน้ำว้ามะลิอ่อง

	หน่วย	กล้วยน้ำว้าสาย ต้น สท.55-4	กล้วยน้ำว้าพันธุ์มะลิอ่อง
พลังงาน (Energy)	kcal	360.56	353.23
โปรตีน (Protein)	% โดยน้ำหนักแห้ง	2.38	2.3
ความชื้น (Moisture)	% โดยน้ำหนักแห้ง	6.93	8.97
เถ้า (Ash)	% โดยน้ำหนักแห้ง	2.33	2.31
ไขมัน (Fat)	% โดยน้ำหนักแห้ง	0.32	0.55
เส้นใย (Crude fiber)	% โดยน้ำหนักแห้ง	1	1.1
คาร์โบไฮเดรต (Carbohydrate)	% โดยน้ำหนักแห้ง	87.04	84.77
เบต้า-แคโรทีน (beta-carotene)	µgRe/100g	Not detected	Not detected
Vitamin B1	mg/100g	0.007	0.008
Vitamin B2	mg/100g	0.011	0.012
Vitamin B3	mg/100g	0.0061	0.0031
vitamin C	mg/100g	0.24	0.25
Calcium	mg/kg	247.26	247.61
magnesium	mg/kg	374.58	367.99
phosphorus	mg/kg	351.197	331.171
potassium	mg/kg	3087.1	2789.57

ผนวก 1.4 ข้อมูลอุตุนิยมวิทยา จังหวัดสุโขทัย ปี 2558-2560

	อุณหภูมิเฉลี่ย °c			**ปริมาณฝน (มม.)**			**จำนวนวันฝนตก(วัน)**			**ความชื้นสัมพัทธ์ (%)**		
	2558	2559	2560	2558	2559	2560	2558	2559	2560	2558	2559	2560
ม.ค.	23.4	23.8	26.0	38.8	29.0	42.7	3	3	7	75.7	72.9	79.9
ก.พ.	26.4	25.9	26.4	9.0	0	0	1	0	0	72.9	66.7	70.8
มี.ค.	29.5	29.0	29.6	45.8	2.20	37.4	5	1	3	74.7	61.2	70.4
เม.ย.	30.9	33.0	30.6	19.9	1.00	47.2	4	1	6	63.9	54.1	68.8
พ.ค.	32.2	31.6	30.5	28.5	99.6	371.2	9	10	15	67.1	65.0	80.1
มิ.ย.	31.2	28.9	30.0	66.9	233.7	180.5	10	16	12	68.7	81.3	80.5
ก.ค.	29.7	27.8	28.9	131.8	407.8	175.1	20	20	20	79.1	85.8	85.4
ส.ค.	29.6	27.9	29.5	167.5	113.8	323.1	10	24	17	79.7	83.5	83.6
ก.ย.	29.7	28.0	28.5	82.1	308.3	314.8	15	18	21	82.3	85.4	85.3
ต.ค.	28.4	27.8	28.6	97.2	152.4	155.1	10	15	7	84.0	85.4	88.5
พ.ย.	28.8	27.2		5.4	42.5		5	6		77.7	82.3	
ธ.ค.	26.4	24.9		14.4	0.60		3	1		77.5	77.8	
รวม/เฉลี่ย	28.8	33.0	28.9	707.3	1,390.9	1,647.1	95	115	108	75.3	75.1	79.3

ที่มา: สถานีตรวจอากาศสุโขทัย (ศรีสำโรง) ณ.วันที่15 ตุลาคม2560

ผนวก 1.5 ข้อมูลอุตุนิยมวิทยา จังหวัดเพชรบุรีปี 2558-2560

	อุณหภูมิเฉลี่ย °c			ปริมาณฝน (มม.)			จำนวนวันฝนตก(วัน)			ความชื้นสัมพัทธ์ (%)		
	2558	2559	2560	2558	2558	2559	2560	2558	2558	2559	2560	2558
ม.ค.	25.1	27.9	26.1	8.7	21.5	206.7	1	2	8	68.9	67.8	72.2
ก.พ.	28.0	29.5	25.0	17.4	0.6	209.1	2	1	9	77.5	66.5	60.0
มี.ค.	24.0	30.0	25.0	22.7	43.5	20.2	2	1	2	72.0	73.0	56.0
เม.ย.	25.5	28.5	26.0	52.8	19.5	43.5	5	1	7	72.0	67.0	85.5
พ.ค.	26.5	27.5	24.0	33.0	99.5	159.6	6	7	12	71.5	62.5	40.0
มิ.ย.	27.0	27.5	26.5	89.3	97.7	224.9	18	14	23	71.5	69.5	56.5
ก.ค.	25.0	28.5	26.5	48.7	122.7	102.8	8	15	19	69.0	58.0	59.5
ส.ค.	25.0	27.5	26.0	145.1	41.8	116.8	16	9	13	70.0	65.0	57.5
ก.ย.	25.5	22.5	26.0	268.9	226.4	223.5	33	17	24	63.5	58.5	58.5
ต.ค.	26.0	20.0	25.5	96.0	310.6	213.8	11	23	18	71.0	61.0	59.5
พ.ย.	25.5	22.5	25.5	127.1	13.2	375.8	17	6	28	71.0	61.0	75.5
ธ.ค.	25.5	24.0		9.0	4		1	2		67.0	68.5	
รวม/เฉลี่ย	25.7	26.3	25.7	918.7	1,001	1,896.7	120	98	163	70.4	64.9	61.9

ที่มา: สถานีตรวจอากาศศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเพชรบุรี ณ.วันที่ 6 ธันวาคม 2560

ผนวก 1.6 ข้อมูลอุตุนิยมวิทยา จังหวัดเลยปี 2558-2560

	อุณหภูมิเฉลี่ย °c			ปริมาณฝน (มม.)			จำนวนวันฝนตก(วัน)			ความชื้นสัมพัทธ์ (%)		
	2558	2559	2560	2558	2558	2559	2560	2558	2558	2559	2560	2558
ม.ค.	20.0	21.9	23.1	11.5	57.4	8.7	2	6	3	73.6	75.6	78.8
ก.พ.	23.3	21.9	20.8	42.3	0	0.8	7	0	1	73.2	66.2	61.2
มี.ค.	27.0	27.3	26.2	35.5	27.5	54.9	7	1	9	72.8	59.6	71.2
เม.ย.	27.7	30.3	26.8	104.3	61.5	70.8	8	7	12	69.0	63.7	70.3
พ.ค.	28.7	28.5	27.2	78.7	109.9	351.3	13	22	15	77.4	79.3	83.1
มิ.ย.	28.8	27.8	26.6	92.8	152.2	241.5	9	15	17	76.7	82.3	82.5
ก.ค.	27.6	27.0	26.9	109.7	153.7	298.7	21	22	19	81.2	85.5	87.8
ส.ค.	27.4	27.0	27.2	107.7	262.9	163.2	15	22	21	83.6	86.3	86.1
ก.ย.	26.8	25.8	26.2	199.4	184.5	112.8	20	22	19	88.0	85.5	85.2
ต.ค.	25.5	26.3	25.4	80.2	94.9	0	10	22	12	86.3	87.5	88.3
พ.ย.	25.5	23.3		18.5	134		3	6		81.2	82.7	
ธ.ค.	23.2	21.8		15.8	0		4	0		78.0	81.0	
รวม/เฉลี่ย	26.0	25.7	25.6	896.4	1,238.5	1,302.7	119	145	128	78.4	77.9	79.5

ที่มา: สถานีตรวจอากาศศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเลย ณ.วันที่ 20พฤศจิกายน 2560

กิจกรรมที่ 2.การรวบรวมและศึกษาพันธุกรรมกล้วย

ผนวก 2.1 ลักษณะส่วนต่างๆ ของต้นกล้วย

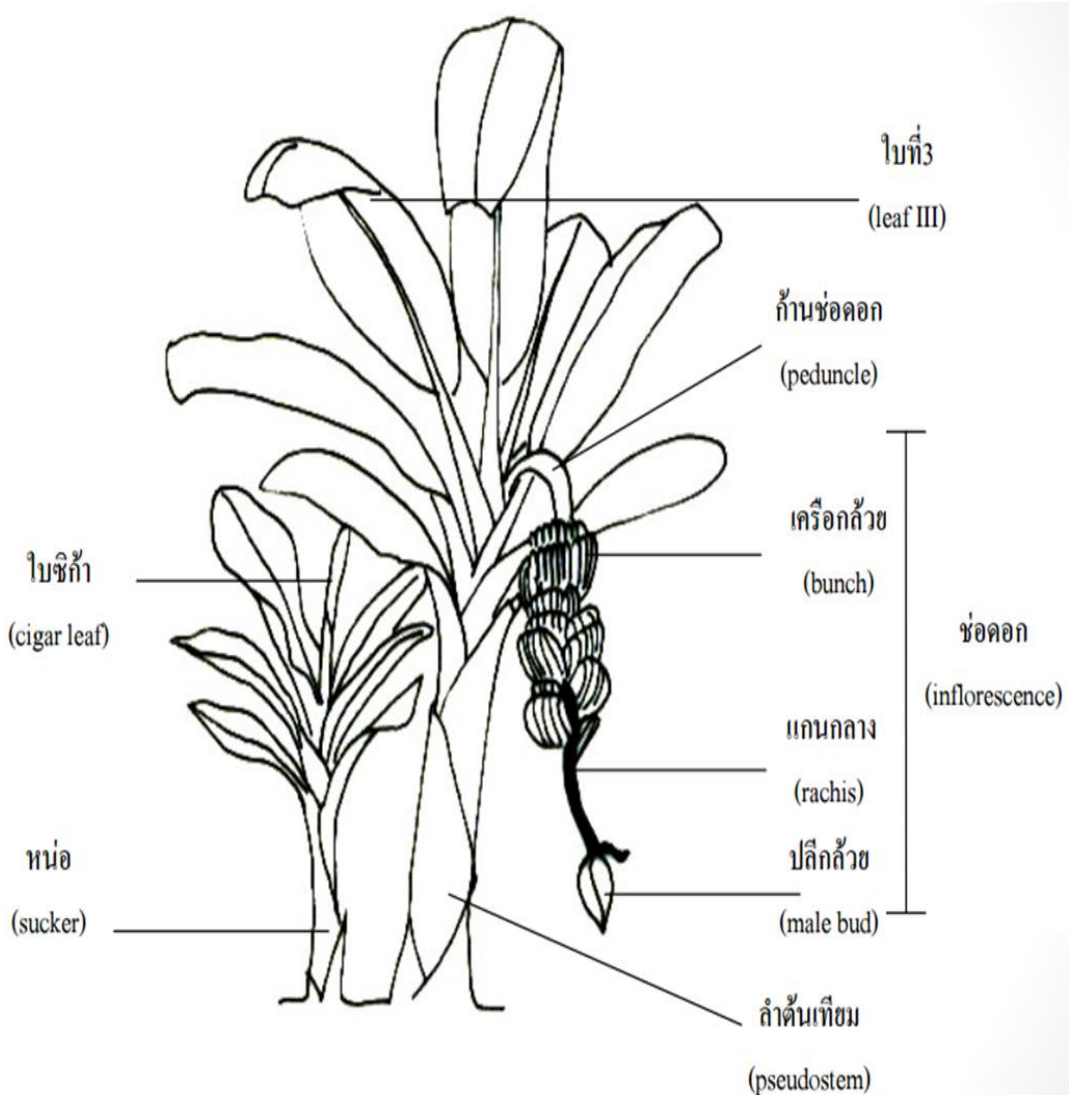

ผนวก 2.2 คู่มือเก็บลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วย

ลำต้นเทียม (Pseudostem)		
1		ลักษณะวิสัยของใบ (leaf habit)
	1	( ) ตั้งตรง (erect)
	2	( ) กึ่งตั้งตรง (intermediate)
	3	( ) โคงลง (drooping)
	4	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
2		ความสูงของลำตนเทียม (pseudostem height)
	1	( ) เตี้ย (low) (นอยกวาหรือเทากับ 2 ม.)
	2	( ) ปานกลาง (medium) (2.1-2.9 ม.)
	3	( ) สูง (high) (มากกวาหรือเทากับ 3.0 ม.)
3		เสนรอบวงของลำตนเทียม (pseudostem circumference)
	วัด	บันทึกที่ความสูงจากโคนต้น 1 ม.
		( ) ผอมเรียว (slender) (≤.....ซม.)กลวยไข,กลวยเล็บมือนาง
		( ) ปกติ (normal) (.....ซม.) กล้วยน้ำว้า
		( ) ใหญ (robust) (≥ ..... ซม.) กลวยเทพรส,กลวยหิน
4		สีของลำตนเทียม (color of pseudostem)
		บันทึกกาบนอกสุดที่ยังไมแหง
	1	( ) เขียวปนเหลือง (green-yellow)
	2	( ) เขียวปานกลาง (medium green)
	3	( ) เขียว (green)
	4	( ) เขียวเข้ม (dark green)
	5	( ) เขียวปนแดง (green-red)
	6	( ) แดง (red)
	7	( ) แดงปนมวง (red-purple)
	8	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
5		การปรากฏของไขบนลำตนเทียม (pseudostem appearance)
		บันทึกกาบนอกสุดที่ยังไมแหง
	1	( ) ไมมี (not waxy)
	2	( ) มี (waxy)
6	นับ	จำนวนหนอ (number of suckers)
		ระบุ จำนวน.....หนอ
7		ตำแหนงของหนอขาง (position of suckers)
		สังเกตหนอขางที่สูงที่สุดขณะเก็บเกยวผลผลิตจากตนแม
	1	( ) หางตนแม (far from parent) (มากกวา 50 ซม.)
	2	( ) ใกลตนแม (close to parent)

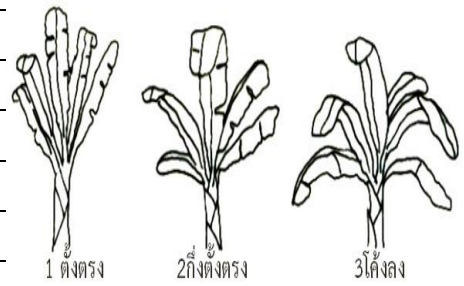

ใบ (Leaf)		
8		การปรากฏของปนบนโคนกานใบ (present of blotches)
	1	( ) 0
	2	( ) <20%
	3	( ) 20-50%
	4	( ) > 50%
9		สีของปนบนโคนกานใบ (color of blotches)
	1	( ) น้ำตาล (brown)
	2	( ) น้ำตาลเข้ม (dark brown)
	3	( ) น้ำตาลปนดำ (brown-black)
	4	( ) ดำปนมวง (black-purple)
	5	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
10		รองของกานใบ (petiole canal leaf III)
		ระยะกลวยออกเครือ ตัดกานใบที่3จากสวนบนสุดของลำตน ตัดตรงกึ่งกลางระหว่างลำตนกับแผนใบ บันทึกลักษณะรองกานใบแนวตัดขวาง
	1	( ) เปดกวาง
	2	( ) เปดขอบตรง
	3	( ) เปิดขอบโค้งเข้า
	4	( ) ปด
11		ครีบของขอบก้านใบ
		ระยะตกเครือ
	1	( ) เป็นครีบ
	2	( ) ไม่เป็นครีบ
12		การเกาะติดของขอบก้านใบระยะตกเครือ
	1	( ) จับกันแน่น
	2	( ) จับไม่แน่น
13		สีของขอบกานใบ (petiole margin color)
	1	( ) เขียว (green)
	2	( ) ชมพูปนมวง ถึง แดง (pink-purple to red) 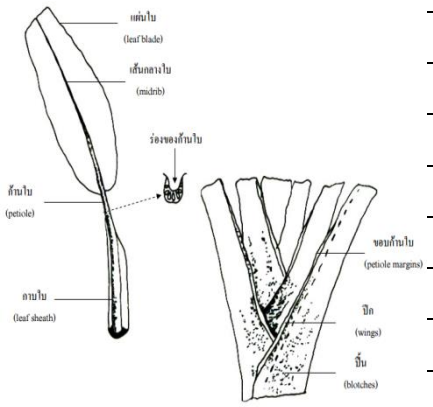
	3	( ) มวง ถึง มวงดำ (purple to blue)
	4	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
14		ขอบของก้านใบ
		บันทึกใบที่ระยะตกเครือ
	1	( ) ขอบและก้านใบสีเดียวกัน
	2	( ) ขอบและก้านใบสีตัดกัน
15		ความกว้างของขอบก้านใบ (petiole margin width)
	1	( ) ไมสามารถบันทึกได
	2	( ) นอยกวาหรือเทากับ 1 ซม.

	3	( ) มากกวา 1 ซม.
16	วัด	ความยาวของแผนใบ (length)
		( ) สั้น (short) (นอยกวาหรือเทากับ 170 ซม.)
		( ) ปานกลาง (medium) (171-220 ซม.)
		( ) ยาว (long) (221-260 ซม.)
		( ) ยาวมาก (very long) (> 261 ซม.)
17	วัด	ความกวางของแผนใบ (width)
		( ) แคบ (narrow) < 70 ซม.)
		( ) ปานกลาง (medium) (71-80 ซม.)
		( ) กวาง (broad) (81-90 ซม.)
		( ) กวางมาก (very broad) (> 91)
18	วัด	15. ความยาวของกานใบ (petiole length)
		( ) สั้น (short) (< 50 ซม.)
		( ) ปานกลาง (medium) (51-70 ซม.)
		( ) ยาว (long) (> 71 ซม.)
19		ลักษณะของแผนใบ (leaf blade)
	1	( ) เรียบ (entire)
	2	( ) เปนคลื่น (undulate)
	3	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
20		สีของแผนใบดานบน (color of leaf blade)
	1	( ) เขียวออน (light green)
	2	( ) เขียว (green)
	3	( ) เขียวเขม (dark green)
	4	( ) แดงปนมวง (red-purple)
	5	( ) แดง (red)
	6	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
21		ความมันของแผนใบดานบน (leaf glossiness)
	1	( ) ดาน (callous)
	2	( ) เปนมัน (glossy)
22		สีของแผนใบดานลาง
	1	( ) เขียวปนเหลือง (green-yellow)
	2	( ) เขียวปานกลาง (medium green)
	3	( ) เขียว (green)
	4	( ) เขียวเขม (dark green)
	5	( ) มวงดำ (blue)
	6	( ) แดงปนมวง (red-purple)
	7	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
23		ความมันของแผนใบดานลาง (leaf glossiness)

	1	( ) ดาน (callous)
	2	( ) เปนมัน (glossy)
24		21. ไขดานลางของแผนใบ (wax on leaves)
	1	( ) นอยมากหรือไมมี (very little or on visible sign of wax)
	2	( ) มีไขเล็กนอย (few wax)
	3	( ) มีไขปานกลาง (moderatele waxy)
	4	( ) มีไขมาก (very waxy)
25		รูปรางปลายใบ (shape of apex)
	1	( ) แหลม (acute)
	2	( ) มนเล็กนอย (slightly obtuse)
	3	( ) มน (obtuse)
	4	( ) มนเกือบกลม (obtuse to rounded)
	5	( ) กลม (rounded)
26		รูปรางของโคนใบ (shape of leaf blade base)
	1	( ) กลมทั้งสองดาน (both sides rounded)
	2	( ) ดานหนึ่งกลมอีกดานหนึ่งแหลม (one side rounded, one pointed)
	3	( ) แหลมทั้งสองดาน(both sides pointed)
27		สีผิวดานบนของเสนกลางใบ (color of midrib ventral surface)
	1	( ) เหลือง (yellow)
	2	( ) เขียวออน (light green)
	3	( ) เขียว (green)
	4	( ) เขียวเข้ม (dark green)
	5	( ) แดงปนมวง (red-purple)
	6	( ) แดง (red)
	7	( ) มวงถึงมวงดำ (purple to blue)
	8	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
28		สีผิวดานลางของเสนกลางใบ(color of midrib dorsal surface)
	1	( ) เหลือง (yellow)
	2	( ) เขียวออน (light green)
	3	( ) เขียว (green)
	4	( ) ชมพูปนมวง (pink- purple)
	5	( ) แดงปนมวง (red-purple)
	6	( ) แดง (red)
	7	( ) มวงถึงมวงดำ (purple to blue)
	8	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
29		สีด้านนอกของใบอ่อน (ที่ยังม้วนอยู่)
	1	( ) เขียว
	2	( ) ม่วงแดง

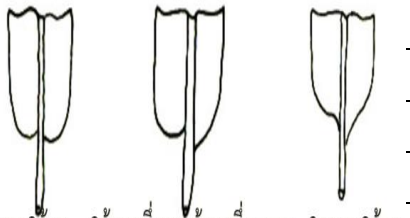

	3	( ) อื่นๆ.....
ชอดอก (inflorescence) / ปลี (male bud)		
30		ความยาวของกานชอดอก (peduncle length)
		บันทึกจากโคนของโคนกานใบธงถึงโคนของหวีแรก
	1	( ) สั้น (short) (นอยกวาหรือเทากับ 30 ซม.)
	2	( ) ปานกลาง (medium) (31-60 ซม.)
	3	( ) ยาว (long) (มากกวาหรือเทากับ 61 ซม.)
31		ความกวางของกานชอดอก (peduncle width)
		บันทึกที่กลางกานชอดอก
	1	( ) นอยกวาหรือเทากับ 6 ซม.
	2	( ) 7-12 ซม.
	3	( ) มากกวาหรือเทากับ 13 ซม.
32		สีของกานชอดอก (color of peduncle)
	1	( ) เขียวออน (light green)
	2	( ) เขียว (green)
	3	( ) เขียวเขม (dark green)
	4	( ) แดงหรือชมพู/มวง (red or pink/purple)
	5	( ) มีปนสีมวงปนน้ำตาลถึงมวงดำ
	6	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
33		การมีขนบนกานชอดอก (peduncle hairiness)
	1	( ) ไมมีขน (hairless)
	2	( ) มีขนเล็กนอย (slightly hairy)
	3	( ) มีขนมาก,ขนสั้น (very hairy,short hair)
	4	( ) มีขนมาก,ขนยาว (very hairy,long hair)
34		ตำแหนงของเครือกลวย (bunch position)
	1	( ) หอยลงในแนวตั้งฉาก (hanging vertically)
	2	( ) ทำมุมเล็กนอย (slightly angled)
	3	( ) ทำมุม 45 องศา (hanging at angle 45)
	4	( ) ขนานไปกับแนวพื้นดิน (horizontal)
	5	( ) ชูขึ้น (erect)
35		รูปรางของเครือกลวย (bunch shape)
	1	( ) รูปทรงกระบอก (cylindrical) รอยหวี
	2	( ) โคนตัด (truncated cone shape)
	3	( ) แกนของเครือเกือบตรง (asymmetric)
	4	( ) เปนบันไดเวียน (spiral) งาชาง
	5	อื่นๆ
36		ลักษณะปรากฏของเครือ (bunch appearance)
	1	( ) โปรง (lax) (สอดมือไดทุกหวี)

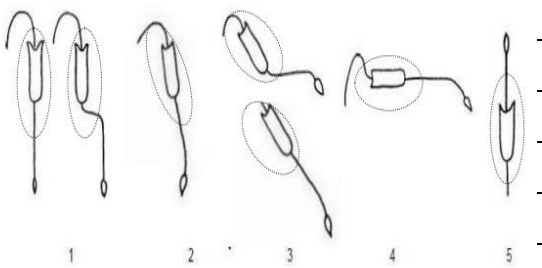

	2	( ) แนน (compact) (สอดนิ้วมือได้)
	3	( ) แนนมาก (very compact) (สอดนิ้วมือไม่ได้)
37		ตำแหน่งของก้านดอกตัวผู้
	1	( ) ตรง ลงข้างล่าง
	2	( ) ทำมุมเล็กน้อย
	3	( ) มีส่วนโค้ง
	4	( ) แนวระดับ
	5	( ) ตั้งตรงขึ้นข้างบน
38		การปรากฏของก้านดอกตัวผู้
	1	( ) ไม่มีอะไรติด
	2	( ) มีส่วนของดอกแห้งติดอยู่ใกล้เครือ ส่วนที่เหลือไม่มีอะไรติด
	3	( ) มีส่วนของกาบปลีติดอยู่เหนือปลี ส่วนที่เหลือไม่มีอะไรติด
	4	( ) มีส่วนของกาบปลีติดอยู่ตลอดก้าน
	5	( ) มีส่วนของดอกแห้งติดอยู่ตลอดก้าน
	6	( ) มีเครือขนาดเล็กเกิดอยู่ที่ปลายก้าน
	7	( ) อื่นๆ.....
39		รูปรางของปลีกลวย (male bud shape)
	1	( ) คลายลูกขาง (like a top)
	2	( ) รูปหอก (lanceolate)
	3	( ) ปานกลาง (intermediate)
	4	( ) รูปไข (ovoid)
	5	( ) กลม (rounded)
	6	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
40	วัด	รูปร่างปลีกล้วย
		คำนวณอัตราส่วน w/y
		( ) ผอม w/y < 0.45
		( ) ปานกลาง 0.45 <w/y <0.55
		( ) อ้วน w/y ≥ 0.550
41	วัด	ความยาวของปลีกลวยในระยะเก็บเกี่ยว (length of male bud at harvest)
		( ) < 20 ซม.
		( ) 21-30 ซม.
		( ) ≥ 31 ซม.
42	วัด	ไหล่ของกาบปลี คำนวณอัตรส่วนของx/y
		( ) x/y < 0.28
		( ) 0.28 < x/y < 0.30
		( ) x/y ≥ 0.30

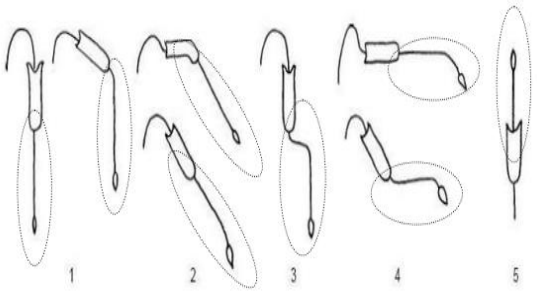

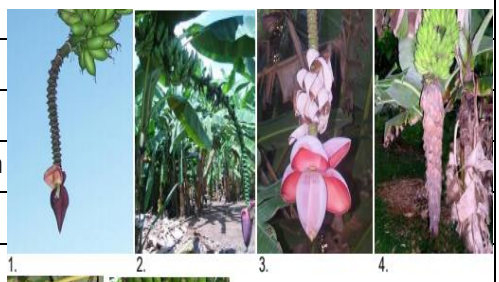

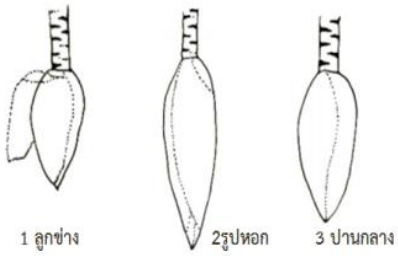

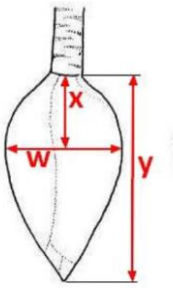

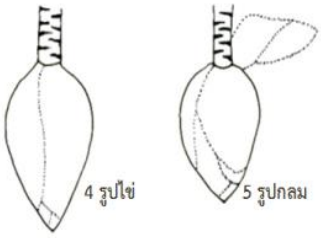

6.4.15 Male bud shape

Calculate the ratio w/y (see figure 2 above).
1. Skinny (w/y ≤ 0.45)
2. Medium (0.45 < w/y < 0.55)
3. Fat (w/y ≥ 0.55)

6.4.16 Male bud length (cm)

Measure the length (y) of male bud at harvest (see figure 2 above).
1. Short (y ≤ 20 cm)
2. Medium (20 cm < y < 30 cm)
3. Long (≥ 30 cm)

6.4.17 Male bud shoulder

Calculate the ratio x/y (see figure 2 above).
1. High shouldered (x/y ≤ 0.28)
2. Medium shouldered (0.28 < x/y < 0.30)
3. Low shouldered (x/y ≥ 0.30)

ใบประดับ (Bract)		
43		รูปรางโคนใบประดับ (bract base shape)
	1	( ) ไหลแคบ (small shoulder)
	2	( ) ปานกลาง (medium)
	3	( ) ไหลกวาง (large shoulder)
44		รูปรางปลายใบประดับ (bract apex shape)
	1	( ) แหลม (pointed)
	2	( ) ปานกลาง (intermediate)
	3	( ) มน (obtuse)
	4	( ) มนและแตกออก (obtuse and split)
45		การซ้อนของกาบปลี
	1	( ) ซ้อนทับกันสนิท
	2	( ) ซ้อนทับบางส่วน
	3	( ) ซ้อนทับเล็กน้อย
46		สีผิวดานนอกของใบประดบนอก (color of the bract external face)
	1	( ) เหลือง (yellow)
	2	( ) เขียว (green)
	3	( ) แดง (red)
	4	( ) แดงปนมวง (red-purple)
	5	( ) มวง (purple)
	6	( ) มวงดำ (blue)
	7	( ) ชมพูปนมวง (pink-purple)
	8	( ) มวงปนน้ำตาล (purple-brown)
	9	( ) สมปนแดง (orange-red)
	10	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
47		สีผิวดานในของใบประดับใน (color of the bract internal face)
	1	( ) ขาว (whitish)
	2	( ) เหลืองหรือเขียว (yellow or green)
	3	( ) สมปนแดง (orange-red)
	4	( ) แดง (red)
	5	( ) มวง (purple)
	6	( ) มวงปนน้ำตาล (purple-brown)
	7	( ) ชมพูปนมวง (pink-purple)
	8	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
48		รอยแผลของใบประดบบนแกนกลาง (bract scars on rachis)
		บันทึกหลังจากใบประดับและดอกรวงหมดแลว
	1	( ) ไมเดนชัด (not prominent)
	2	( ) เดนชัดมาก (very prominent)

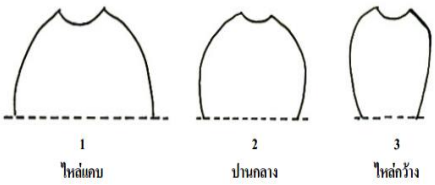

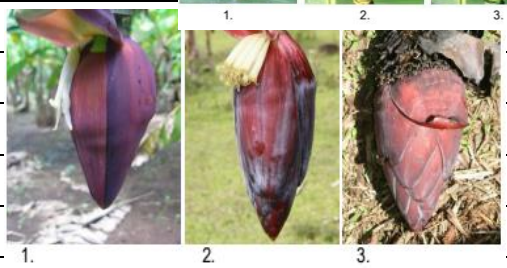

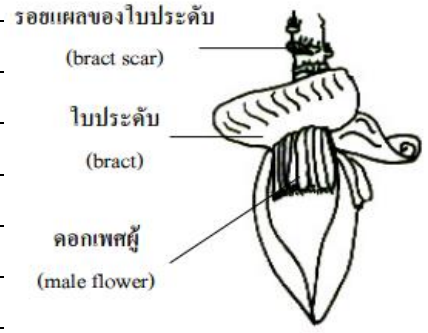

49		พฤติกรรมของใบประดับกอนรวง (bract behavior before falling)
	1	( ) ไมมวน (not rolling)
	2	( ) มวน (rolling)
50		ไขบนใบประดับ (wax on the bract)
	1	( ) มีนอยมากหรือไมมี (very little or no visible sign of wax)
	2	( ) มีไขนอย (few wax)
	3	( ) มีไขปานกลาง (moderately waxy)
	4	( ) มีไขมาก (very waxy)
51		ลักษณะรองบนใบประดับ (grooves on the bract)
	1	( ) มีรองเล็กนอยหรือไมมี (ผิวใบประดับเกือบเรียบ)
	2	( ) มีรองปานกลาง (มองเห็นสันรองขนานกันคอนขางชัดเจน
	3	( ) มีรองลึก (สันรองบนผิวใบลึก)
ดอกเพศผู (Male flower)		
52		พฤติกรรมของดอกเพศผู (male flower behaviour)
	1	( ) รวงกอนใบประดับ (falling before the bract)
	2	( ) รวงพรอมใบประดับ (falling white the bract)
	3	( ) รวงหลังใบประดับ (falling after the bract)
	4	( ) ดอกกะเทย/ดอกเพศผู้ยังคงติดทน (neutral/male flower persistent)
53		สีพื้นฐานของกลีบรวมเชิงประกอบ(compound tepal basic color)
	1	( ) ขาว (white)
	2	( ) ครีม (cream)
	3	( ) เหลือง (yellow)
	4	( ) สม (orange)
	5	( ) ชมพู / ชมพูปนมวง (pink / pink-purple)
	6	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
54		สีพูของกลีบรวมประกอบ(lobe color of compound tepal)
	1	( ) ครีม (cream)
	2	( ) เหลือง (yellow
	3	( ) สม (orange)
	4	( ) เขียว (green)
	5	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
55	1	สีของกลีบรวมอิสระ (free tepal color)
	2	( ) ขาวใส (translucent white)
	3	( ) ขาว (white)
	4	( ) แตมสีเหลือง (tinted white yellow)
	5	( ) แตมสีชมพู (tinted white pink)
56		รูปรางของกลีบรวมอิสระ (free tepal shape)
	1	( ) สี่เหลี่ยมผืนผา (rectanglar)

	2	( ) รูปไข (oval)
	3	( ) กลม (rounded)
	4	( ) รูปพัด (fan-shaped)
	8	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
57		การพัฒนาตรงสวนปลายของกลีบรวมอิสระ (free tepal apex dev.)
	1	( ) เล็กน้อยหรือ ไม่สามารถสังเกตได้ (little or no visible sign of dev.)
	2	( ) พัฒนา (developed)
	3	( ) พัฒนามาก (very developed)
58		รูปรางตรงสวนปลายของกลีบรวมอิสระ (free tepal apex shape)
	1	( ) เรียวเล็ก (thread-like)
	2	( ) สามเหลี่ยม (triangular)
	3	( ) มน (obtuse)
59	1	การยื่นของอับเรณู(anther exsertion)ตรงระดับฐานพูบนกลีบรวมเชิงประกอบ(In relation to the base of the lopes on the compound tepal)
	2	( ) ยกเหนือฐานพู (exserted)
	3	( ) ระดับเดียวกับฐานพู (same level)
	4	( ) ต่ำกว่าฐานพู (inserted)
60		สีของกานชูอับเรณู (filament color)
	1	( ) ขาว (white)
	2	( ) ครีม (cream)
	3	( ) เหลือง (yellow)
	4	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
61		สีของอับเรณู (anther color)
	1	( ) ขาว (white)
	2	( ) ครีม (cream)
	3	( ) เหลือง (yellow)
	4	( ) เทา (gray)
	5	( ) น้ำตาล / น้ำตาลแดง (brown/rusty brown)
	6	( ) ชมพู/ชมพูปนมวง (pink/pink-purple)
	7	( ) ดำ(อับเรณูฝอ) (black) (anthers aborted)
62		สีพื้นของกานเกสรเพศเมีย (style basic color)
	1	( ) ขาว (white)
	2	( ) ครีม (cream)
	3	( ) แดงปนมวง (red-purple)
	4	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
63		รูปรางของกานเกสรเพศเมีย (style shape)
	1	( ) ตรง (straight)
	2	( ) โคงใตยอดเกสรเพศเมีย (curved under stigma)

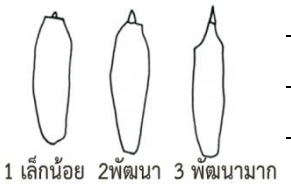

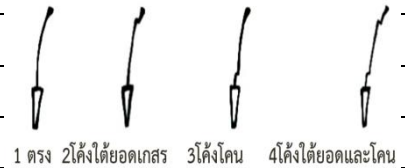

	3	( ) โคงบริเวณโคน (curved at the base)
	4	( ) โคงทั้งใตยอดเกสรเพศเมียและบริเวณโคน (curved twice)
	5	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
64		สีของยอดเกสรเพศเมีย (color of stigma)
	1	( ) ครีม (cream)
	2	( ) เหลือง (yellow)
	3	( ) ชมพู/ชมพูปนมวง (pink/pink-purple)
	4	( ) เหลืองปนสม (bright yellow)
	5	( ) สม (orange)
	6	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
65		รูปรางรังไข (ovary shape)
		( ) ตรง (straight))
		( ) โคง (curred)
66		สีพื้นรังไข่
	1	( ) ขาว (white)
	2	( ) ครีม (cream)
	3	( ) เหลือง (yellow)
	4	( ) เขียว (green)
	5	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
67		สีของดอกเพศผู่ (color of male flower)
		( ) ขาว (white)
	2	( ) ครีม (cream)
	3	( ) เหลือง (yellow)
	4	( ) ชมพู/ชมพูปนมวง (pink/pink-purple)
	5	( ) แดงปนมวง (red-purple)
	6	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
ผล (Fruit)		
68	นับ	จำนวนหวี
		นับจำนวนหวี (ที่มี มากกว่า 10 ผล) ทั้งเครือ
69	นับ	จำนวนผลตอหวี (number of fruits)
		บันทึกเมื่อมีผลสุกผลแรกบนเครือ โดยเลือกผลดานในของหวี เลือกหวีที่มาจากกึ่งกลางเครือ
		( ) นอยกวาหรือเทากับ 12
		( ) 13-16
		( ) มากกวาหรือเทากับ 17
70	วัด	ความยาวผล (fruit length)
		( ) นอยกวาหรือเทากับ 15 ซม.
		( ) 16-20 ซม.
		( ) 21-25 ซม.

		( ) 26-30 ซม.
		( ) มากกวาหรือเทากับ 31 ซม.
71		รูปรางของผลกลวย (fruit shape)
	1	( ) ตรง
	2	( ) โค้งเล็กน้อย
	3	( ) ตรงบริเวณสวนปลายผล (straight in the distal part)
	4	( ) โคง (curved)
	5	( ) โคงเปนรูปตัวเอส (curve in ‘s’ shape)
	6	อื่นๆ
72		รูปหนาตัดผลตามขวาง (transverse section of fruit)
		บันทึกจากผลแกสุกเต็มที่แตไมงอม
	1	( ) เปนเหลี่ยมชัดเจน (pronounced ridges)
	2	( ) เปนเหลี่ยมเล็กนอย (slightly ridged)
	3	( ) กลม (round)
73		รูปรางปลายผล (fruit apex)
	1	( ) แหลม (pointed)
	2	( ) แหลมยาว (lengthily pointed)
	3	( ) ปลายทู (blunt-tipped)
	4	( ) คอขวด (bottle-neck)
	5	( ) กลม (rounded)
74		การตกคางของซากดอกที่ปลายผล(remains of flower relicts at fruit apex)
	1	( ) ไมมี (without any flora relicts)
	2	( ) มีกานเกสรเพศเมียติดอยู (persistent style)
	3	( ) มีสวนฐานของกานเกสรเพศเมียนออกมา (base of the style prominent)
75	วัด	ความยาวกานผล (fruit pedicel length)
		( ) นอยกวาหรือเทากับ 10 มม.
		( ) 11-20 มม.
		( ) มากกวาหรือเทากับ 21 มม.
76	วัด	ความกว้างกานผล (fruit pedicel width)
		( ) นอยกวา 5 มม.
		( ) 5-10 มม.
		( ) มากกวา 10 มม.
77		ผิวของกานผล (pedicel surface)
	1	( ) ไมมีขน (hairless)
	2	( ) มีขน (hairy)
78		การเชื่อมของก้านผล
	1	( ) ไม่เชื่อม
	2	( ) เชื่อมบางส่วน <50%

	3	( ) ส่วนใหญ่เชื่อม >50%
79		สีของเปลือกผลดิบ (immature fruit peel color)บันทึกหวีที่ออนที่สุดของเครือกอนแก
	1	( ) เหลือง (yellow)
	2	( ) เขียวออน (light green)
	3	( ) เขียว (green)
	4	( ) เขียวปนชมพู (green-pink)
	5	( ) เขียวปนแดง (green-red)
	6	( ) เขียวปนมวง (green-purple)
	7	( ) เขียวเงิน (silvery)
	8	( ) เขียวเข้ม (dark green)
	9	( ) น้ำตาล / น้ำตาลแดง (brown/rusty brown)
	10	( ) ชมพู/ชมพูปนมวง (pink/pink-purple)
	11	( ) แดง (red)
	12	( ) ดำ (black)
	13	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
80		สีของเปลือกผลสุก (mature fruit peel color)
		บันทึกจากผลแกสุกเต็มที่แต่ไมงอม
	1	( ) เหลือง (yellow)
	2	( ) เหลืองออน (light yellow)
	3	( ) สม (orange)
	4	( ) จุดเทา (grey-spots)
	5	( ) น้ำตาล (brown)
	6	( ) สมปนแดง (orange-red)
	7	( ) ชมพูปนมวง (pink-purple)
	8	( ) แดงปนมวง (red-purple)
	9	( ) ดำ (black)
	10	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
81	วัด	ความหนาของเปลือก (fruit peel thickness)
	1	( ) นอยกวาหรือเทากับ 2 มม.
	2	( ) 2.1-2.9 มม.
	3	( ) มากกวาหรือเทากับ 3 มม.
82		สีของเนื้อผลดิบ (pulp color before maturity)
		บันทึกหวีที่ออนที่สุดของเครือกอนแก
	1	( ) ขาว (white)
	2	( ) ครีม (cream)
	3	( ) งาชาง (ivory)
	4	( ) เหลือง (yellow)
	5	( ) สม (orange)

	6	( ) น้ำตาลออนปนชมพู (beige-pink)
	7	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
83		สีของเนื้อผลสุก (pulp color at maturity)
		บันทึกจากผลแกสุกเต็มที่แต่ไม่งอม
	1	( ) ขาว (white)
	2	( ) ครีม (cream)
	3	( ) งาช้าง (ivory)
	4	( ) เหลือง (yellow)
	5	( ) ส้ม (orange)
	6	( ) ส้มปนชมพู (beige-pink)
	7	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
84		ลักษณะเนื้อ (flesh texture)
	1	( ) แน่น (firm)
	2	( ) นุ่ม (soft)
85		รสชาติ (predominant taste)
	1	( ) ฝาด (astringent)
	2	( ) หวานน้อยหรือจืด (mild)
	3	( ) หวาน (sweet)
	4	( ) หวานมาก (sugary)
	5	( ) หวานอมเปรี้ยว (sweet and acid)
	6	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
86	นับ	จำนวนของเมล็ด/ผล
	1	( ) ไม่มี
	2	( ) น้อยกว่า 5 เมล็ด
	3	( ) 5-20 เมล็ด
	4	( ) มากกว่า 20 เมล็ด
87		พื้นผิวของเมล็ด (seed surface)
	1	( ) เรียบ (smooth)
	2	( ) ขรุขระ (rought)
	3	( ) ย่น (wrinkled)
	4	( ) อื่น ๆ ระบุ .....
88		รูปร่างของเมล็ด (seed shape)
	1	( ) แบนเรียบ (flat)
	2	( ) ทรงเหลี่ยม (angular)
	3	( ) ทรงกลม (globular)
	4	( ) กลม (rounded)

คำอธิบายแนวทางการเขียนหัวข้อต่าง ๆ

ชื่อกิจกรรมงานวิจัย (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ TH SarabunPSK 16 ตัวหนา จัดกึ่งกลางหน้า)
สำหรับการพิมพ์ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษขึ้นต้นตัวแรกใช้อักษรตัวใหญ่ ส่วนคำบุพบท คำนำหน้านาม และคำสันธานใช้อักษรตัวเล็ก ยกเว้นถ้าขึ้นต้นประโยค (เช่น An Independent Measurement of the Amount of Nitrogen Fixed by a Legume Crop.)

ชื่อผู้วิจัย

เว้น 1 บรรทัดจากชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ใช้ชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยแยกกันคนละบรรทัด จัดกึ่งกลางหน้า คำนำหน้าชื่อให้ใส่เฉพาะยศ ตำแหน่ง หรือบรรดาศักดิ์ที่ได้รับโปรดเกล้าฯเท่านั้น หรือ ฐานันดร เช่น พ.ต.ท. , ศาสตราจารย์ , คุณ , คุณหญิง , ท่านผู้หญิง , ม.ร.ว. เป็นต้น

คำสำคัญ (keywords)

คำที่สื่อถึงความหมายของงานวิจัย เพื่อประโยชน์ในการสืบค้นเอกสาร

บทคัดย่อ (abstract)

ผู้วิจัยต้องเขียนบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ปัญหา วัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินการโดยสังเขป
- ผลของการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ การเสนอคำตอบให้แก่หัวข้อปัญหาที่ทำการศึกษาค้นคว้า และการค้นพบตลอดจนข้อเสนอแนะ (ถ้ามี) ที่เป็นประเด็นหลัก

ความยาวของบทคัดย่อภาษาไทยไม่ควรเกินกว่า 1 หน้ากระดาษพิมพ์ ขนาด A4
สำหรับบทคัดย่อภาษาอังกฤษให้แปลตามบทคัดย่อภาษาไทย

บทนำ (Introduction)

ประกอบด้วย

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
2. การทบทวนวรรณกรรม(กรณีเป็นงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์ให้นำไปรวมกับข้อ 1)
3. วัตถุประสงค์ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับสาระของงานวิจัย
4. ขอบเขตการวิจัย (ถ้ามี)
5. สมมติฐาน (ถ้ามี)

ระเบียบวิธีการวิจัย (อุปกรณ์และวิธีการทดลอง)

เขียนเชิงพรรณนาประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้

1. ประเด็นวิจัย (ทำอะไร)
2. สถานที่ทำการวิจัย (ที่ไหน)
3. ระยะเวลาดำเนินงาน (เมื่อไหร่)
4. วิธีการดำเนินการ (อย่างไร) (ชัดเจนในการทำวิจัย บอกให้ละเอียด จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ทำงานวิจัยต่อ)

ผลการวิจัย

แสดงให้เห็นผลการวิจัยที่เกิดขึ้น โดยอาจนำเสนอในรูปของการบรรยายอย่างเดียว หรือการบรรยายร่วมกับ ตาราง หรือแผนภาพ หรือรูปภาพที่ผ่านการวิเคราะห์ทางสถิติ จัดลำดับ/จัดแบ่งผลการทดลองที่เกิดขึ้นให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ให้มากที่สุด (ผลการทดลองจะต้องตอบวัตถุประสงค์ได้ทุกข้อทุกประเด็น) และต้องไม่มีการเสนอผลที่ซ้ำซ้อนกัน เช่น ข้อมูลเดียวกันไม่ควรนำเสนอทั้งตารางและแผนภาพ เป็นต้น

อภิปรายผล

การอภิปรายผลอาจอภิปรายร่วมกับหัวข้อผลการวิจัย (โดยตั้งเป็นหัวข้อ “ผลการทดลองและอภิปราย”/ “Results and Discussion”) หรือจัดแยกออกมาต่างหาก

การอภิปรายผลการวิจัยต้องใช้เหตุผลและองค์ความรู้ทางวิชาการที่เกี่ยวข้องมาอธิบาย เพื่อแสดงถึงความเกี่ยวเนื่อง/เกี่ยวพัน หรือโดยเปรียบเทียบ กับผลการวิจัยที่มีมาก่อน และผลการวิจัยนั้นอาจเป็นไปตามสมมติฐานหรือไม่เป็นไปตามสมมติฐานก็ได้ โดยต้องอธิบายเหตุผลประกอบเสมอ

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สาระสำคัญของสรุปผลการวิจัยให้ระบุถึงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และการนำไปใช้ประโยชน์ (บอกผลลัพธ์ที่เกิดจากการใช้ผลงานวิจัยนั้นด้วย) จุดอ่อน หรือจุดแข็ง และแนวทาง หรือข้อเสนอแนะในการทำ หรือพัฒนางานวิจัย ต่อไป สรุปผลการวิจัยไม่ใช่บทคัดย่อ

เอกสารอ้างอิง

1. วิธีการอ้างในเนื้อเรื่อง : วิธีการอ้างอิงมีหลายรูปแบบ แต่ทางสาขาวิทยาศาสตร์ใช้ระบบชื่อและปี (Name and Year System) ตัวอย่าง

ภาษาไทย : ใช้ชื่อต้น-ปี พ.ศ.

- อานนท์ (2550).....หรือ .....(อานนท์, 2550)
- อานนท์และอนันต์ (2550)..... หรือ.....(อานนท์และอนันต์, 2550)
- กรณีที่มีผู้วิจัยตั้งแต่ 3 คนขึ้นไปให้ใช้ **และคณะ** ต่อท้ายผู้แต่งคนแรก

  อานนท์และคณะ (2550)..... หรือ.....(อานนท์และคณะ, 2550)

  (แต่ในการทำรายการเอกสารอ้างอิงให้ใส่ชื่อหมดทุกคน)
- กรณีที่เอกสารไม่ปรากฏผู้แต่งให้ใช้ **นิรนาม** (ภาษาไทย) หรือ **Anon.** (Anonymous) (ภาษาอังกฤษ)

ภาษาอังกฤษ : ใช้ชื่อสกุล-ปี ค.ศ.

- Arnold (2007).....หรือ .....(Arnold, 2007)
- Arnold and Schepers (2007).....หรือ (Arnold and Schepers, 2007) ควรใช้ **and** ไม่ควรใช้ **และ**)
- กรณีที่มีผู้วิจัยตั้งแต่ 3 คนขึ้นไปให้ใช้ **et al.** ต่อท้ายผู้แต่งคนแรก

  Arnold et al. (2007)..... หรือ.....(Arnold et al., 2007)

  (แต่ในการทำรายการเอกสารอ้างอิงให้ใส่ชื่อหมดทุกคน)

2. การทำรายการเอกสารอ้างอิง : ให้เรียงลำดับเอกสารภาษาไทยก่อนภาษาอังกฤษ และเรียงตามอักษรโดยไม่ต้องใส่เลขที่

2.1. การอ้างอิงจากวารสารการวิจัย : ให้เรียงลำดับตามองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1) ชื่อผู้วิจัย
2) ปีที่ตีพิมพ์ (ปี พ.ศ. สำหรับภาษาไทย ปี ค.ศ. สำหรับภาษาอังกฤษ)
3) ชื่อวารสาร (ชื่อเต็ม หรือคำย่อตามที่วารสารกำหนด)
4) ฉบับที่ (Volume number) และเล่มที่ (Issue number) (ถ้ามี)
5) หน้า (หมายเลขหน้าแรก-หน้าสุดท้ายของเรื่อง)

การพิมพ์ชื่อผู้วิจัยสำหรับวารสารภาษาไทยใช้ ชื่อ-นามสกุล ส่วนวารสารภาษาอังกฤษ เฉพาะคนแรกเท่านั้นขึ้นต้นด้วยนามสกุลแล้วคั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค ตามด้วยชื่อต้นและชื่อกลาง (ถ้ามี) และในกรณีที่มีผู้วิจัย หลายคนให้ใช้ **และ** (ภาษาไทย) หรือ **and** (ภาษาอังกฤษ) นำหน้าคนสุดท้าย

ตัวอย่าง :

จรูญโรจน์ จันทรศิริ และเฉลิมพล แซมเพชร. 2548. ผลิตภาพของแปลงหญ้าเมื่อปลูกหญ้ารูซี่ในระหว่างแถบกระถิน. วารสารเกษตร 21(1) : 55-62.

Souza, P.I., D.B. Egli, and W.P. Bruening. 1997. Water stress seed filling and leaf senescence in soybean. *Agron. J.* 89:807-812.

2.2 การอ้างอิงจากหนังสือ หรือตำรา ให้เรียงลำดับตามองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1) ชื่อผู้แต่ง
2) ปีที่ตีพิมพ์
3) ชื่อหนังสือ
4) พิมพ์ครั้งที่ (Edition number) (ถ้ามี)
5) สำนักพิมพ์ และสถานที่พิมพ์
6) จำนวนหน้า

ตัวอย่าง :

เฉลิมพล แซมเพชร. 2542. สรีรวิทยาการผลิตพืชไร่. นพบุรีการพิมพ์: เชียงใหม่. 70 หน้า

Fageria, N.K., V.C. Baligar, and R.B. Clark. 2006. Physiology of Crop Production. The Haworth Press, Inc.: New York. 122 p.

กรณีเป็นบทหนึ่งของหนังสือ

Hill, S.E. 1996. Emultions. *In*: Hall, G.M. (ed.) Methods of testing protein functionality.
Chapman & Hall: London. pp. 153-185.

2.3 เอกสารรวมเล่ม หรือรายงานเสนอในการประชุมสัมมนา

1) ชื่อผู้วิจัย
2) ปีที่ตีพิมพ์
3) ชื่อเรื่อง
4) ชื่อการประชุมสัมมนา
5) สถานที่และวัน เดือน ปีที่จัดประชุมสัมมนา

ตัวอย่าง :

เฉลิมพล แซมเพชร และวีระชัย ศรีวัฒนพงศ์. 2539. การตอบสนองของข้าวบาเลย์ชนิดสองแถวและหกแถวต่อปุ๋ยไนโตรเจน. รายงานวิจัยการประชุมทางวิชาการธัญพืชเมือง

หนาว. ณ โรงแรมอมรินทร์ลากูน. พิษณุโลก, 16-18 มกราคม 2539.

Bouldin, D.R. 1988. Effect of green manure on soil organic matter content and nitrogen availability. Proceeding of a symposium on sustainable agriculture: The role of green manure crops in rice farming systems. IRRI, Philippines, May 25-29, 1987: 151-163.

3. วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้แต่ง ปีที่ตีพิมพ์ ชื่อเรื่อง วิทยานิพนธ์ สาขาวิชา มหาวิทยาลัย ชื่อเมือง

ตัวอย่าง :

มนกฤตย์ บุญยฤทธิ์. 2538. การตรึงและการสะสมไนโตรเจนของถั่วเหลืองในแต่ละดับการใส่ปุ๋ยไนโตรเจนและความหนาแน่นของต้นปลูก. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาพืชไร่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.

4. กรณีอ้างอิงจากเว็บไซต์

ชื่อผู้เขียน ปีที่พิมพ์ ชื่อเรื่อง แหล่งที่มาหรือเข้าถึงหรือชื่อเวปไซต์ วันเดือนปีที่สืบค้นข้อมูล

ตัวอย่าง :

ทิพยรัตน์ หาญสืบสาย. 2539. การดัดแปลงยีน...สำคัญไฉน. สืบค้นจาก: http://learn.in.th/god t.html [ก.ย. 2547].

Bryant, P. 1999. Biodiversity and Conservation. Retrieved October 4, 1999, from www.darwin.bio.uci.edu/sustain/bio65/Tiltpage.htm

การทำเอกสารอ้างอิงต้องตรวจสอบให้ครบถ้วนและถูกต้อง